

LIETUVOS BANKAS

PRANEŠIMAS
APIE PAGRINDINIO TIKSLO
ĮGYVENDINIMĄ, FUNKCIJŲ VYKDYMĄ
IR BANKŲ SISTEMOS BŪKLĘ
PIRMAJŲ 2003 m. PUSMETŲ

TEIKIAMAS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMUI

VILNIUS
2003 m. rugsėjis

TURINYS

Ižanga	5
I. Lietuvos ir pasaulio ekonomikos raida	7
Kainų raida ir jų stabilumas	7
Vartotojų kainų indekso pokyčiai.....	7
Administruojamų kainų ir netiesioginių mokesčių įtaka vartotojų kainoms	8
Pasaulinių naftos kainų įtaka VKI	9
Gamintojų kainų kaita	10
Kitų kainų kaita	12
Bendrasis vidaus produktas.....	12
Pagrindinės pinigų politikos kryptys.....	13
Pagrindinis pinigų politikos tikslas ir fiksuoto lito kurso sistema.....	13
Pinigai ir finansų sistema	14
Pinigų bazė	14
Pinigų kiekis	17
Tarpbankinė rinka.....	19
Tarpbankinė užsienio valiutų skolinimo ir apsikeitimo sandorių rinka	19
Tarpbankinė litų skolinimo ir apsikeitimo sandorių rinka	19
Indėlių ir paskolų rinka.....	21
Indėliai bankuose ir jų palūkanų normos	21
Bankų paskolos ir jų palūkanų normos	25
Vyriausybės vertybiniai popieriai.....	29
Pasaulio makroekonominė aplinka ir šalies mokėjimų balansas	30
Trumpa pasaulio makroekonomikos apžvalga	30
Būsimosios Europos Sąjungos narės.....	31
Lietuvos mokėjimų balansas	32
II. Lietuvos banko operacijos	35
Pinigų politikos priemonės ir valiutos keitimo operacijos	35
Pinigų politikos priemonių taikymas	35
Privalomųjų atsargų reikalavimų vykdymas	35
Lietuvos banko paskolos.....	36
Valiutos keitimo operacijos	36
Užsienio atsargų valdymas.....	37
Tarpbankinės lėšų pervedimo sistemos valdymas	38
III. Grynujų pinigų valdymas	40
Grynujų pinigų išleidimas ir išėmimas	40
Banknotų ir monetų apyvartoje struktūra.....	40
Atsargų fondų saugojimas ir banknotų naikinimas	41

IV. Kredito įstaigų priežiūra.....	42
Pagrindinės kredito įstaigų priežiūros kryptys	42
Kredito įstaigų veiklos apžvalga	43
Kredito įstaigų veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymas.....	47
V. Rengimasis narystei Europos Sąjungoje ir bendradarbiavimas su tarptautinėmis finansų organizacijomis	48
Rengimosi narystei Europos Sąjungoje eiga.....	48
Bendradarbiavimas su tarptautinėmis organizacijomis ir užsienio šalių centriniais bankais.....	49
VI. Lietuvos banko veiklos skaidrumo užtikrinimas	50
Pinigų politikos skaidrumas	50
Duomenų platinimo specialiųjų standartų taikymas	51
Pinigų ir bankų statistikos tobulinimas	51
Šviečiamoji veikla.....	52

I Ž A N G A

Siekdamas Lietuvos banko įstatyme nustatyto pagrindinio tikslo – kainų stabilumo – Lietuvos bankas pirmąjį šių metų pusmetį toliau vykdė lito stabilumu grindžiamą pinigų politiką. Lietuvos piliečiams visuotiniame referendume pritarus pasirašytai Stojimo į Europos Sąjungą (ES) sutarčiai, Lietuvos bankas rengėsi prisijungimui prie Antrojo valiutų kursų mechanizmo.

Pagrindinės Lietuvos banko darbų kryptys, plėtojant veiklą ir rengiantis narystei ES, praėjusį pusmetį apėmė pinigų politikos priemonių tobulinimą, derinant jas su Europos centrinio banko (ECB) reikalavimais, kredito įstaigų veiklą apibrėžiančių teisės aktų derinimą su *acquis* bei pinigų ir bankų statistikos tobulinimą.

Stojant į ES ir jungiantis prie Antrojo valiutų kursų mechanizmo, yra priimtina Lietuvoje nusistovėjusi fiksuoto lito kurso sistema, lėmusi spartų šalies ekonomikos augimą pastaraisiais laikotarpiais ir pastovias kainas. Per praėjusį pusmetį vartotojų kainos Lietuvoje sumažėjo 0,1 procento, o metų defliacija birželį buvo 0,5 procento. Išankstiniu vertinimu, realusis bendrasis vidaus produktas (BVP), palyginti su pirmąja praėjusių metų puse, išaugo 7,7 procento. Ekonomiškai stipriausiuose pasaulio regionuose ekonomikos plėtra išliko lėta, todėl Lietuvos ūkio raida aptariamuoju laikotarpiu buvo viena iš sparčiausių pasaulyje. Ją labiausiai skatino vis didėjanti vidaus paklausa, mažėjančios palūkanų normos ir didėjančios investicijos. Einamosios sąskaitos deficitas (ESD) šiek tiek padidėjo, tačiau, kaip ir prieš metus, sudarė 5,5 procento BVP.

Lietuvos banko išsipareigojimų litais padengimo aukso ir konvertuojamųjų valiutų atsargomis santykis šių metų viduryje buvo 150 procentų.

Lietuvos bankas, praėjusių metų pabaigoje suderinęs su Tarptautiniu valiutos fondu (TVF) savo ketinimą anksčiau nustatyto termino gražinti likusią dalį paskolos, suteiktos 1994–1997 m. pagal Išplėstinio finansavimo programą, gražino ją šių metų sausio pradžioje. Todėl šiuo metu Lietuvos bankas neturi ilgalaikių išsipareigojimų tarptautinėms ir užsienio finansų institucijoms.

Šalyje toliau stiprėjo kredito įstaigų sistema. Aktyvindami savo veiklą, konkurenciją didino mažesni šalies bankai ir užsienio bankų skyriai. Kredito įstaigų sistema toliau įvairino savo veiklą, plėtodama teikiamas paslaugas. Šių metų viduryje, kaip ir jų pradžioje, užsienio investuotojai valdė beveik 88 procentus komercinių bankų akcinio kapitalo. Bankų sistemos turtas, paskolų portfelis ir ilgalaikių paskolų dalis bei indėlių apimtis toliau didėjo. Dar labiau pagerėjo bankų paskolų portfelio kokybės rodikliai. Sėkmingai ir pelningai savo veiklą plėtojo kredito unijos. Praėjusį pusmetį veiklos licencijos buvo suteiktos 2 naujoms kredito unijoms. Birželio pabaigoje visos šalies kredito įstaigos vykdė jų veiklos riziką ribojančius normatyvus.

Kredito įstaigų veiklos priežiūra buvo vykdoma vadovaujantis įstatymų ir kitų teisės aktų Lietuvos bankui suteiktais įgaliojimais bei atsižvelgiant į ES direktyvas ir Bazelio bankų priežiūros komiteto (toliau – Bazelio komitetas) rekomendacijas. Į bankų inspektavimo programą įtraukta elektroninė bankininkystė ir informacinės technologijos. Buvo tobulinami kredito įstaigų veiklą apibrėžiantys teisės aktai. Siekiant gerinti kredito rizikos valdymą, pradėta įgyvendinti nauja centralizuotai tvarkomos Paskolų rizikos duomenų bazės koncepcija. Kad bankams būtų sudarytos

sąlygos tiksliau įvertinti abejotiną turtą ir jo riziką, patvirtintos Abejotinių aktyvų vertinimo, grupavimo ir specialiųjų atidėjimų sudarymo bendrosios nuostatos.

Lietuvos banke surengtame susitikime su komercinių bankų atstovais dėl Bazelio komiteto Naujojo kapitalo susitarimo įgyvendinimo aptarti pagrindiniai šios sutarties principai ir numatomų darbų koordinavimo aspektai. Skatindamas šalies bankus taikyti naujausius rizikos valdymo metodus, Lietuvos bankas testavo visos bankų sistemos pagrindines rizikos sritis nepalankiomis sąlygomis. Bankų paskolų portfelyje vis daugėjant būsto paskolų bei pradėdant plėtoti hipotekinio kreditavimo sistemą, Lietuvos banke pradėtas vykdyti bendras Danijos ir Lietuvos hipotekos projektas, pagal kurį Danijos specialistai rengė hipotekinio kreditavimo ir nekilnojamojo turto įvertinimo metodikas.

Siekdamas tinkamai pasirengti dalyvauti Europos centrinių bankų sistemos (ECBS) veikloje bei taikyti naujus tarptautinius standartus pinigų ir bankų statistikoje, Lietuvos bankas patvirtino Pinigų finansinių institucijų balanso statistinės atskaitomybės reikalavimų ir klasifikavimo principų bendrąsias nuostatas bei Išsamios kredito įstaigų balanso statistinės ataskaitos formą.

Rengdamasis tapti ECBS nariu, Lietuvos bankas dalyvavo ECB vykdomose programose, toliau bendradarbiavo su ECB pinigų ir valiutos kurso politikos, užsienio atsargų valdymo, pinigų ir bankų statistikos, mokėjimo sistemų, informacinių technologijų ir kitose srityse. Birželio pabaigoje Lietuvos banko valdybos pirmininkas pirmą kartą buvo pakviestas stebėtojo teisėmis dalyvauti ECB Bendrosios tarybos posėdyje, kuriame aptarta euro zonos ir siekiančių prie jos prisijungti šalių ekonomikos, pinigų ir finansų raida.

Lietuvos bankas ir Lietuvos monetų kalykla šių metų pradžioje Bazelyje vykusioje tradicinėje Pasaulio pinigų konvencijoje eksponavo šalies progines ir apyvartines monetas. Renginio metu vykusiai konferencijai Lietuvos bankas parengė pranešimą „Lietuvos Respublikos proginės monetas“, iliustruotą vaizdo klipu. Kovo pabaigoje išleisti į apyvartą atnaujintos meninės išvaizdos, geriau apsaugoti 2003 m. laidos 50 litų vertės banknotai. Balandį priimtame nutarime nustatyta banknotų ir monetų atvaizdų naudojimo tvarka.

Gegužę Lietuvos banke vyko 6-asis kasmetinis Baltijos šalių centrinių bankų kasos ir emisijos departamentų seminaras „XXI amžiaus banknotas: dabartis ir perspektyvos“. Jame dalyvavo ECB, 8 šalių centrinių bankų ir žinomiausių pasaulio pinigų spausdinimo kompanijų atstovai.

Atkurto lietuviško lito išleidimo į apyvartą 10-mečio dieną – birželio 25-ąją – į apyvartą išleista proginė 200 litų nominalo moneta, skirta Mindaugo karūnavimo 750-osioms metinėms. Tai pirmoji lietuviška proginė moneta, nukaldinta iš dviejų tauriųjų metalų – aukso ir sidabro.

I. Lietuvos ir pasaulio ekonomikos raida

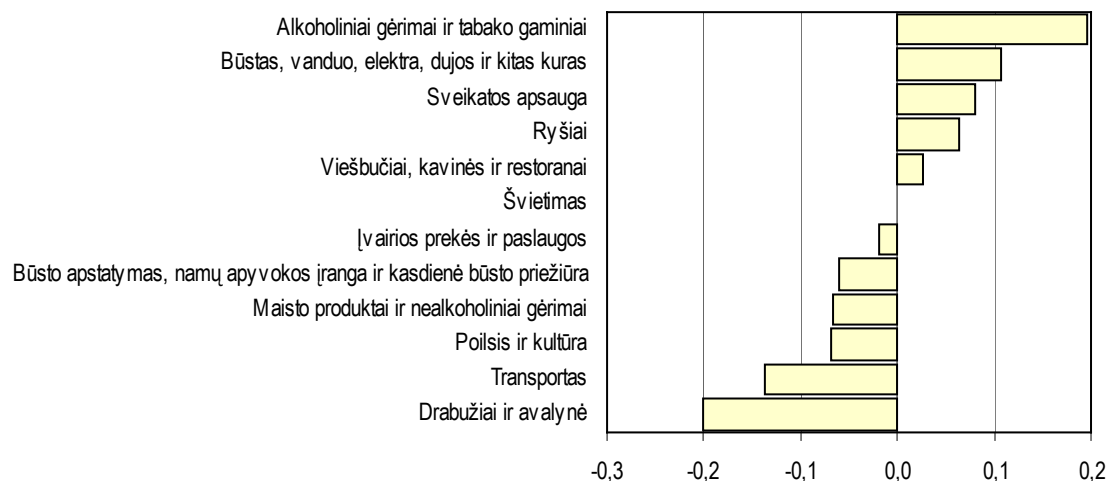
Kainų raida ir jų stabilumas

Vartotojų kainų indekso pokyčiai

Pirmąjį 2003 m. pusmetį, kaip ir praėjusiais metais, vyravo vartojimo kainų mažėjimo tendencijos, tačiau defliacija sušvelnėjo. Per pirmuosius šešis šių metų mėnesius vartotojų kainos šalyje sumažėjo 0,1 procento, o metų defliacija birželio mėn. buvo 0,5 procento. Tam įtakos turėjo ir vidaus (administraciniai sprendimai, konkurencija, žemės ūkio produkcijos supirkimo kainos), ir išorės (vartotojų kainų kaitos užsienio rinkose tendencijos, valiutos kursų svyravimai, importo kainos) veiksniai.

Defliaciją lėmė sumažėjusios drabužių ir avalynės, maisto produktų, transporto, poilsio ir kultūros, švietimo bei kai kurių kitų paslaugų kainos. Vienas iš svarbiausių kainų mažėjimo veiksnių pirmąjį šių metų pusmetį buvo brangstantis litas JAV dolerio atžvilgiu. Dėl to sumažėjo importuotų vartojimo prekių kainos. Be to, dėl pigesnių importuojamų žaliavų ir pusfabrikačių sumažėjo gamintojų kainos.

Svarbiausių prekių ir paslaugų grupių kainų įtaka vartotojų kainų indekso pokyčiui pirmąjį 2003 m. pusmetį (procentais)

Praėjusį pusmetį labiausiai (3,0 %) sumažėjusios drabužių ir avalynės kainos vartotojų kainų indeksą (VKI) sumažino 0,2 procento. Minėtų prekių kainoms didelės įtakos turėjo konkurencijos stiprėjimas mažmeninėje prekyboje ir pigesnis importas (I ketvirtį drabužių ir avalynės importo kainos sumažėjo 6,8%).

Transporto paslaugų kainų sumažėjimą (1,8%) lėmė sumažėjusios degalų ir tepalų kainos atpigus naftai bei atpigusios transporto priemonių atsarginės dalys.

Maisto produktų vartojimo kainų sumažėjimui (0,2%) įtakos turėjo mažesnės kai kurių žemės ūkio produktų supirkimo kainos, sezoniskumas, mažmeninės prekybos tinklų konkurencija ir pigesni įvežami produktai.

Aptariamam laikotarpiui labiausiai atpigo mėsa ir žuvis. Mėsa ir jos produktai atpigo 8,6 procento. Tą lėmė 8,9 procento sumažėjusios gyvulininkystės produktų supirkimo kainos ir sumažintas PVM žaliai mėsai.

Per praėjusį pusmetį labiausiai pakilusios daržovių (31,7 %) bei pieno ir jo produktų (2,6%) kainos VKI padidino 0,6 procento. Daržovės ir vaisiai brango dėl ne sezono metu padidėjusių jų supirkimo kainų. Pieno produktai brango dėl perdirbimo įmonių pieno supirkimo kainos įtakos, vidutiniškai per metus (palyginti su 2002 m. birželiu) ji padidėjo 1,5 procento. Vien tik šių metų birželį pieno supirkimo kainos buvo 24 procentais didesnės negu gegužę. Vidutinės pieno supirkimo kainos padidėjo dėl valstybės paramos perdirbimo įmonėms, dabar superkančioms pieną ne mažesnėmis kainomis negu tuo pačiu 2002 m. laikotarpiu. Remiantis Žemės ūkio ministerijos informacija, už birželio mėnesį perdirbimo įmonėms pervesta 10,6 mln. litų, kurie bus išmokėti pieno gamintojams.

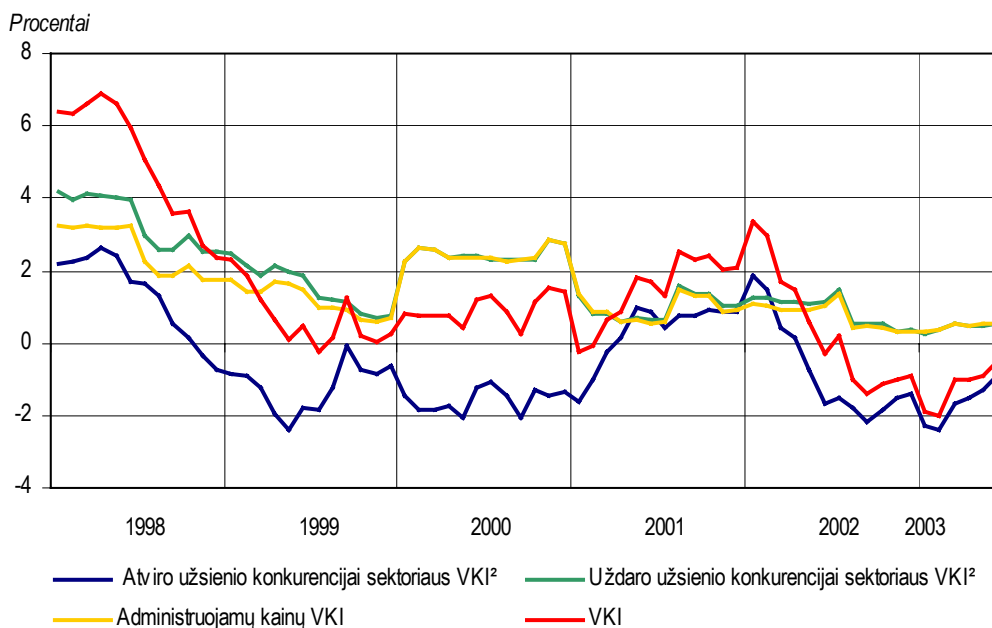
Pirmąjį šių metų pusmetį brango alkoholiniai gėrimai ir tabako gaminiai, sveikatos apsaugos, ryšių, viešbučių, kavinių ir restoranų paslaugos, didėjo būsto, vandens tiekimo, elektros, dujų ir kito kuro kainos. Minėtų prekių ir paslaugų kainos didėjo dėl administracinių sprendimų.

Administruojamų kainų ir netiesioginių mokesčių įtaka vartotojų kainoms

Praėjusį pusmetį 1,0 procento padidėjusios administruojamos kainos¹ (Lietuvos banko skaičiavimais, jos sudarė 19,6% viso VKI) vartotojų kainas padidino 0,2 procento. Didžiausią įtaką administruojamų kainų indeksui turėjo ryšių paslauga, dujų ir šiluminės energijos kainų kaita.

VKI kaitos veiksniai

(pokytis per metus)

Atpigus gamtinėms dujoms, Prancūzijos koncerno „Dalkia“ valdoma „Vilniaus energija“ balandį 2 procentais sumažino centralizuotai tiekiamos šilumos energijos kainą Vilniaus mieste. Gegužę 8,7 procento padidėjo mokestis už šilumą, perduodamą per karšto vandens tiekimo sistemą. Dėl šių sprendimų 1,2 procento pabrangęs šildymas VKI padidino 0,07 procento.

Metų pradžioje padidėjo (2,4%) abonentinis mokestis už fiksuoto ryšio liniją socialiai remtiniams gyventojams, o birželį buvo sumažinti fiksuoto ryšio telefono skambučių į mobiliuosius tinklus tarifai. Dėl šių sprendimų pirmąjį pusmetį 1,1 procento pabrangusios ryšių paslaugos vartojimo kainas padidino 0,06 procento.

Praėjusį pusmetį buvo padidinti akcizas dyzeliniam kurui (sausį) ir keleivinio transporto paslaugų kainos. Padidėjus akcizui degalams, bet atpigus žaliai naftai ir sumažėjus JAV dolerio kursui, degalų ir tepalų VKI sumažėjo 4,1 procento. Pabrangus tolimojo ir vidaus kelių susisiekimo paslaugoms, transporto paslaugų VKI padidėjo 2,8 procento. Visas VKI dėl minėtų priežasčių sumažėjo 0,1 procento.

Kovą padidinus akcizų tabako gaminiams, pastarųjų kainos padidėjo 8,5 procento, o visas VKI – 0,2 procento.

Metų pradžioje sumažintas (nuo 18% iki 5%) PVM žaliai mėšai.

¹ Vandens, elektros, dujų ir kito kuro, transporto bei ryšių paslaugų kainos, kurias reguliuoja valstybė arba pačios monopolijos.

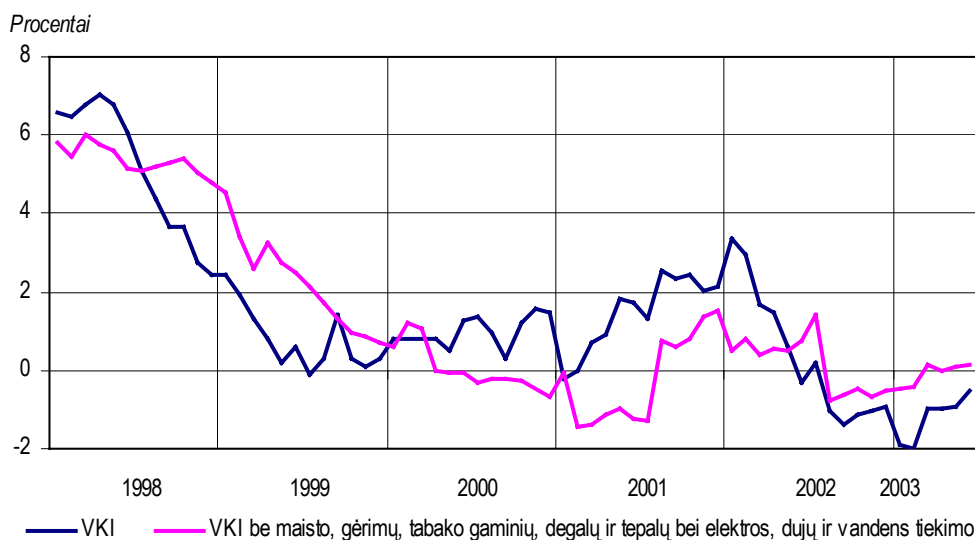
² Atviram užsienio konkurencijai sektoriui priskiriamų prekių ir paslaugų dalis praėjusį pusmetį sudarė apie 68,5 procento viso VKI, uždaram užsienio konkurencijai sektoriui priskiriamų prekių ir paslaugų dalis (be administruojamų prekių ir paslaugų) – 11,9 procento.

Nuo sausio 1 d. lengvatiniu 5 procentų PVM apmokestintos knygos, laikraščiai ir periodiniai leidiniai (anksčiau šie leidiniai nebuvo apmokestinti PVM). Dėl šios priežasties 1,8 procento pabrangę spaudos leidiniai VKI padidino 0,02 procento.

Dėl administracinių sprendimų ir kitų vienkartinių veiksnių labiausiai keitėsi maisto produktų ir gėrimų, tabako gaminių, degalų ir tepalų bei elektros, dujų ir vandens tiekimo kainos. Šių prekių ir paslaugų grupių dalis sudarė 58,5 procento VKI. Be minėtų grupių, pirmąjį 2003 m. pusmetį vartotojų kainos sumažėjo 0,4 procento (per metus jos padidėjo 0,1%).

VKI kaita

(pokyti per metus)

Praėjusio pusmečio defliaciją lėmė 0,5 procento sumažėjusios kainos atvirame užsienio konkurencijai sektoriuje. Darbo našumas šiame sektoriuje kilo sparčiau negu darbo užmokestis, ir dėl to mažėjo kainos. Tuo tarpu uždaramo užsienio konkurencijai sektoriuje kainos padidėjo 0,9 procento, iš jų administruojamos kainos – 1 punktu. Didesnes kainas uždaramo sektoriuje lėmė ne tik administraciniai sprendimai. Kitas svarbus šių kainų didėjimo veiksnys buvo didesnės investicijos į mažiau išplėtotą paslaugų sektorių ir pagerėjusi paslaugų kokybė. Sumažėjęs skirtumas tarp atviro ir uždaro sektorių našumo tempų bendrajam kainų lygiui turėjo santykinai mažiau įtakos negu padidėjęs lito kursas JAV dolerio atžvilgiu bei užsienio konkurencija.

Pasaulinių naftos kainų įtaka VKI

Transporto prekės ir paslaugos per pirmąjį šių metų pusmetį atpigo 1,8 procento, vartojimo kainas sumažindamos 0,1 procento. Šios prekių grupės kainos mažėjo dėl degalų ir tepalų kainų, sudarančių daugiau negu pusę (54,5%) transporto VKI, pokyčių. Benzino ir kitų degalų kainos mažėjo dėl išorės (naftos kainos pasaulyje per pusmetį sumažėjo 14,1%), o didėjo dėl vidaus (didėjo akcizai) veiksnių.

Lietuvos degalų ir tepalų VKI priklausomybė nuo pasaulinių naftos kainų

(pokytis per metus)

Artimiausioje ateityje svarbiausiais vartotojų kainų kaitos veiksniais išliks gamybos išlaidos bei reguliuojamų kainų ir mokesčių (pirmiausia – akcizų) pokyčiai, naftos kainos ir JAV dolerio kurso kaita. Vidutinės trukmės laikotarpiu infliaciniais procesams šalyje turės įtakos struktūriniai veiksniai (Balassa–Samuelson efektas) ir, stiprėjant prekybos ir finansų ryšiams tarp Lietuvos ir euro zonos valstybių, kainų kaita euro zonoje.

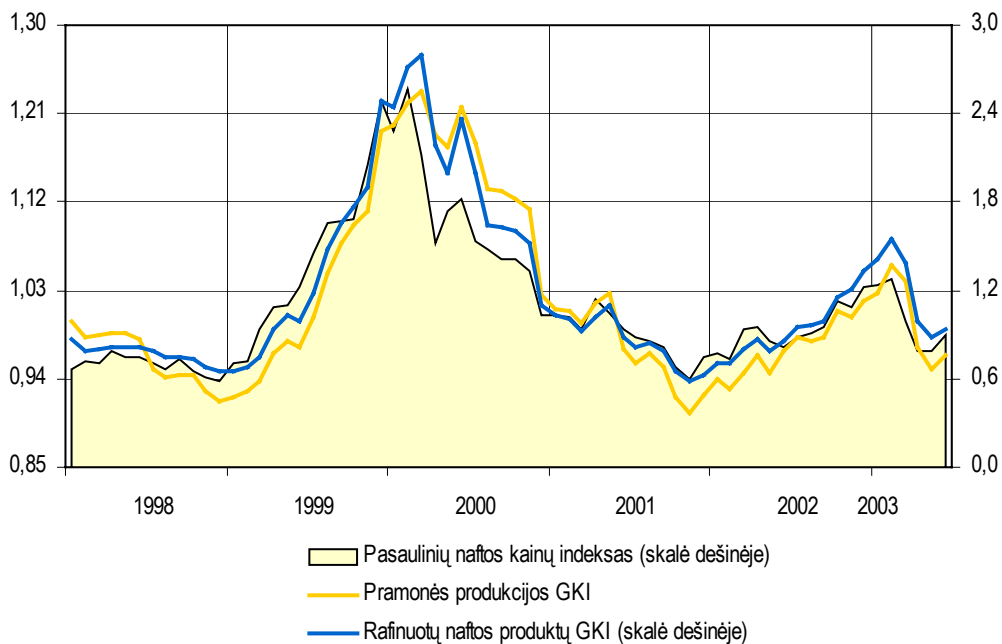
Gamintojų kainų kaita

Gamintojų parduotos pramonės produkcijos kainos per šių metų pirmąjį pusmetį sumažėjo 3,0 procento (palyginti su pirmuoju 2002 m. pusmečiu, jos padidėjo 0,05%). Nors labiausiai sumažėjo kasybos ir karjerų eksploataavimo kainos (11,9%), tačiau minėtą gamintojų kainų indekso (GKI) pokytį daugiausia lėmė 3,4 procento sumažėjęs apdirbamosios pramonės GKI, visos pramonės GKI sumažinęs 2,9 procento.

Kaip ir anksčiau, rafinuotų naftos produktų kainų kaita didžiausią įtaką darė GKI pokyčiui. Minėtos kainos per pusmetį nukrito 11,8 procento, visą gamintojų kainų indeksą sumažindamos 2,3 procento. Per metus rafinuotų naftos produktų GKI sumažėjo 7,0 procento. Parduotos rafinuotos naftos produkcijos kainų svyravimus lėmė pasaulinių naftos kainų kaita. Vidutinė mėnesio naftos kaina pasaulio rinkose sumažėjo nuo 26,4 JAV dolerio už barelį (2002 m. IV ketvirtį) iki 25,8 JAV dolerio (2002 m. II ketvirtį). Nukritęs JAV dolerio kursas dar labiau sumažino žalios naftos kainą litais, dėl to savo ruožtu dar labiau sumažėjo gamintojų kainos.

GKI priklausomybė nuo pasaulinių naftos kainų

(pokyti per metus)

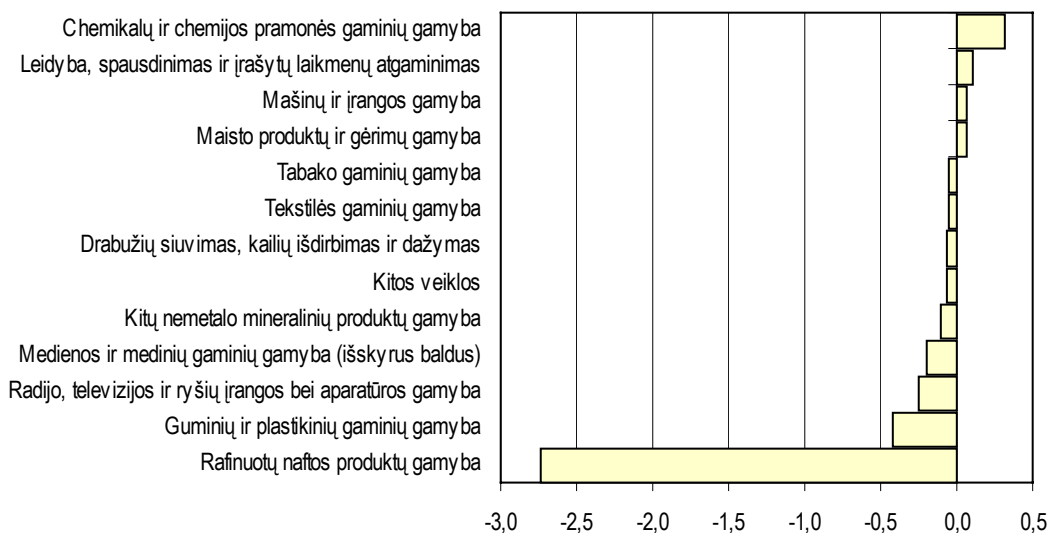

Ne tik dėl nukritusių rafinuotų naftos produktų gamybos kainų sumažėjo GKI. Praėjusį pusmetį taip pat sumažėjo gumos ir plastiko gaminių (9,9%), radijo, televizijos ir ryšių įrangos bei aparatūros (7,7%), medienos ir medienos gaminių (4,2%), kitų nemetalo mineralinių produktų (3,7%) gamintojų kainų indeksai. Tą lėmė mažesnės gamybos sąnaudos dėl pigiau (už JAV dolerius) importuotų žaliavų.

Aptariamam laikotarpiu labiausiai padidėjo chemikalų ir chemijos pramonės gaminių (7,0%), leidybos, spausdinimo ir įrašytų laikmenų atgaminimo (3,8%), mašinų ir įrangos (3,0%) bei maisto produktų ir gėrimų (0,3%) GKI. Kylančios gamintojų kainos šiose veiklose didino apdirbamosios pramonės GKI.

Apdirbamosios pramonės GKI kaitos veiksniai pirmąjį 2003 m. pusmetį

(procentais)

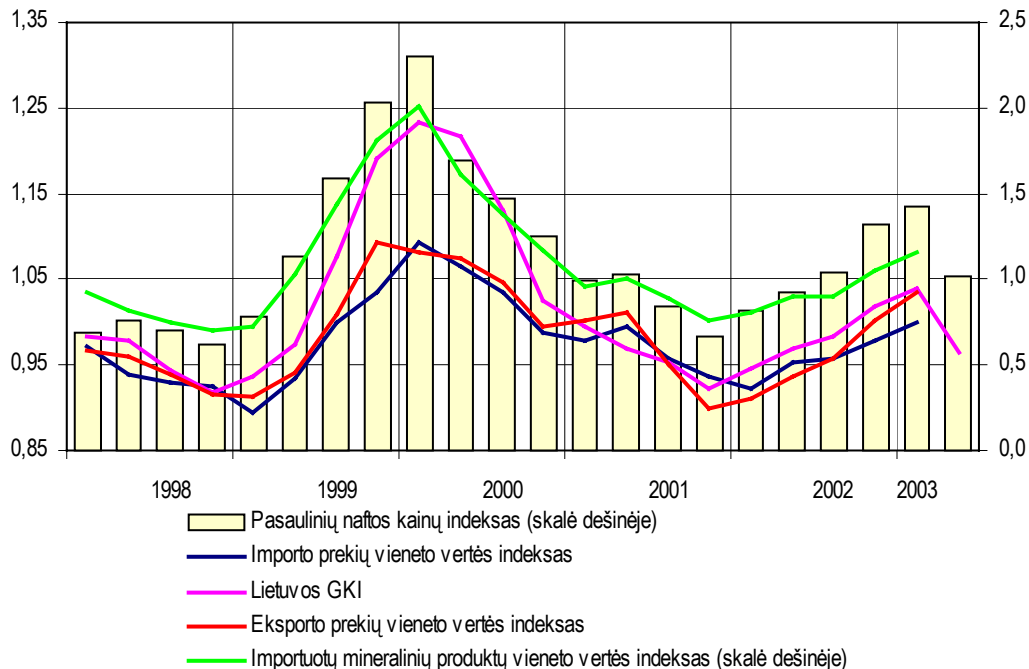
Gamintojų parduotos pramonės produkcijos kainos (be rafinuotų naftos produktų) pirmąjį 2003 m. pusmetį sumažėjo 0,9 procento. Tą lėmė sumažėjusios gamintojų kainos anksčiau minėtose veiklose.

Administraciniais sprendimais šių metų sausį padidintos dujų kainos dujų gamybos ir paskirstymo GKI padidino 3,2 procento, o pingantis šilumos tiekimas sumažino garo ir karšto vandens tiekimo GKI 0,6 procento. Dėl šių veiksmų įtakos bendrasis pramonės GKI padidėjo apie 0,1 procento.

Vidaus rinkoje parduotos pramonės produkcijos (be rafinuotų naftos produktų) kainos sumažėjo 0,4 procento, o eksportuotos produkcijos GKI – 1,5 procento.

Kitų kainų kaita

Lietuvos gamintojų kainų, importo ir eksporto kainų bei pasaulinių naftos kainų indeksai (pokytis per metus)

Eksportuotų prekių kainos pirmąjį šių metų ketvirtį padidėjo 1,6 procento. Labiausiai padidėjo išvežtų mineralinių produktų, chemijos pramonės ir jai giminingų šakų gaminių, netauriųjų metalų bei jų gaminių, avalynės, maisto produktų, medienos ir jos dirbinių vieneto vertė.

Įvežamų į šalį prekių kainos per tą patį laikotarpį sumažėjo 0,8 procento. Tą lėmė dėl krintančio dolerio kurso pigiau importuota avalynė, mašinos ir mechaniniai įrenginiai bei gatavi maisto produktai.

Padidėjusios eksporto ir sumažėjusios importo prekių kainos rodo, kad pirmąjį ketvirtį pagerėjo prekybos su užsieniu sąlygos. Prekybos sąlygų indeksas (eksporto ir importo kainų santykis) padidėjo nuo 1,004 paskutinįjį 2002 m. ketvirtį iki 1,024 pirmąjį šių metų ketvirtį, t. y. 2,4 procento.

Bendrasis vidaus produktas

Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės (toliau – Statistikos departamentas) išankstiniu įvertinimu, šių metų pirmąjį pusmetį sukurta 25,6 mlrd. litų vertės (galiojusiomis kainomis) BVP – 1,7 mlrd. litų daugiau negu prieš metus. Realusis BVP (lyginamosiomis 2000 m. kainomis), palyginti su pirmuoju 2002 m. pusmečiu, padidėjo 7,7 procento. Vienam gyventojui tenkanti BVP dalis (7,4 tūkst. Lt) buvo 0,5 tūkst. litų didesnė negu pirmąjį 2002 m. pusmetį. Per pirmuosius šių metų 6 mėn. visose veiklose sukurta daugiau bendrosios pridėtinės vertės. Sparčiausiai jos apimtis, palyginti su tuo pačiu 2002 m. laikotarpiu, didėjo apdirbamojoje pramonėje, elektros, dujų ir vandens tiekimo veiklose, statyboje, didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje.

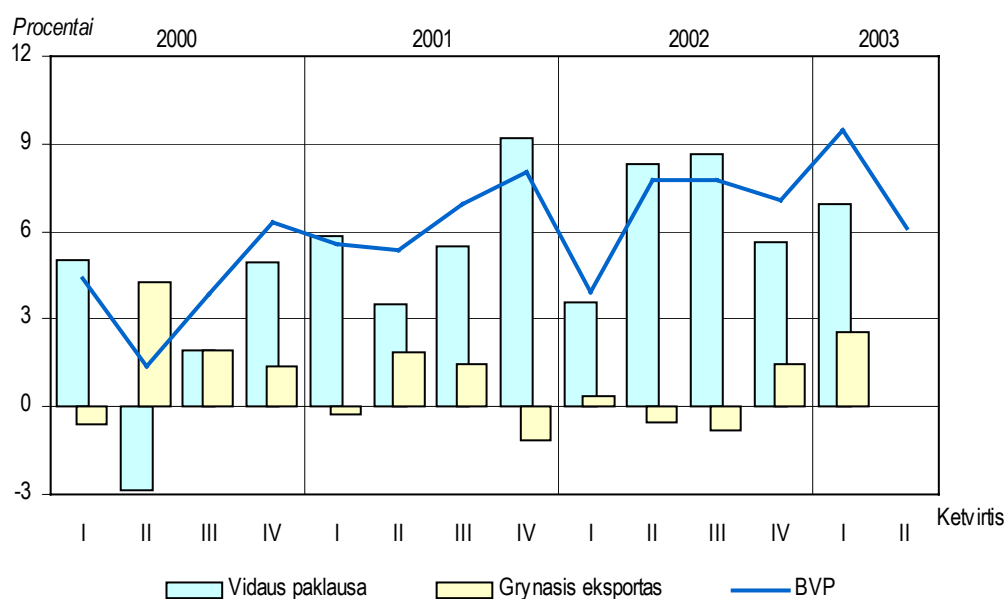
Pirmąjį 2003 m. ketvirtį, kaip ir anksčiau, didžiausią BVP dalį (66%) sukūrė paslaugų srities įmonės. Didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje jo sukurta 16,7 procento, transporto, sandėliavimo ir ryšių veiklose – 12,5, nekilnojamojo turto, nuomos ir kito verslo veiklose – 7,4 procento. Pramonės įmonėse sukurta šiek tiek daugiau kaip ketvirtadalis (25,3%) viso BVP, žemės ūkyje, medžioklės ir miškininkystės veiklose – 4,7, statyboje – 4,0 procento.

Per pirmuosius tris šių metų mėnesius, palyginti su tuo pačiu 2002 m. laikotarpiu, daugiausia (27,0%) pridėtinės vertės sukurta elektros, dujų ir vandens tiekimo veiklose. Tą lėmė padidėjusi paklausa vidaus ir išorės rinkose. Pridėtinės vertės priaugio (18,3%) statyboje priežastis – suintensyvėjusi gyvenamųjų namų ir negyvenamųjų pastatų bei statinių statyba. Apdirbamosios pramonės veiklose realiosios pridėtinės vertės sukurta 16,3 procento daugiau, didmeninėje ir mažmeninėje prekyboje – 8,2, transporto, sandėliavimo ir nuotolinių ryšių veiklose – 7,7 procento.

BVP, apskaičiuoto išlaidų metodu, struktūroje pirmąjį metų ketvirtį labiausiai (19,1%) padidėjo realiosios bendrosios vidaus investicijos. Nepaisant lito brangimo dolerio ir kai kurių kitų valiutų atžvilgiu, realusis Lietuvos prekių ir paslaugų eksportas padidėjo 15,4 procento. Importo priaugis, palyginti su pirmuoju 2002 m. ketvirčiu, buvo 10,3 procento. Namų ūkių vartojimo išlaidos dėl padidėjusio darbo užmokesčio ir sumažėjusio nedarbo išaugo 5,2 procento. Valdžios sektoriaus išlaidos padidėjo nedaug (0,6%).

Taigi pirmąjį šių metų ketvirtį realusis BVP augo dėl didėjančios vidaus paklausos ir sparčiau už importą didėjančio eksporto.

Pagrindiniai realiojo BVP kaitos veiksniai

Pagrindinės pinigų politikos kryptys

Pagrindinis pinigų politikos tikslas ir fiksuoto lito kurso sistema

Lietuvos banko pagrindinis tikslas – siekti kainų stabilumo – įgyvendinamas taikant euro atžvilgiu fiksuoto lito kurso strategiją. Išorinis nacionalinės valiutos stabilumas euro atžvilgiu yra labai svarbus nuoseklios raidos veiksnys atvirą ekonomiką plėtojančiai Lietuvai. Fiksuotas valiutos kursas suteikia daugiau stabilumo importo ir eksporto kainoms bei padeda formuoti žemos infliacijos lūkesčius ir siekti ilgalaikio kainų stabilumo.

Pagal 2003 m. balandžio 16 d. pasirašytą Stojimo į Europos Sąjungą sutartį, kuriai Lietuvos piliečiai didele balsų dauguma pritarė visuotiniame referendume gegužės 10–11 d., Lietuva taps ES nare nuo 2004 m. gegužės 1 d. Pradėta rengtis deryboms su ES dėl prisijungimo prie Antrojo valiutų kursų mechanizmo.

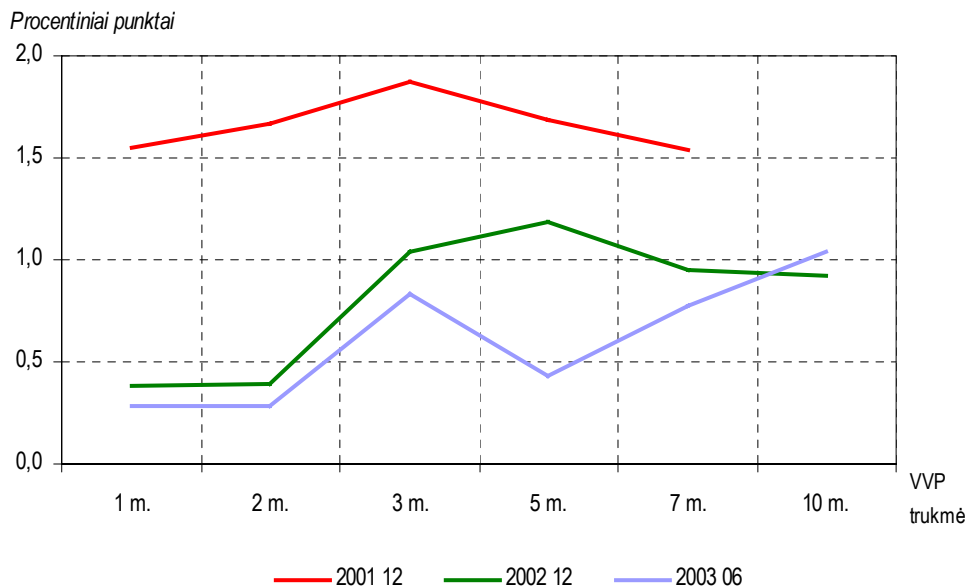
Dabartinė fiksuoto lito kurso sistema yra priimtina Lietuvai ne tik stojant į ES, bet ir jungiantis prie Antrojo valiutų kursų mechanizmo bei dalyvaujant jame iki narystės Ekonominėje ir pinigų sąjungoje (EPS) pradžios. Nors minėtas valiutų kursų mechanizmas leidžia 15 procentų dydžio nacionalinės valiutos rinkos kurso svyravimus, palyginti su euro atžvilgiu fiksuotu oficialiu kursu, Lietuvos bankui yra visiškai priimtinas įsipareigojimas išlaikyti lito kursą be svyravimų.

Artėjanti Lietuvos narystė ES ir sėkmingai vykdomi Maastrichto sutarties kriterijai euro zonos kandidatei dar labiau padidino visuomenės pasitikėjimą litu. Šis pasitikėjimas leido toliau mažinti palūkanų normų lygį šalyje ir artėti prie euro zonos palūkanų normų.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės vertybinių popierių (VVP) pelningumo priedai, didesni už euro zonos bazinį VVP pelningumą, pirmąjį šių metų pusmetį dar sumažėjo, nepaisant to, kad šių priedų lygis jau 2002 m. buvo žemas, o šalies juridinių asmenų pajamos iš VVP, išleistų nuo 2003 m. pradžios, buvo apmokestintos 15 procentų dydžio tarifu. Šalies riziką apibūdinančių 1–10 metų trukmės apyvartoje esančių Vyriausybės euroobligacijų pelningumas 2002 m. pabaigoje buvo didesnis už atitinkamų euro zonos VVP pelningumą 0,1–0,8 procentinio punkto, o 2003 m. viduryje – jau tik 0,0–0,4 procentinio punkto. Litais nominuotų VVP ir euro zonos VVP pelningumo skirtumai per praėjusį pusmetį sumažėjo nuo 0,4–1,2 iki 0,3–1,0 procentinio punkto, išskyrus 10 metų trukmės VVP, kurių pelningumo skirtumas padidėjo 0,12 procentinio punkto (pelningumo priedas padidėjo 13%. Be apmokestinimo veiksnio, šis priedas beveik nepakito).

Lito ir euro bazinio pelningumo skirtumai¹

(laikotarpio pabaigoje)

2003 m. viduryje lito ir euro bazinio pelningumo skirtumų kreivės formą lėmė skirtinga mokesčių įtaka lito pelningumo kreivę sudariusių VVP pelningumui. VVP, iki kurių išpirkimo buvo likę 2 ir 5 metai, išleisti iki 2003 m., todėl yra neapmokestinami. Tuo tarpu VVP, iki kurių išpirkimo buvo likę 1, 3, 7 ir 10 metų, išleisti šiais metais, todėl jų pelningumą padidino anksčiau minėtas šalies juridinių asmenų pajamų iš šių VVP apmokestinimas.

Pinigai ir finansų sistema

Pinigų bazė

Šių metų birželio pabaigoje pinigų bazė $P0^2$ buvo 5,6 mlrd. litų. Palyginti su 2002 m. pabaiga, ji padidėjo 453,1 mln. litų (8,8%). Lietuvos banko išleistų į apyvartą grynųjų pinigų kiekis per pirmąjį šių metų pusmetį padidėjo 371,5 mln. litų (8,8%), o komercinių bankų atsargos litais ir privalomosios atsargos užsienio

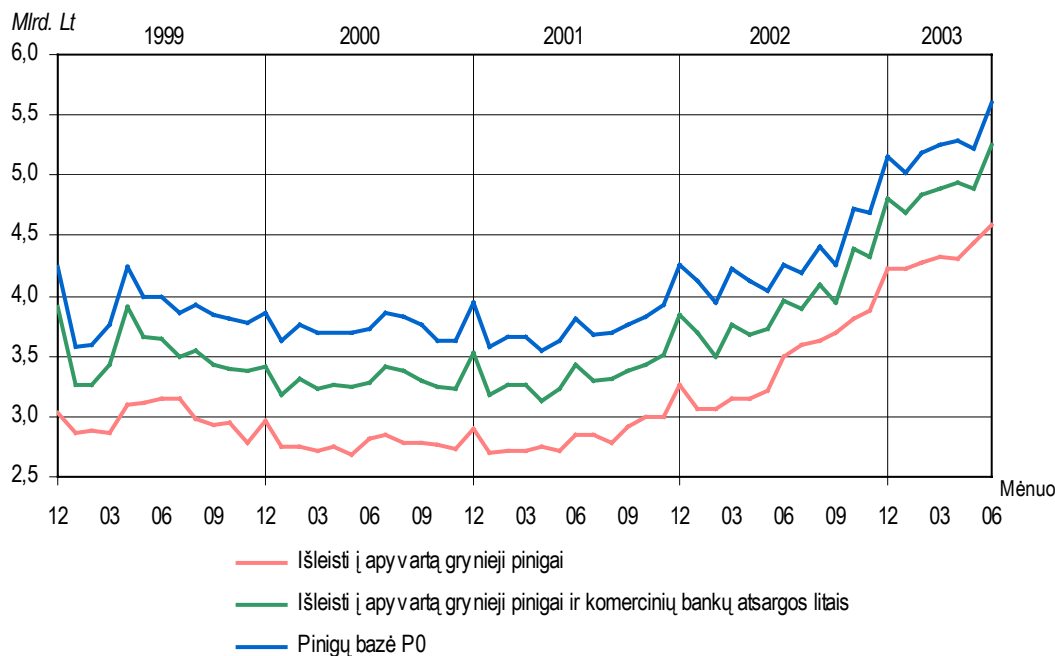
¹ Lito ir euro bazinis pelningumas apskaičiuotas remiantis antrinės rinkos tarpininkų skelbiamais Lietuvos ir euro zonos VVP, atitinkamai nominuotų litais ir eurai, pirkimo ir pardavimo kainų vidurkiais.

² Pinigų bazė $P0$ sudaro Lietuvos banko išleisti į apyvartą gryniesi pinigai ir komercinių bankų atsargos litais bei privalomosios atsargos užsienio valiutomis Lietuvos banke.

valiutomis atitinkamai padidėjo 70,1 mln. litų (11,9%) ir 11,5 mln. litų (3,4%). Per pirmąjį praėjusių metų pusmetį pinigų bazė P0 sumažėjo 0,4 mln. litų.

Pinigų bazė P0 praėjusių pusmetį didėjo dėl mažėjusių, kritus indėlių palūkanų normoms, grynujų pinigų laikymo alternatyviųjų išlaidų ir nuo 2002 m. vidurio šalyje besitęsiančio laipsniško grynujų JAV dolerių išstūmimo iš apyvartos.

Pinigų bazė

Kaip ir praėjusiais metais, pirmąjį šių metų pusmetį Lietuvos bankas nevykdė atvirosios rinkos operacijų. Todėl pagrindiniai šaltiniai, nulėmę pinigų bazės P0 kaitą, buvo Lietuvos banko užsienio valiutų keitimo operacijos su komerciniais bankais ir centrinės valdžios institucijomis, kurios minėtą bazę atitinkamai padidino 244,0 ir 151,6 mln. litų. Kiti šaltiniai (svarbiausias iš jų buvo Lietuvos banko į valstybės biudžetą pervesti 51,8 mln. litų praėjusių metų pelno) pinigų bazę padidino 57,5 mln. litų.

Pinigų bazės kaitos šaltiniai

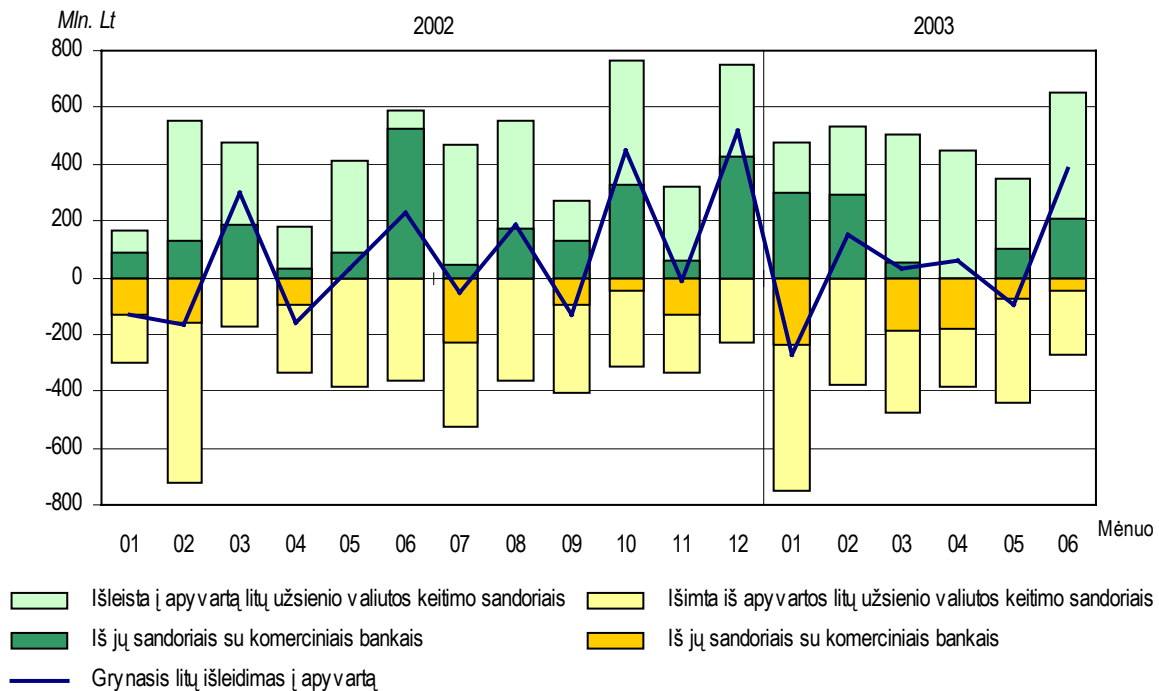
(per laikotarpį; mln. Lt)

	2002	2003		
		I ketv.	II ketv.	I pusm.
Operacijos su komerciniais bankais	1 247,3	239,6	4,4	244,0
Grynasis užsienio valiutos pirkimas	1 324,8	221,3	11,2	232,5
Privalomosios atsargos užsienio valiutomis	-77,5	18,3	-6,8	11,5
Operacijos su centrinės valdžios institucijomis	-443,6	-187,6	339,3	151,6
Grynasis užsienio valiutos pirkimas	-231,5	-303,3	339,5	36,1
Grynosios pretenzijos centrinės valdžios institucijoms litais	-212,1	115,7	-0,2	115,5
Atvirosios rinkos operacijos	0,0	0,0	0,0	0,0
Kiti šaltiniai	81,5	51,7	5,7	57,5
Pinigų bazės P0 pokytis	885,2	103,7	349,4	453,1

Pirmąjį 2003 m. pusmetį komerciniai bankai Lietuvos bankui pardavė užsienio valiutos už 232,5 mln. litų daugiau negu nupirko, atitinkamai padidindami P0, o centrinės valdžios institucijos – už 36,1 mln. litų daugiau negu nupirko. Per tą patį praėjusių metų laikotarpį komerciniai bankai Lietuvos bankui pardavė užsienio valiutos už 660,5 mln. Lt daugiau negu nupirko, o centrinės valdžios institucijos iš Lietuvos banko nupirko užsienio valiutos už 571,7 mln. Lt daugiau negu pardavė.

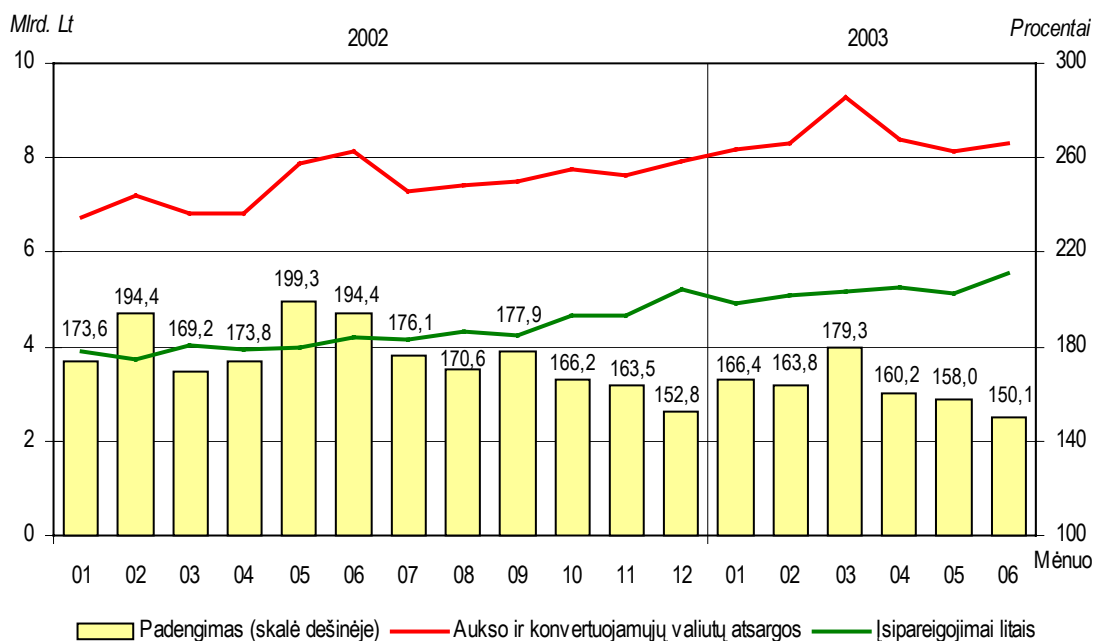
Pirmąjį šių metų pusmetį, palyginti su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu, komerciniai bankai Lietuvos bankui pardavė mažiau užsienio valiutos. Viena iš svarbiausių priežasčių buvo ta, kad, išpirkus VVP bankams restruktūrizuoti, sumažėjo lėšų litais poreikis.

Grynasis litų kiekio išleidimas į apyvartą užsienio valiutos keitimo sandoriais

Lietuvos banko išsipareigojimų litais padengimas aukso ir konvertuojamųjų valiutų atsargomis visiškai atitiko Lito patikimumo įstatymo nuostatas. Birželio pabaigoje aukso ir konvertuojamųjų valiutų atsargos 2,8 mlrd. litų buvo didesnės už Lietuvos banko išsipareigojimus litais, o padengimo santykis buvo 150,1 procento (2002 m. pabaigoje atitinkamai – 2,7 mlrd. Lt ir 152,8%). Išsipareigojimų litais padengimas laikinai padidėjo iki 179,3 procento kovą, kai į centrinės valdžios sąskaitas Lietuvos banke buvo pervestos lėšos, gautos už tarptautinėse rinkose išplatintą Lietuvos Vyriausybės 10 metų trukmės 400 mln. eurų vertės euroobligacijų emisiją. Jau balandį Vyriausybei panaudojus dalį šių lėšų 1999 m. išplatintai 250 mln. eurų vertės euroobligacijų emisijai išpirkti, padengimo santykis sumažėjo iki 160,2 procento.

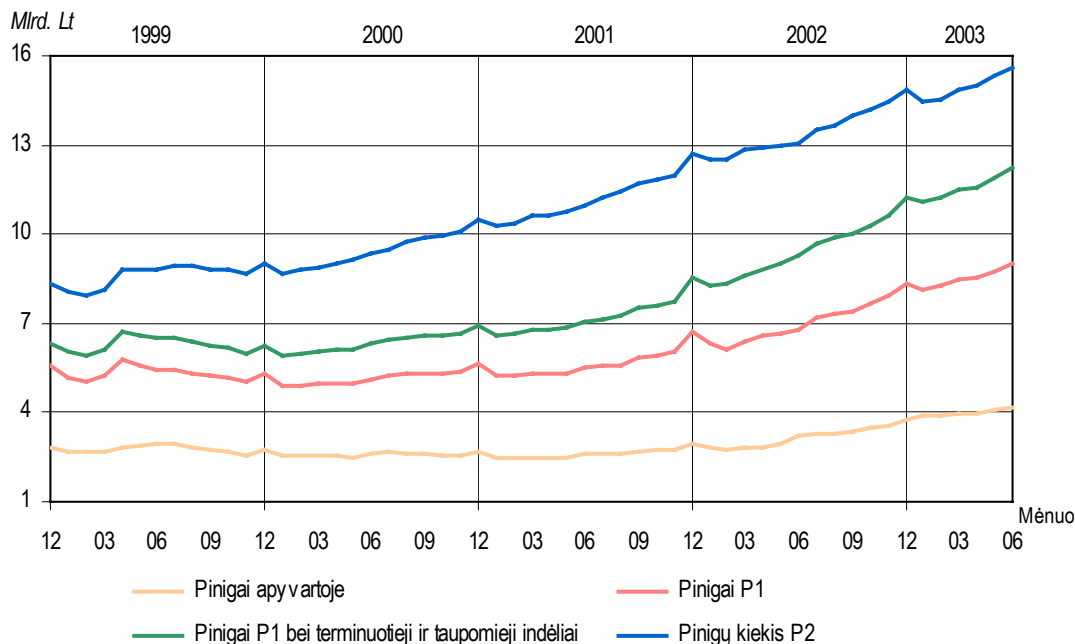
Lietuvos banko išsipareigojimų litais padengimas

Pinigų kiekis

Birželio pabaigoje pinigų kiekis P2¹ buvo 15,6 mlrd. litų. Per pirmąjį šių metų pusmetį jis padidėjo 746,5 mln. litų (5,0%), o per tą patį praėjusių metų laikotarpį – 320,2 mln. litų (2,5%).

Pinigų kiekis

Per pirmuosius šešis šių metų mėnesius pinigų P1 kiekis padidėjo 679,6 mln. litų, arba 8,2 procento (prieš metus atitinkamai – 27,4 mln. Lt ir 0,4%). Aptariamu laikotarpiu, kaip ir 2002 m., išliko pinigų apyvartoje ir fizinių asmenų indėlių iki pareikalavimo litais didėjimo tendencijos. Jie atitinkamai padidėjo 420,7 ir 216,1 mln. litų. Ne finansų įmonių šios rūšies indėliai sumažėjo 43,8 mln. litų, o kitų institucijų – padidėjo 86,6 mln. litų. Pinigai P1 pirmąjį šių metų pusmetį didėjo padidėjus pinigų paklausai dėl augančios Lietuvos ekonomikos.

Praėjusį pusmetį kvazipinigų padaugėjo 66,8 mln. litų (1,0%). Per tą patį laikotarpį pernai jų kiekis padidėjo 292,9 mln. litų (4,9%). Fizinių asmenų indėliai buvo pagrindiniai kvazipinigų struktūros kaitos veiksniai. Fizinių asmenų terminuotieji ir taupomieji indėliai nacionaline valiuta padidėjo 305,5 mln. litų, o užsienio valiutomis sumažėjo 349,1 mln. litų. Ne finansų įmonių terminuotieji ir taupomieji indėliai litais bei užsienio valiutomis atitinkamai padidėjo 25,1 ir 74,9 mln. litų. Kvazipinigų struktūros kaitą, t. y. indėlių užsienio valiutomis dalies mažėjimą, pirmąjį 2003 m. pusmetį lėmė sumažėjęs JAV dolerio keitimo santykis.

¹ Pinigų kiekis P2 – tai pinigai P1 ir kvazipinigai.

Pinigai P1 – tai pinigai apyvartoje ir pinigus laikančio sektoriaus indėliai iki pareikalavimo litais pinigus kuriančiame sektoriuje.

Pinigai apyvartoje – tai Lietuvos banko išleisti į apyvartą gryniesi pinigai atėmus pinigus kuriančio sektoriaus turimus grynuosius pinigus.

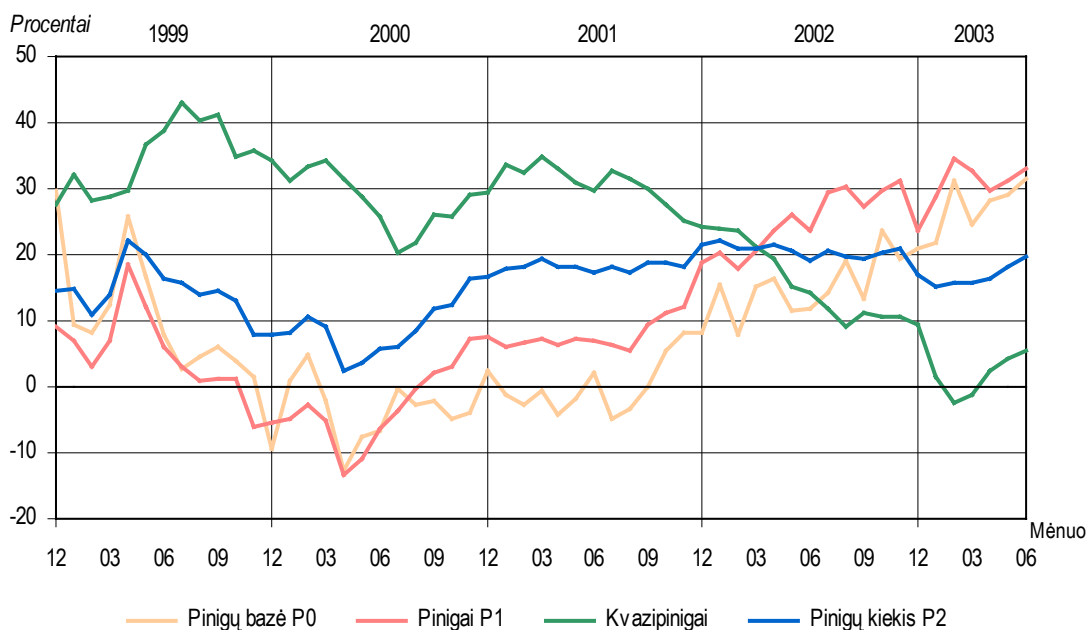
Kvazipinigai – tai pinigus laikančio sektoriaus terminuotieji ir taupomieji indėliai litais bei visi indėliai užsienio valiutomis pinigus kuriančiame sektoriuje.

Pinigus kuriantis sektorius – tai rezidentai: Lietuvos bankas, komerciniai bankai, užsienio bankų skyriai ir kredito unijos, taip pat centrinės valdžios grynoji pozicija TVF.

Pinigus laikantis sektorius – tai rezidentai: vietos valdžios institucijos, ne finansų įmonės, fiziniai asmenys, ne pelno institucijos ir nebankinės finansų institucijos.

Pinigams neutralus sektorius – tai rezidentai: centrinės valdžios institucijos ir socialinės apsaugos fondai.

Pinigų rodiklių metinis pokytis

Pinigus kuriančio sektoriaus grynasis užsienio turtas¹ pirmąjį šių metų pusmetį padidėjo 243,6 mln. litų, o grynasis kreditas centrinės valdžios institucijoms ir socialinės apsaugos fondams sumažėjo 532,9 mln. litų. Kreditas kitiems rezidentams padidėjo 1,2 mlrd. litų, iš jo kreditas ne finansų įmonėms ir fiziniams asmenims atitinkamai – 639,7 ir 402,4 mln. litų. Pastarųjų didėjimas susijęs su toliau išliekančiomis palankiomis paskolų gyvenamajam būstui įsigyti teikimo sąlygomis. Kreditas kitoms (vietos valdžios, ne pelno ir nebankinėms finansų) institucijoms padidėjo 192,2 mln. litų. Kredito kitiems rezidentams pokyčiui įtakos turėjo paskolos litais (jų suma padidėjo 542,8 mln. Lt) ir užsienio valiutomis (padidėjo 665,4 mln. Lt).

Pinigų sudedamųjų ir priešinių dalių kaita

(per laikotarpį; mln. Lt)

	2002	2003		
		I ketv.	II ketv.	I pusm.
Pinigai P1	1 584,9	140,3	539,3	679,6
Pinigai apyvartoje	836,5	172,0	248,7	420,7
Indėliai iki pareikalavimo	748,4	-31,7	290,6	258,9
Kvazipinigai	559,1	-145,6	212,4	66,8
Terminuoti ir taupomieji indėliai	1 126,8	126,6	211,1	337,8
Indėliai užsienio valiutomis	-567,7	-272,2	1,3	-270,9
Pinigų kiekis P2	2 144,0	-5,3	751,8	746,5
Grynasis užsienio turtas	585,8	1 060,7	-817,1	243,6
Grynasis kreditas centrinės valdžios institucijoms ir socialinės apsaugos fondams	-153,3	-1 617,6	1 084,8	-532,9
Kreditas kitiems rezidentams	1 839,8	540,7	693,6	1 234,3
Ne finansų įmonėms	1 100,8	223,6	416,2	639,7
Fiziniams asmenims	526,9	152,3	250,1	402,4
Kitoms institucijoms	212,2	164,8	27,4	192,2
Kitos priešinės dalys	-128,4	10,9	-209,5	-198,6

¹ Pagrindinės pinigų kiekio P2, apskaičiuojamo remiantis konsoliduotu pinigų kuriančio sektoriaus balansu, priešinės dalys yra šio sektoriaus grynasis užsienio turtas ir vidaus kreditas (grynasis kreditas pinigams neutraliam sektoriui ir kreditas pinigų laikančiam sektoriui).

Tarpbankinė rinka

Tarpbankinė pinigų rinka Lietuvoje – tai bankų likvidumo valdymo priemonių rinka, dėl didelio ekonomikos atvirumo, fiksuoto lito kurso ir liberalizuoto kapitalo judėjimo glaudžiai susijusi su užsienio valiutų rinkomis. Tradiciškai vienos iš svarbiausių tarpbankinės rinkos priemonių yra litų ir užsienio valiutų keitimo ir apskaitimo sandoriai.

Tarpbankinės rinkos sandorių apyvarta

(mlrd. Lt)

	2003 m.	2002 m.	
	I pusm.	II pusm.	I pusm.
<i>Tarpbankinio skolinimo ir valiutų apskaitimo sandoriai</i>	85,1	115,1	108,6
<i>Užsienio valiutomis</i>	67,5	92,6	86,7
Tarp šalies bankų	2,5	1,8	1,6
Su užsienio bankais	65,0	90,8	85,1
<i>Litais (įskaitant litų ir užsienio valiutos apskaitimo sandorius)</i>	17,6	22,5	22,0
Tarp šalies bankų	7,6	8,4	7,5
Su užsienio bankais	10,0	14,1	14,5
<i>Prekyba tarp šalies bankų VVP, iki kurių išpirkimo liko ne daugiau kaip vieneri metai</i>	0,1	0,1	0,1
<i>Valiutų keitimo sandoriai (be apskaitimo sandorių)</i>	134,1	132,8	112,7
<i>Sandorių rūšimis:</i>			
Neatidėliotini	133,2	131,5	111,6
Išankstiniai	0,9	1,3	1,1
Ateities	0,0	–	–
Pasirinkimo	0,0	–	0,0
<i>Valiutomis:</i>			
Lito ir užsienio valiutų	85,3	90,4	73,8
Lito ir bazinės valiutos	84,7	89,2	71,7
Tarp šalies bankų	2,0	1,8	2,2
Su užsienio bankais	81,0	85,7	68,0
Su Lietuvos banku (tik neatidėliotini sandoriai)	1,7	1,7	1,4
Užsienio valiutų	48,8	42,4	38,9
Tarp šalies bankų	0,3	0,2	0,3
Su užsienio bankais	48,5	42,2	38,6

Tarpbankinė užsienio valiutų skolinimo ir apskaitimo sandorių rinka

Šiais, kaip ir ankstesniais, metais užsienio valiutų skolinimo ir apskaitimo sandoriai sudarė pagrindinę tarpbankinio skolinimo ir apskaitimo sandorių dalį. Praėjusį pusmetį ši dalis (79,3%) nedaug sumažėjo (2002 m. I pusmetį ji buvo 80,4%; o II – 79,8%). Minėti sandoriai dažniausiai sudaromi su užsienio bankais, nes užsienio rinkos yra svarbios Lietuvos bankams valdant savo atsargas valiutomis ir valiutų pozicijas. Tačiau tokių sandorių apyvarta nagrinėjamu laikotarpiu buvo 27,1 procento mažesnė negu antrąją 2002 m. pusę. Šiam pokyčiui turėjo įtakos sumažėjęs šalies bankų skolinimas užsienio bankams. Tą lėmė didesnės galimybės laisvas lėšas investuoti vidaus rinkoje sparčiai plėtojantis ekonomikai.

Tradiciškai vyravo trumpalaikiai sandoriai užsienio valiutomis. Pirmąjį šių metų pusmetį 1 dienos sandoriai tarp šalies bankų ir bankų nerezidentų sudarė 86,6 procento, o tarp šalies bankų – 78,4 procento (2002 m. II pusmetį atitinkamai – 83,2% ir 54,9%).

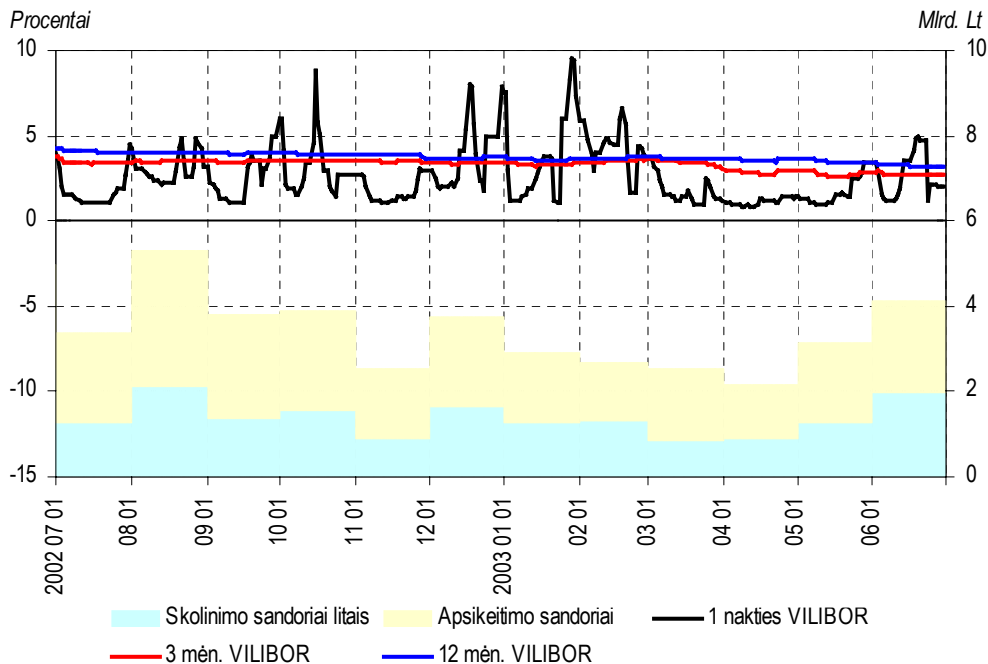
Palūkanų normos tarpbankinėje užsienio valiutų skolinimo rinkoje buvo labai panašios į palūkanas tarptautinėse rinkose.

Tarpbankinė litų skolinimo ir apskaitimo sandorių rinka

Pirmąjį 2003 m. pusmetį litų skolinimo ir apskaitimo sandorių apyvarta buvo 17,6 mlrd. litų (22,0% mažesnė negu 2002 m. II pusmetį). Šie sandoriai sudarė 20,7 procento (2002 m. II pusmetį – 19,6%) visų tarpbankinio skolinimo ir apskaitimo sandorių.

Apyvarta vidaus rinkoje ypač sumažėjo kovo–gegužės mėn., kai didelis atsargų perteklius ir žemos palūkanų normos mažino bankų aktyvumą valdant savo atsargas. Papildomas litų skolinimo sandorių apyvartos mažėjimo veiksnys – ilgesnė sudarytų sandorių trukmė.

Tarpbankinio litų skolinimo sandorių ir VILIBOR kaita

Praėjusį pusmetį apsikeitimo sandorių dalis sumažėjo iki 57,0 procento (2002 m. II pusmetį buvo 60,6%). Dauguma (85,1%) lito ir užsienio valiutos apsikeitimo sandorių buvo lito ir bazinės valiutos apsikeitimo sandoriai, tačiau po lito persiejimo prie euro toliau sudaromi ir lito, ir JAV dolerio apsikeitimo sandoriai. Tarp šalies bankų populiariausi yra skolinimo be užtikrinimo priemonių sandoriai – pirmąjį šių metų pusmetį jie sudarė 68,7 procento visų šių bankų sandorių. Tarp šalies ir nerezidentų bankų dažniau buvo sudaromi apsikeitimo sandoriai – jie sudarė 76,5 procento minėtų bankų sandorių.

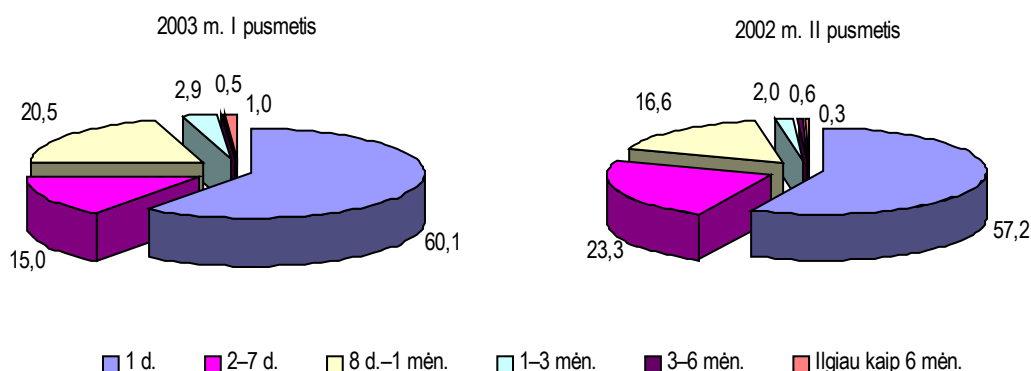
Vidaus rinkoje sudaryta mažiau negu pusė (43,1%) visų litų skolinimo sandorių. Šių sandorių apyvarta buvo 7,6 mlrd. litų (10% mažesnė negu 2002 m. II pusmetį). Nacionalinės valiutos skolinimo sandoriai tarp šalies bankų dažniausiai sudaromi pastariesiems siekiant tinkamai valdyti likvidumą.

Didžiąją tarpbankinių litų skolinimo sandorių dalį sudaro trumpalaikiai sandoriai. Aptariamam laikotarpiu iki 1 mėnesio trukmės sandoriai sudarė 95,6 procento, iš jų 1 dienos sandoriai – 60,1 procento apyvartos (2002 m. II pusmetį atitinkamai – 97,1% ir 57,2%). Ilgesnės trukmės sandoriai dažniau sudaromi su užsienio bankais.

Trumpiausią (1 d.) skolinimo sandoriai dažniau sudaromi be užtikrinimo priemonių. Ilgesnio termino paprastai sudaromi apsikeitimo sandoriai.

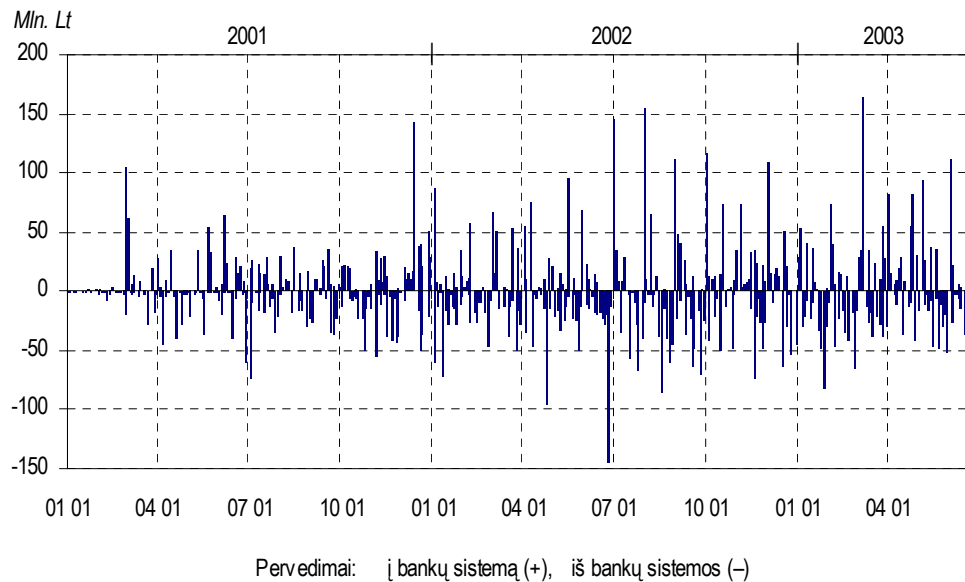
Tarpbankinio litų skolinimo sandorių struktūra pagal trukmę

(procentais)

Šių metų pradžioje 1 nakties VILIBOR svyravimus lėmė didelis autonominių veiksnių poveikis bankų atsargoms. Sausį atsargas sumažino didelės Vyriausybės mokesstinės pajamos ir jų pervedimas į valstybės išdo sąskaitą Lietuvos banke bei padidėję grynieji pinigai apyvartoje. Trumpalaikį 1 nakties VILIBOR padidėjimą birželio mėn. lėmė lėčiau kaupiamos privalomosios atsargos dėl sezoniško grynujų pinigų didėjimo. Tuo tarpu ilgesnių trukmių VILIBOR mažėjo dėl didėjančio stabilumo vidaus rinkoje ir sumažėjusių bazinių palūkanų normų.

Grynieji išdo lėšų pervedimai

Sandorių litais palūkanų normos tarpbankinėje rinkoje dažniausiai svyravo tarp atitinkamų trukmių VILIBID ir VILIBOR maržų. Pirmąjį 2003 m. pusmetį 1 nakties VILIBID ir VILIBOR vidutinė marža buvo 1,16 procentinio punkto (2002 m. II pusmetį – 1,24 p. p.), o tarp ilgiausios trukmės (12 mėn.) VILIBID ir VILIBOR – 1,02 procentinio punkto (2002 m. II pusmetį – 1,08 p. p.). Mažėjanti marža rodo didėjantį tarpbankinės rinkos stabilumą.

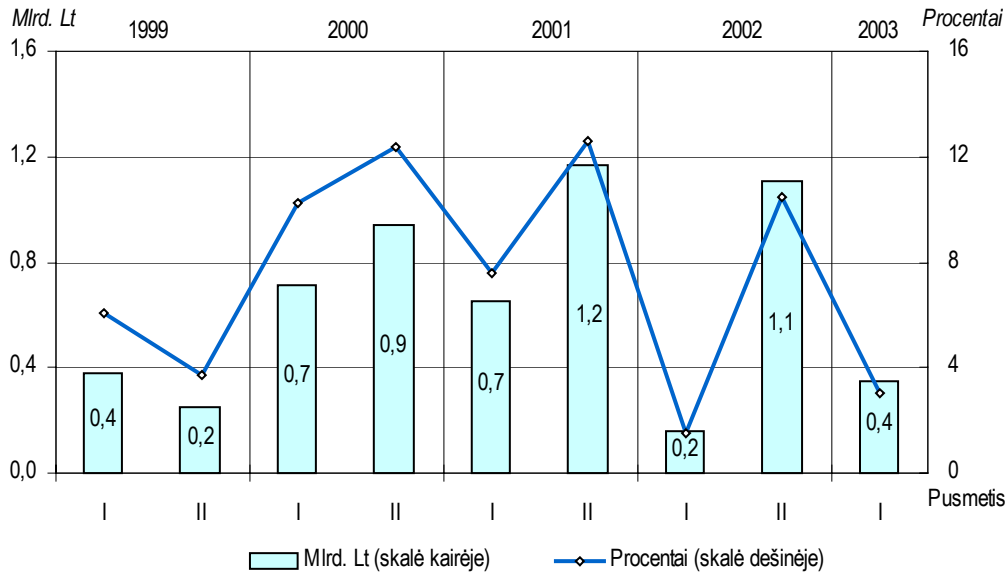
Labai svarbi bankų likvidumo valdymo priemonė yra lito ir užsienio valiutų keitimo sandoriai (99,3% jų apyvartos sudaro lito ir bazinės valiutos keitimo sandoriai). Pirmoje šių metų pusėje tokių sandorių apyvarta buvo 85,3 mlrd. litų (5,6% mažesnė negu 2002 m. II pusmetį). Tradiciškai didžiausia buvo su bankais nerezidentais sudarytų sandorių apyvarta. Šalies bankų sandoriai tarpusavyje ir su Lietuvos banku atitinkamai sudarė tik 2,4 ir 2,0 procento. Sandorius su Lietuvos banku šalies bankai dažniausiai sudaro dėl autonominių veiksnių įtakos bankų sistemoje susidarius litų atsargų pertekliui ar jų trūkumui. Per praėjusį pusmetį, didėjant privalomųjų atsargų ir grynujų pinigų apyvartoje kiekiui, komerciniai bankai pardavė Lietuvos bankui bazinės valiutos už 0,2 mlrd. litų daugiau negu pirko.

Indėlių ir paskolų rinka

Indėliai bankuose ir jų palūkanų normos

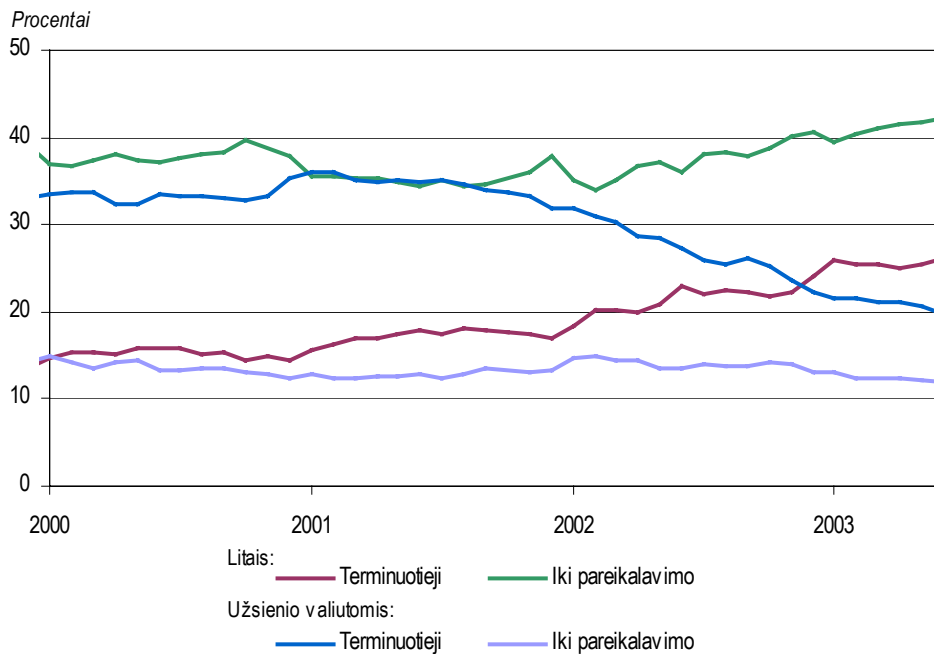
Pirmojo šių metų pusmečio pabaigoje bankai buvo sukaukę daugiau kaip 12 mlrd. litų fizinių asmenų, įmonių, valdymo institucijų ir ne pelno organizacijų indėlių. Palyginti su 2002 m. pabaiga, indėlių padaugėjo 0,4 mlrd. litų (3%). Nerezidentų indėliai nedaug sumažėjo – iki 0,5 mlrd. litų (4% visų indėlių). Indėlių ir BVP santykis (23%) nepakito.

Indėlių bankuose pokytis (per pusmetį)

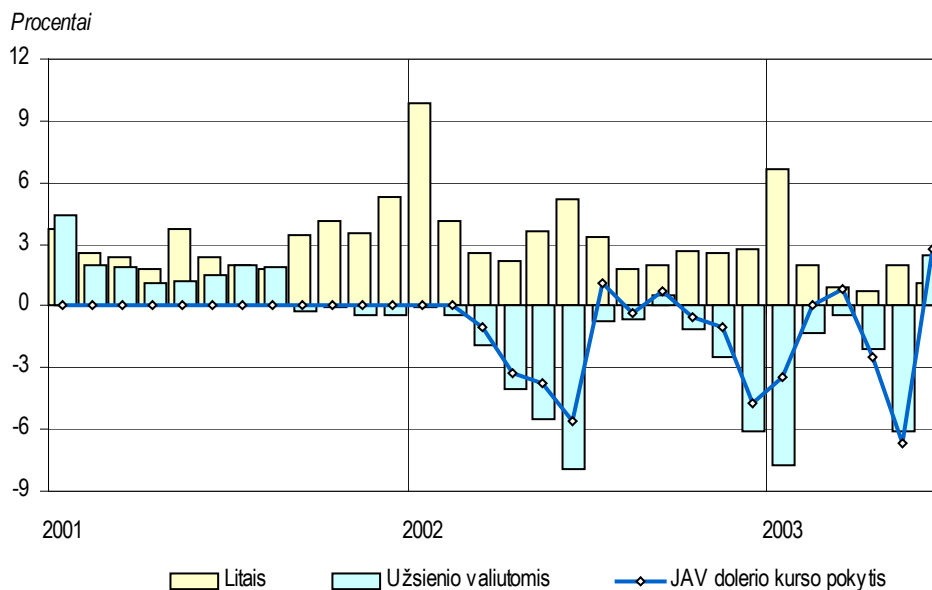
Indėlių litais per praėjusį pusmetį padaugėjo 0,7 mlrd. litų (9%), o jų dalis padidėjo nuo 65 iki 68 procentų. Indėlių užsienio valiutomis sumažėjo 0,3 mlrd. litų (8%). Šių indėlių išraišką litais mažino per pusmetį beveik 9 procentais lito atžvilgiu kritęs JAV dolerio kursas.

Indėlių struktūra

Terminuotųjų indėlių litais suma padidėjo 12 procentų, tačiau dėl valiutų kursų pokyčių visi terminuotieji indėliai padidėjo tik 84 mln. litų (2%), nes 9 procentais sumažėjo šios rūšies indėlių užsienio valiutomis apimtis.

Fizinių asmenų terminuotųjų indėlių pokytis (per mėnesį)

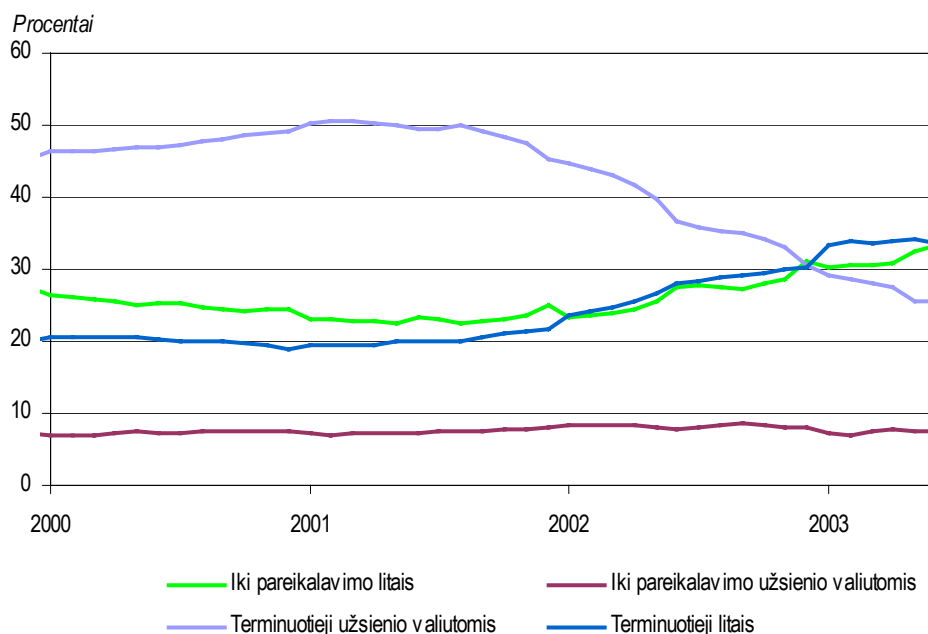
Fizinių asmenų terminuotųjų indėlių užsienio valiutomis per praėjusį pusmetį sumažėjo 15 procentų, t. y. daugiau, negu krito JAV dolerio kursas. Gyventojai terminuotuosius indėlius JAV doleriais daugiau keitė ne į eurus, o į litus. Todėl indėlių litais dalis, metų pradžioje sudariusi pusę fizinių asmenų terminuotųjų indėlių, padidėjo iki 57 procentų.

Vis dėlto daugėjo ir gyventojų terminuotųjų indėlių eurai, nes didėjo ilgesniam kaip 1 mėnesio laikotarpiui priimtų tokių indėlių dalis. Lietuvos banko vertinimu, birželio pabaigoje terminuotieji indėliai eurai sudarė maždaug ketvirtadalį gyventojų terminuotųjų indėlių užsienio valiutomis ir dešimtadalį visų gyventojų terminuotųjų indėlių.

2003 m. pradžioje Vyriausybės taupymo ląškų apyvartoje daugėjo sparčiau negu gyventojų terminuotųjų indėlių litais. Per pirmąjį metų pusmetį taupymo ląškai apyvartoje padidėjo 1,6 karto – iki 759 mln. litų (nuo 13% iki 32% fizinių asmenų terminuotųjų indėlių litais). Tačiau antrąjį ketvirtį, gerokai sumažėjus taupymo ląškų palūkanoms, situacija pasikeitė. O birželio 21 d. Vyriausybė visiškai sustabdė taupymo ląškų platinimą, atsižvelgdama į tai, kad jų platinimo sąlygos neatitinka rinkos principų.

Fizinių asmenų indėliai iki pareikalavimo padidėjo 195 mln. litų (7%), sudarydami du penktadalius visų šių asmenų indėlių. Gyventojų indėliai iki pareikalavimo litais padidėjo 220 mln. litų (10%). Tačiau, sumažėjus fizinių asmenų terminuotųjų indėlių sumai, šios indėlininkų grupės indėlių dalis nepakito ir sudarė 59 procentus visų indėlių.

Fizinių asmenų indėlių struktūra

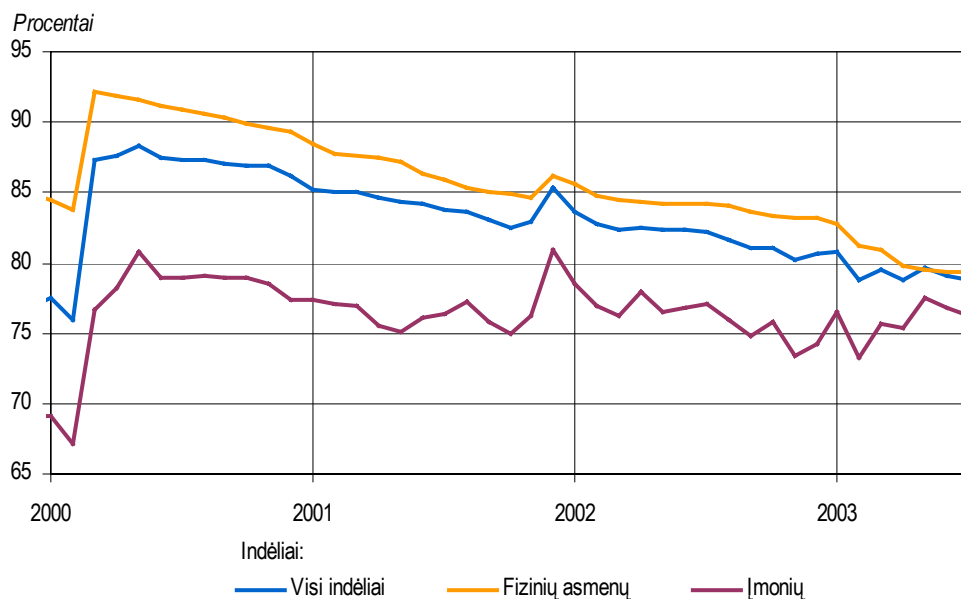
Valdymo institucijų ir fizinių asmenų indėlių prieaugis turėjo vienodą įtaką (po 1,5%) visų indėlių sumos pokyčiui per pastarąjį pusmetį (3%), nors valdymo institucijų indėliai sudarė tik 5 procentus visų indėlių. Įmonių indėliai nedaug sumažėjo ir sudarė daugiau kaip trečdalį visų indėlių.

Visų indėlių iki pareikalavimo dalis per pirmuosius šešis šių metų mėnesius nepakito ir sudarė 54 procentus visų indėlių. Likvidumo normatyvo vykdymo duomenys leidžia teigti, kad terminuotųjų indėlių vidutinis gražinimo terminas pailgėjo, nes šios rūšies indėlių, gražintinų po 6 mėnesių, dalis padidėjo nuo 23 iki 25 procentų.

Trys didžiausi bankai prarado 2 procentus visų indėlių rinkos, 0,6 procento įmonių indėlių rinkos (tačiau įmonių indėlių rinkoje *Hirschman-Herfindahl* indeksas¹ padidėjo 165 punktais – iki 2 807) ir net 3,4 procento fizinių asmenų indėlių rinkos. Konkurencinė kova ir sėkmė itin permaininga įmonių indėlių rinkoje. Nauji užsienio bankų skyrių padaliniai didžiuosiuose šalies miestuose padėjo šiems skyriams padidinti indėlių rinkos dalį 0,8 procentinio punkto – iki 3,3 procento.

Konkurencija (koncentracija) indėlių rinkoje

(3 didžiausių bankų rinkos dalis)

JAV ir euro zonos centriniais bankams sumažinus pagrindines palūkanų normas, mažėjo ir indėlių palūkanų normos Lietuvos bankuose. Tačiau indėlių eurais ir litais palūkanų normos nukrito mažiau, negu sumažėjo ECB pagrindinė palūkanų norma. Jos keitėsi labai netolygiai. Sumažėjo trumpalaikių indėlių eurais ir ilgalaikių indėlių litais palūkanų normos. Trumpalaikių indėlių litais palūkanų normos nedaug pakilo. Pastebimai sumažėjo ilgalaikių indėlių JAV doleriais palūkanų normos (trumpalaikių – beveik nepakito). Skirtumas tarp vidutinių palūkanų normų už terminuotuosius indėlius litais ir eurais (bazine valiuta) per praėjusį pusmetį tapo neigiamas (–0,2 p. p.), nes nuolatinė trumpa balansinė litų pozicija lėmė mažesnes trumpalaikių indėlių litais palūkanų normas.

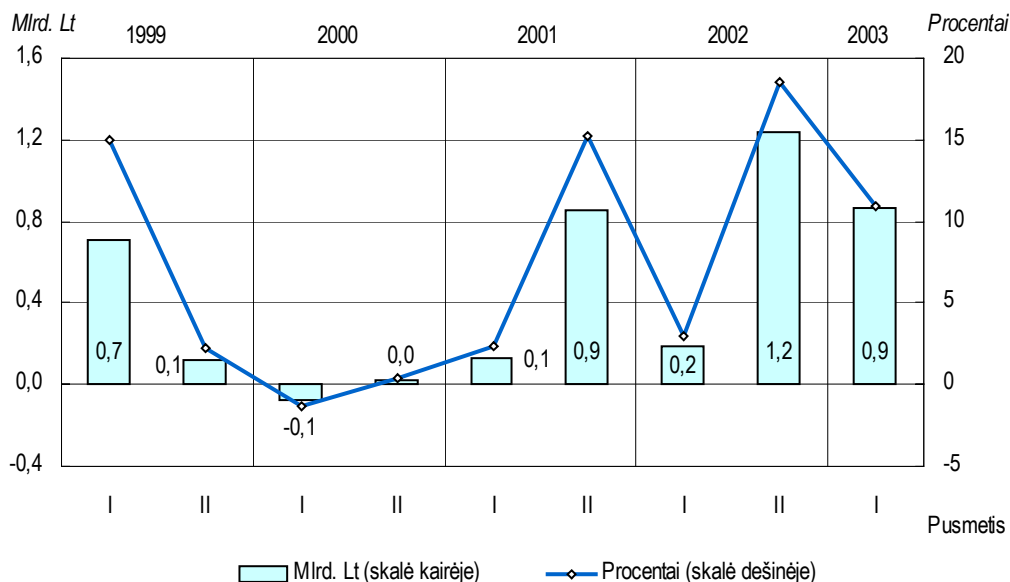
¹ *Hirschman-Herfindahl* indeksas (HHI) lygus rinkos dalių kvadratų sumai, jo reikšmės svyruoja intervale tarp 0 ir 10 000. Didesnė reikšmė rodo mažesnę konkurenciją (didesnę koncentraciją) rinkoje.

Bankų paskolos ir jų palūkanų normos

Šių metų birželio pabaigoje šalies komerciniai bankai įmonėms, fiziniams asmenims, valdymo institucijoms ir ne pelno organizacijoms buvo suteikę 8,8 mlrd. litų paskolų – 0,9 mlrd. litų (11%) daugiau negu 2002 m. pabaigoje. Rezidentams suteikti 97 procentai visos paskolų sumos (8,6 mlrd. Lt).

Paskolų pokytis

(per pusmetį)

Praėjusio pusmečio paskolų prieaugis buvo didžiausias pirmoje metų pusėje per pastaruosius 10 metų. Paskolų ir BVP santykis padidėjo 1,1 procentinio punkto – iki 16,8 procento.

Pagrindiniai spartaus paskolų didėjimo veiksniai išliko tie patys kaip ir pernai:

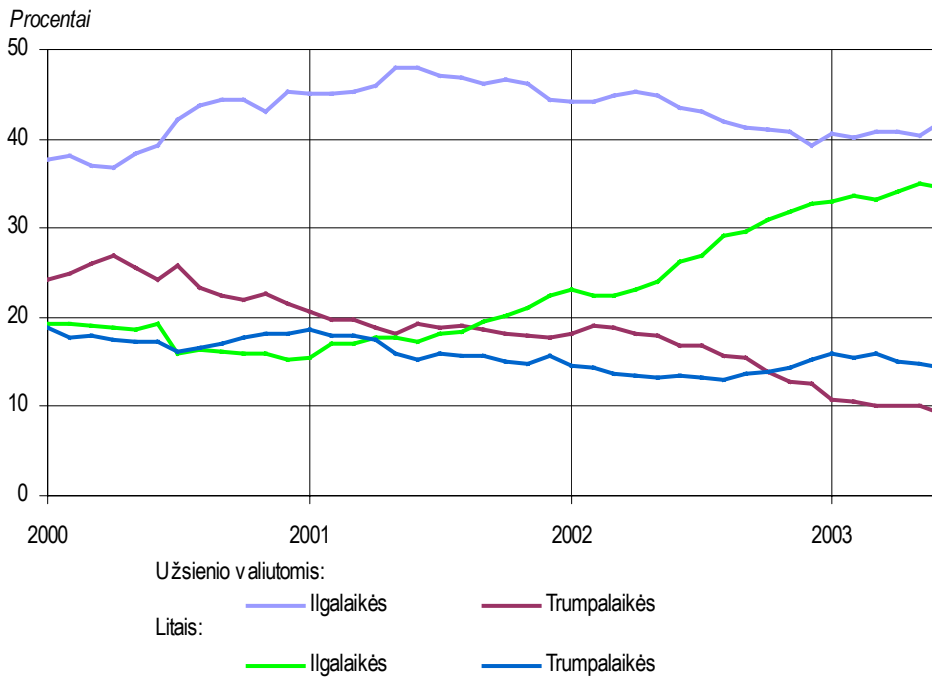
- sparti ūkio plėtra, narystės ES artėjimas ir su tuo susiję teigiami lūkesčiai. Prieš gaudamos ES fondų paramą, įmonės pradinėms investicijoms gali skolintis iš vietos bankų, todėl artimiausiu metu galima tikėtis didelės paskolų paklausos;
- toliau mažėjo ir JAV centrinio banko, ir ECB pagrindinės palūkanų normos;
- sumažėjo paskolų ir indėlių palūkanų marža.

Be to, nuo 2003 m. įsigaliojo būsto paskolų palūkanų mokesstinė lengvata, trečdaliu sumažinusi būsto paskolų palūkanas. Kai kurie bankai klientams pasiūlė būsto paskolas su kaupiamuoju gyvybės draudimu, kurios leidžia dar efektyviau panaudoti pajamų mokesčio lengvatas ir beveik nemokėti palūkanų.

Kartu paėmus, mažesnės bazinės palūkanų normos ir susiaurėjusi marža labai sumažino bankų paskolų palūkanų normas.

Nepaisant krintančio JAV dolerio kurso, 0,4 mlrd. litų padaugėjo paskolų užsienio valiutomis. Tačiau jų dalis dėl didesnio paskolų litais prieaugio sumažėjo 0,7 procentinio punkto – iki 51,2 procento visų paskolų. Ilgalaikių paskolų litais fiziniams asmenims dalis padidėjo nuo 71 procento iki 73 procentų. Ilgalaikių paskolų nacionaline valiuta įmonėms dalis sumažėjo nuo 37 iki 36 procentų, nes įmonės daugiau skolinosi eurai arba keitė paskolų valiutą į eurus.

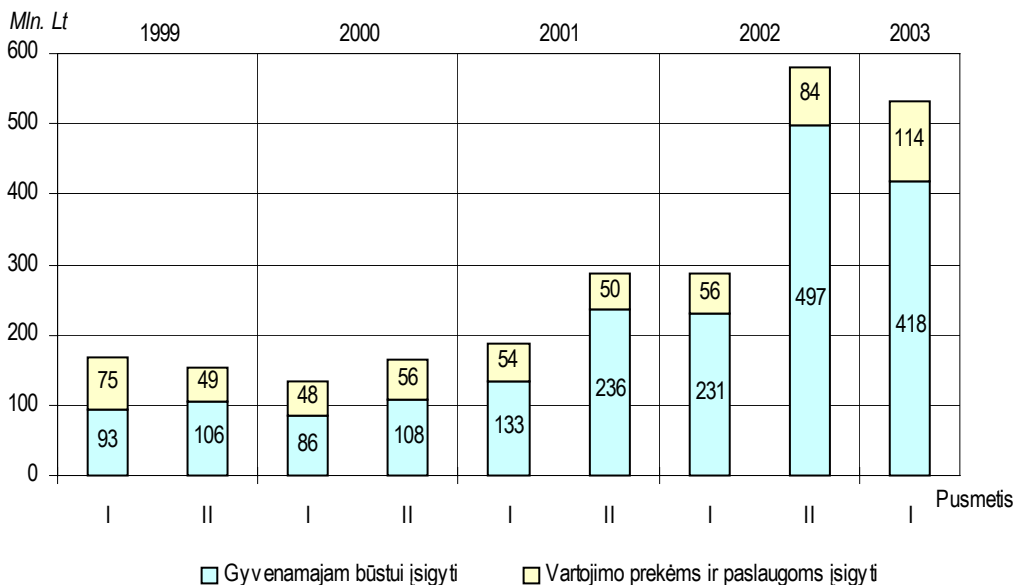
Paskolų struktūra

Per praėjusį pusmetį paskolos gyventojams padidėjo 0,4 mlrd. litų – beveik tiek pat, kiek ir antrąjį praėjusių metų pusmetį. Paskolų fiziniams asmenims suma padidėjo beveik trečdaliu, o paskolos įmonėms – 9 procentais. Paskolų gyventojams dalis padidėjo nuo 15 iki 18 procentų. Vyraujanti išliko paskolų įmonėms dalis, nors ji nedaug sumažėjo – iki 77 procentų.

Daugiau suteikta vartojimo kreditų, t. y. du kartus daugiau negu pirmąjį 2002 m. pusmetį. Būsto paskolų irgi suteikta beveik du kartus daugiau negu prieš metus. Skolindamiesi būstui, gyventojai pirmenybę teikė paskoloms litais, šiek tiek mažiau skolinosi eurais. Paskolos fiziniams asmenims, palyginti su BVP, padidėjo nuo 2,4 iki 3,1 procento.

Fiziniams asmenims suteikta paskolų per pusmetį

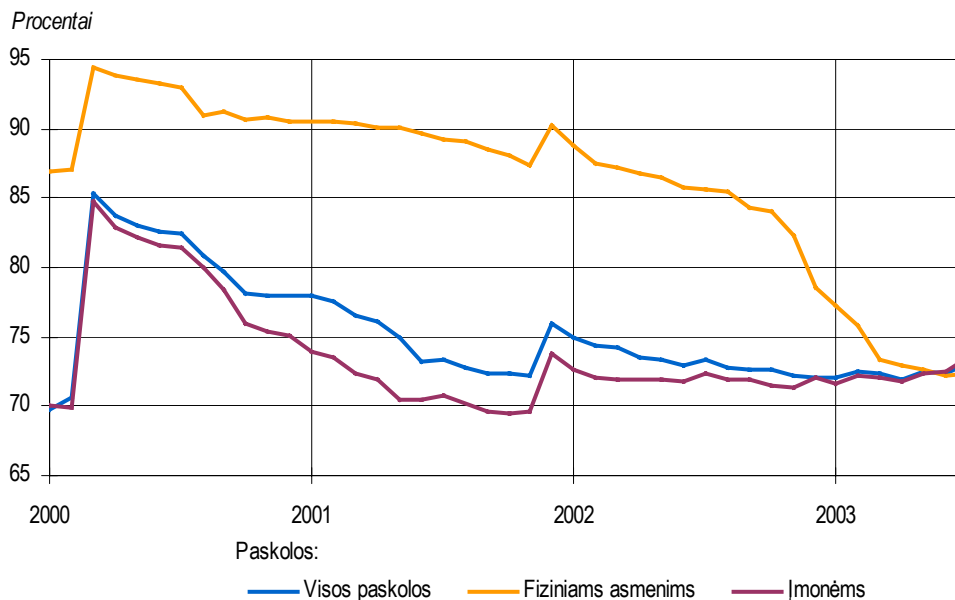
Likvidumo normatyvo vykdymo duomenimis, ilgėjo vidutinis paskolų grąžinimo terminas. Nuo 24 iki 28 procentų padidėjo po 3 metų grąžintinų paskolų dalis, o anksčiau grąžintinų paskolų dalis sumažėjo.

Labai paastrėjo konkurencija paskolų fiziniams asmenims rinkoje. Dėl aktyvios mažesnių bankų veiklos 3 didžiausių bankų dalis šioje rinkoje sumažėjo 5 procentiniais punktais (iki 72%) ir pirmą kartą nuo 1995 m. tapo mažesnė negu paskolų įmonėms rinkoje. Įtakos stipresnei konkurencijai turi mažesnis vidutinis būsto paskolų dydis, didesnis klientų poreikių tenkinimas, produktų vienodumas ir geresnė užstato

kokybė. Paskolų įmonėms rinkoje didiesiems bankams pavyko sustiprinti savo pozicijas 2 procentiniais punktais – iki 74 procentų (*Hirschman-Herfindahl* indeksas padidėjo 103 punktais – iki 2 507). Užsienio bankų skyrių dalis paskolų rinkoje sumažėjo 1,2 procentinio punkto – iki 8,8 procento, tačiau paskolų gyventojams rinkoje jų dalis nuosekliai didėjo ir sudarė 3,4 procento.

Konkurencija (koncentracija) paskolų rinkoje

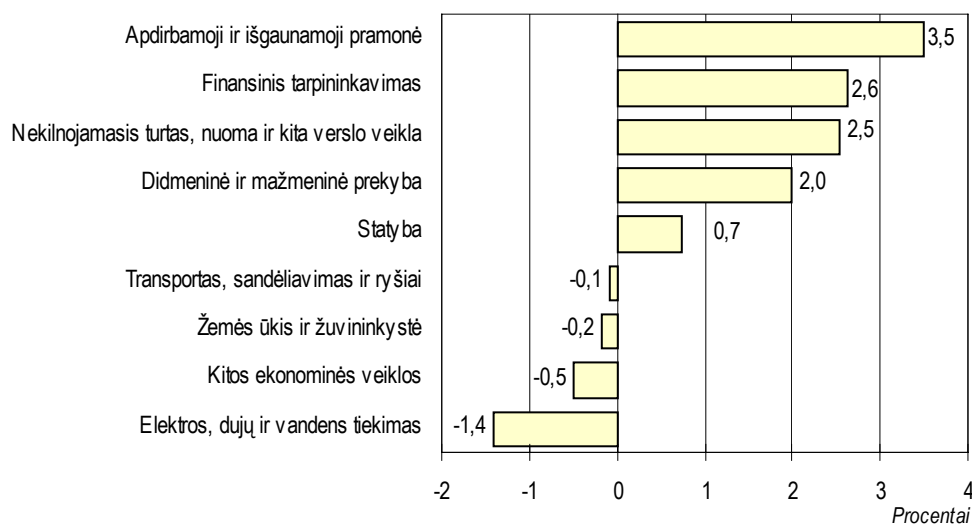
(3 didžiausių bankų rinkos dalis)

Pirmąjį šių metų pusmetį paskolos ekonominėms veikloms (įskaitant paskolas bankams ir finansų institucijoms) padidėjo 9,3 procento (0,7 mlrd. Lt) – iki 8 mlrd. litų (91% visų paskolų). Kaip ir ankstesniais laikotarpiais, daugiau suteikta paskolų pramonei (256 mln. Lt), finansiniam tarpininkavimui (192 mln. Lt, daugiausia dukterinėms išperkamosios nuomos bendrovėms), nekilnojamojo turto, nuomos ir kitoms verslo veikloms (187 mln. Lt) bei prekybai (146 mln. Lt) plėtoti. Sumažėjo paskolų energetikai (103 mln. Lt).

Sparčiausiai daugėjo paskolų nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos projektams bei finansiniam tarpininkavimui – šių paskolų suma per pusmetį atitinkamai padidėjo trečdaliu ir penktadaliu. Tačiau dėl didelės paskolų pramonei dalies naujos paskolos šios sritys įmonėms turėjo didesnę poveikį (3,5%) bendram paskolų ekonominėms veikloms prieaugiui.

Paskolų ekonominėms veikloms pokyčio pirmąjį 2003 m. pusmetį veiksniai

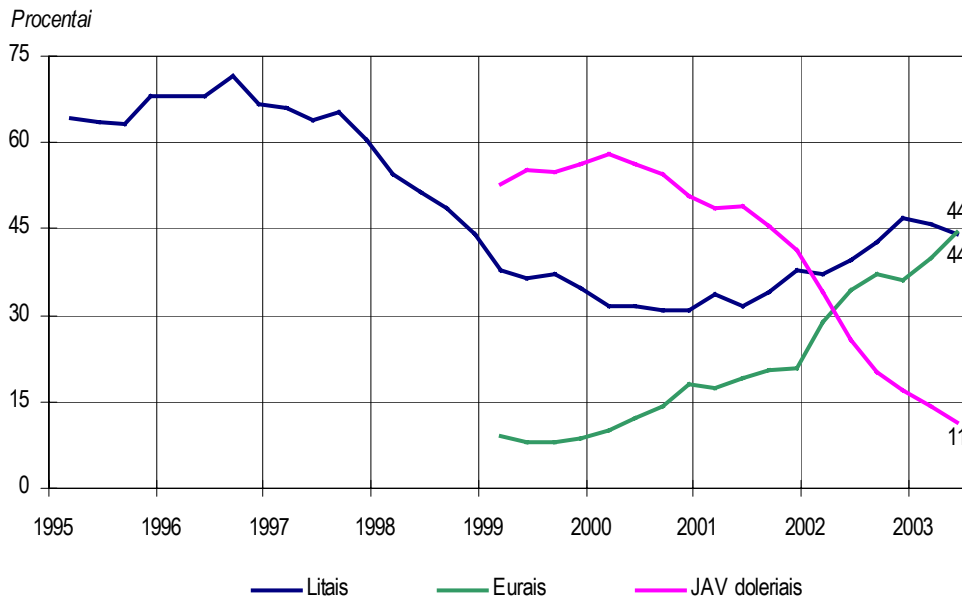

Paskolų ekonominėms veikloms JAV doleriais sumažėjo nuo 374 iki 303 mln. litų, o jų dalis, įvertinus litais, – nuo 17 iki 11 procentų. Skolininkai dėl smunkančio JAV dolerio kurso (beveik 9% 2003 m. I pusmetį) mažiausiai sutaupė 88 mln. litų.

Paskolų ekonominėms veikloms eurais padidėjo 262 mln. eurų (iki 1,0 mlrd. eurų), o jų dalis ūgtelėjo 8 procentiniais punktais (iki 44%) ir susilygino su paskolų litais dalimi, kuri sumažėjo 3 procentiniais punktais. Daugelis įmonių, imdamos naujas paskolas ar keisdamos paskolų JAV doleriais valiutą, pirmenybę teikė eurams, o ne litams dėl vis dar nemažo palūkanų normų už paskolas litais ir eurais skirtumo.

Paskolų ekonominėms veikloms struktūra valiutomis

(įskaitant paskolas bankams ir finansų institucijoms)

Paskolos JAV doleriais pramonės, prekybos ir transporto įmonėms atitinkamai sudarė 35, 24 ir 23 procentus (iš viso 82%) visų paskolų šia valiuta bei 15, 51 ir 12 procentų visų paskolų kiekvienai iš šių veiklų.

Vidutinės paskolų rezidentams JAV doleriais ir eurais palūkanų normos pirmąjį 2003 m. pusmetį sumažėjo bemaž tiek pat, kiek JAV bei euro zonos centriniai bankai sumažino pagrindines palūkanų normas (atitinkamai 25 ir 75 b. p.). Tačiau vidutinės paskolų litais palūkanų normos sumažėjo gerokai mažiau. Pavyzdžiui, populiariausios 1–5 metų trukmės paskolos JAV doleriais, eurais ir litais atitinkamai atpigo 22, 89 ir 9 baziniais punktais (2003 m. I pusmečio ir 2002 m. II pusmečio vidurkių skirtumas). Ilgesnės kaip 5 metų trukmės paskolos būstui įsigyti JAV doleriais, eurais ir litais atpigo atitinkamai – 26, 103 ir 37 baziniais punktais.

Per praėjusį pusmetį vidutinis skirtumas tarp paskolų palūkanų normų litais ir bazine valiuta (eurais) padidėjo iki 1,5 procentinio punkto, nes paskolų eurais palūkanų normos mažėjo sparčiau negu paskolų litais.

Vidutinis skirtumas tarp paskolų JAV doleriais palūkanų normų ir JAV centrinio banko pagrindinės palūkanų normos pirmąjį šių metų pusmetį buvo gerokai didesnis už skirtumą tarp paskolų eurais palūkanų normų ir ECB pagrindinės palūkanų normos. Todėl galima teigti, kad paskolos JAV doleriais buvo santykinai brangesnės už paskolas eurais, nes paskolų palūkanos dažniausiai siejamos su trumpalaikėmis pinigų rinkos palūkanų normomis.

Vidutinis paskolų ir indėlių palūkanų normų skirtumas ir toliau mažėjo. Palyginti su metų pradžia, ypač sumažėjo vidutinis skirtumas tarp paskolų ir indėlių eurais (nuo 2,5 iki 2,0 p. p.). Šiek tiek lėčiau mažėjo skirtumas tarp palūkanų normų už paskolas ir indėlius JAV doleriais (nuo 3,9 iki 3,7 p. p.), o litais – mažėjo lėčiausiai (0,1 p. p.) ir susilygino su minėtu skirtumu JAV doleriais.

Vyriausybės vertybiniai popieriai

Vykdydamas valstybės išdo agento funkciją ir sutartį su Finansų ministerija, Lietuvos bankas rengia Vyriausybės vertybinių popierių (VVP) aukcionus. Į pirminę rinką VVP išleidžiami pagal iš anksto skelbiamus preliminarinius ketvirčio tvarkaraščius, sudaromus atsižvelgiant į Vyriausybės skolinimosi vidaus rinkoje poreikius.

Praėjusį pusmetį, kaip ir ankstesniais laikotarpiais, buvo toliau įgyvendinama vidutinės apyvartojės esančių VVP trukmės ilginimo strategija išleidžiant daugiau ilgesnių trukmių Vyriausybės obligacijų. Dėl to vidutinė aukcionuose parduotų ir esančių apyvartoje VVP trukmė pailgėjo 178 dienomis – iki 1 068 dienų birželio pabaigoje. Dėl to pasikeitė ir apyvartoje esančių VVP struktūra. VVP, iki kurių išpirkimo buvo likę daugiau negu vieneri metai, dalis per pirmuosius šių metų 6 mėn. padidėjo nuo 61,1 iki 67,9 procento.

Per pirmąjį šių metų pusmetį VVP kiekis apyvartoje padidėjo 250,1 mln. litų arba 10,1 procento; 2002 m. II pusmetį atitinkamai – 356,9 mln. Lt ir 16,8%). Šalies komerciniams bankams turint laisvą lėšų perteklių, VVP paklausa aukcionuose buvo gana stabili ir 1,7 karto buvo didesnė už jų pasiūlą (2002 m. II pusmetį – 1,9 k.).

Toliau mažėjusios bazinės valiutos – euro – palūkanų normos, išliekanti stabili VVP paklausa aukcionuose, artėjanti Lietuvos narystė ES turėjo įtakos VVP pelningumui pirminėje rinkoje. Net ir išleidus daugiau ilgesnių trukmių Vyriausybės obligacijų, pirmoje šių metų pusėje Lietuvos banko aukcionuose parduotų visų trukmių VVP vidutinis pelningumas sumažėjo iki 3,9 procento (ankstesnį pusmetį buvo 4,3%).

Lietuvos VVP ir euro zonos šalių skolos vertybinių popierių pelningumo skirtumas per pastarąjį pusmetį šiek tiek padidėjo. Vidutinis 6 mėn. trukmės VVP pelningumas buvo vidutiniškai 0,2 punkto didesnis už tokios pat trukmės Vokietijos vyriausybės vertybinių popierių pelningumą (ankstesnį pusmetį – 0,2 punkto mažesnis). Kitų trukmių šalies VVP pelningumas buvo didesnis už atitinkamų trukmių Vokietijos VVP pelningumą: 1 metų – 0,6 punkto (2002 m. II pusmetį – 0,1 p.), 3 metų – 1,3 punkto (2002 m. II pusmetį – 0,8 p.), 5 metų – 1,4 punkto (2002 m. II pusmetį – 1,0 p.), 10 metų – 1,7 punkto (2002 m. II pusmetį – 1,4 p.). Pagal 10 metų trukmės VVP pelningumą yra vertinama šalies, siekiančios narystės EPS, pažanga ir ar vykdomi Maastrichto sutarties kriterijai. Šios trukmės Lietuvos VVP pelningumas praėjusį pusmetį atitiko šį kriterijų.

Nacionalinės vertybinių popierių biržos (NVPB) duomenimis, antrinė VVP apyvarta pirmąjį šių metų pusmetį, palyginti su antruoju praėjusių metų pusmečiu, padidėjo 3,0 procento. VVP apyvartumas minėtoje rinkoje šiek tiek sumažėjo – iki 27,4 procento vidutinio apyvartoje buvusių VVP kiekio nominaliąja verte (2002 m. II pusmetį – 28,6%). Šiais metais antrinėje rinkoje didžiausią dalį – 69,7 procento – sudarė prekyba VVP, iki kurių išpirkimo buvo likę daugiau kaip 1 metai (2002 m. II pusmetį – 59,4%).

Lietuvos centrinio vertybinių popierių depozitoriumo (LCVPD) duomenimis, pagrindiniai investuotojai į VVP, kaip ir anksčiau, buvo šalies komerciniai bankai. Birželio pabaigoje jie turėjo 62,8 procento visų apyvartoje buvusių Lietuvos banko aukcionuose parduotų VVP nominaliąja verte (praėjusių metų pabaigoje – 66,8%). Kitos investuotojų grupės – draudimo įstaigų (neįskaitant privalomojo socialinio draudimo) – investicijų į VVP dalis padidėjo nuo 15,8 iki 17,3 procento. Gyventojai birželio pabaigoje į VVP buvo investavę 13,5 mln. litų (0,5% visų VVP; ankstesnio pusmečio pabaigoje atitinkamai – 11,1 mln. Lt ir 0,4%). Šiais metais šiek tiek padidėjo užsienio investuotojų turimų Lietuvos VVP dalis, pirmojo pusmečio pabaigoje sudariusi 3,4 procento visų apyvartoje buvusių VVP (2002 m. pabaigoje – 0,5%).

Pastovi paklausa aukcionuose, rami situacija finansų rinkose, teigiamos šalies ūkio raidos prognozės, sumažėjęs VVP pelningumas pirminėje rinkoje sudaro sąlygas sėkmingai leisti ilgesnių trukmių VVP, ilginti vidutinę jų trukmę. Tai mažina valstybės vidaus skolos refinansavimo riziką, leidžia šią skolą efektyviau valdyti ir mažinti išlaidas jai aptarnauti.

Pasaulio makroekonominė aplinka ir šalies mokėjimų balansas

Trumpa pasaulio makroekonomikos apžvalga

Pirmąjį 2003 m. pusmetį pasaulio ekonomikos augimo tempas išliko lėtas. Karas Irake susilpnino vartotojų bei verslo pasitikėjimą ir sukėlė netikrumą pasaulio ekonomikos raidos perspektyvomis.

JAV, euro zonos šalių ir Japonijos BVP pokyčiai

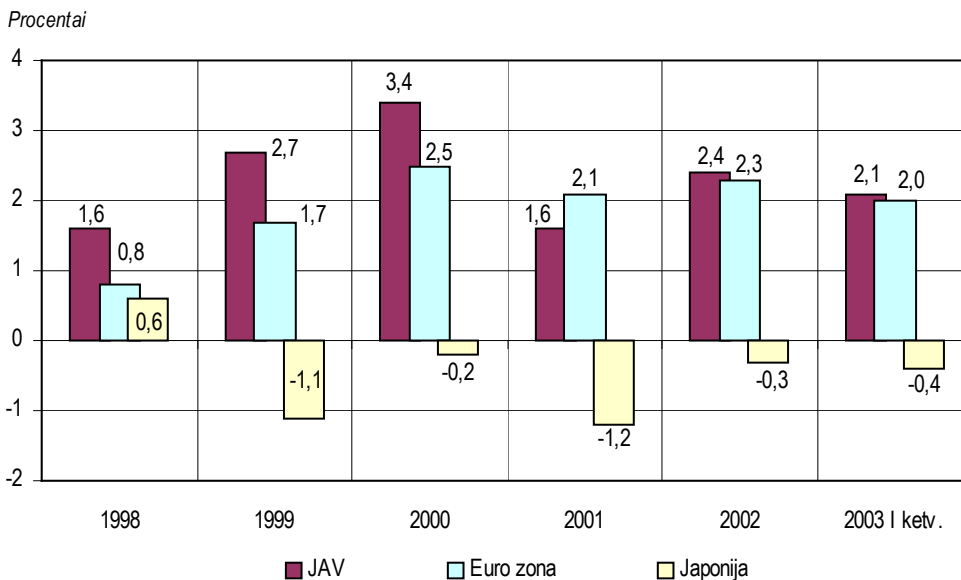
(palyginta su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu)

JAV ekonomikos augimas pirmąjį šių metų pusmetį stabtelėjo. Nors namų ūkių vartojimo išlaidos didėjo lėčiau, tačiau tai buvo pagrindinis BVP augimą palaikantis veiksnys. Grynojo eksporto įtaka, daugiausia dėl mažėjančios JAV dolerio vertės, buvo teigiama. Sumažėjęs verslo pasitikėjimas, netikrumas dėl ateities stabdė investicijų didėjimą. Infliacijos augimo tempas išliko nedidelis, didėjantis nedarbas pasiekė aukščiausią lygį per pastaruosius 9 metus. Pusmečio pabaigoje Federalinė rezervų sistema, siekdama pagyvinti ekonomikos augimą, sumažino tikslinę 1 nakties skolinimosi palūkanų normą iki žemiausio lygio per pastaruosius 45 metus. Biudžeto deficitas toliau didėjo dėl didėjančių gynybos išlaidų bei mažėjančių pajamų.

Infliacijos pokyčiai JAV, euro zonoje ir Japonijoje

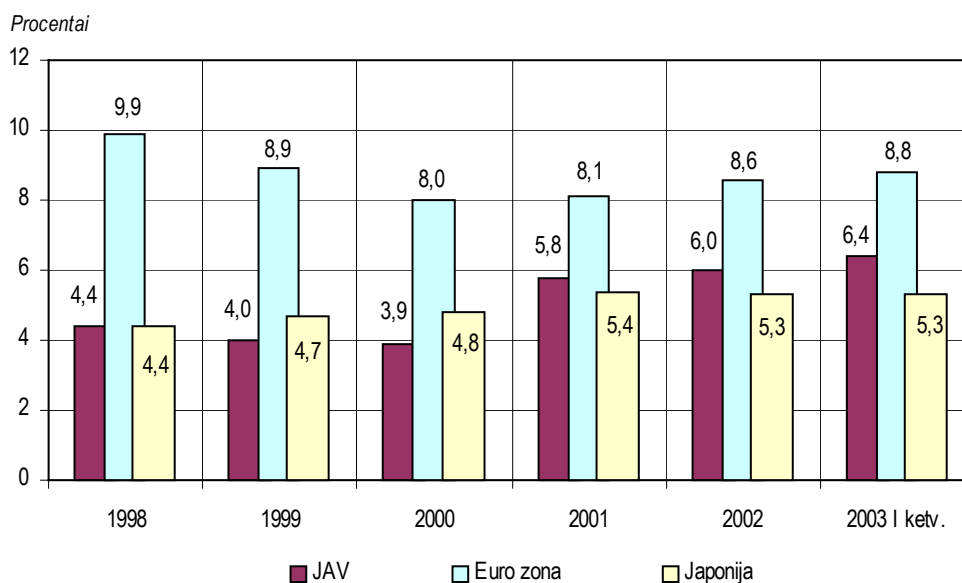
(laikotarpio pabaigoje; palyginta su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu)

Praėjusių pusmetį euro zonos ekonomika plėtojosi silpnai. Investicijos mažėjo dėl sustiprėjusių abejonių ekonomikos raida, o namų ūkių vartojimo išlaidos nors ir sparčiau didėjo, tačiau gana lėtai. Infliacija didėjo šiek tiek lėčiau, o nedarbo lygis nedaug padidėjo. Prasti makroekonomikos rodikliai, sumažėjusi infliacija, smukęs pasitikėjimas paskatino ECB du kartus mažinti palūkanų normas. Toliau biudžeto deficitas euro zonoje didėjo dėl vykdomų mokesčių mažinimo programų bei dėl mažėjančių pajamų smunkant ekonomikai.

Nedarbo lygis JAV, euro zonoje ir Japonijoje

(laikotarpio pabaigoje)

Antrąjį praėjusių metų pusmetį pradėjusi augti Japonijos ekonomika augo ir toliau, tačiau šiais metais šiek tiek sulėtėjo. Dėl toliau mažėjančių gyventojų pajamų vidaus vartojimas išliko silpnas, didėjančios privataus sektoriaus investicijos buvo vertinamos kaip trumpalaikis veiksnys. Ekonomikos raidą stabdė įsisenėjusios struktūrinės problemos, besitęsianti defliacija ir silpnas bankų sektorius. Padėtis darbo rinkoje išliko įtempta, o biudžeto deficitas ir valstybės skola toliau didėjo.

Būsimosios Europos Sąjungos narės

Pirmąjį šių metų pusmetį dešimties būsimųjų ES narių ekonomikų plėtra išliko sparti. Daugumos šių šalių ekonomikos prieaugis buvo nuo 2 iki 6 procentų. Daugiausiai (beveik 8%) išaugo Lietuvos ir Latvijos ekonomikos. Pagrindinė šių šalių ekonomikų varomoji jėga buvo didelė vidaus paklausa, kuri sušvelnino silpnos išorės paklausos poveikį. Dėl mažų palūkanų normų didėjančios investicijos ir vyriausybės išlaidos taip pat turėjo teigiamą įtaką minėtų ekonomikų plėtrai.

Išliekantis spartus ekonomikų augimas ir vyriausybės įgyvendinamos darbo rinkos reformos lėmė nedarbo lygio būsimosiose ES narėse mažėjimą. Labiausiai per praėjusį pusmetį nedarbas sumažėjo Slovakijoje (nuo 17,5% 2002 m. pabaigoje iki 14,6% 2003 m. birželio pabaigoje) ir Lietuvoje (atitinkamai – nuo 10,9% iki 9,5%). Didžiausias nedarbo lygis išliko Lenkijoje (birželį sudarė 17,8%), mažiausias – Estijoje (5,2%) ir Vengrijoje (5,8%).

Infliacijos didėjimo tempas daugelyje šių šalių sulėtėjo. Mažiausia infliacija buvo Čekijoje (0,9%), Lenkijoje ir Estijoje (0,8%). Infliacija padidėjo Latvijoje (iki 3,7%), o ypač smarkiai (dėl energijos kainų ir netiesioginių mokesčių įtakos) – Slovakijoje (iki –7,1%); Lietuvoje tęsėsi defliacija.

ESD išliko nemažas būsimosiose ES narėse. Prognozuojama, kad 2003 m. šis deficitas sumažės Estijoje ir Slovakijoje, o kitose šalyse jis šiek tiek padidės. Tarptautinių atsiskaitymų banko (TAB) vertinimu, šių šalių ESD pakankamai finansuojamas tiesioginėmis užsienio investicijomis. Ypač dideli tiesioginių investicijų srautai išlieka Čekijoje ir Slovakijoje. Einamosios sąskaitos perteklius, kaip ir praėjusiais metais, išliko Slovėnijoje.

Praėjusių pusmetį būsimosiose ES narėse išliko palūkanų normų mažėjimo tendencijos dėl lėčiau didėjančios infliacijos. Čekijos centrinis bankas pagrindinę palūkanų normą sumažino nuo 2,75 iki 2,25 procento, Lenkijos – nuo 6,75 iki 5,25 procento. Metų pradžioje palūkanų normas keletą kartų mažino ir Vengrijos centrinis bankas, tačiau dėl sparčiai krentančio nacionalinės valiutos kurso stiprėjantys infliacijos lūkesčiai lėmė palūkanų padidinimą antroje praėjusio pusmečio pusėje. Pirmąjį šių metų pusmetį palūkanų norma padidėjo 1 procentiniu punktu – iki 9,5 procento.

Dėl įsipareigojimų, susijusių su stojimu į ES, augančios vyriausybės išlaidos didino biudžetų deficitą. Prognozuojama, kad šiais metais daugumos būsimųjų ES narių biudžeto deficitas viršys šį konvergencijos kriterijų, pagal kurį minėtas deficitas neturi būti didesnis kaip 3,0 procento BVP. Maastrichto sutartyje nustatyto reikalavimo, kad valstybės skola nebūtų didesnė kaip 60 procentų BVP, 2003 m. šios šalys neturėtų viršyti.

Lietuvos mokėjimų balansas

Išankstiniais duomenimis, pirmąjį šių metų pusmetį Lietuvos mokėjimų balanso ESD buvo 1,4 mlrd. litų. Palyginti su tuo pačiu 2002 m. laikotarpiu, ESD padidėjo 110,3 mln. litų. Šalies BVP per tą patį laikotarpį padidėjo gerokai daugiau, todėl ESD ir BVP santykis išliko toks pat kaip ir prieš metus – 5,5 procento.

Mėnesiniais mokėjimų balanso duomenimis, antrąjį šių metų ketvirtį, palyginti su antruoju 2002 m. ketvirčiu, ESD padidėjo 174 mln. litų ir buvo 966,4 mln. litų (7,2% BVP).

ESD ir BVP santykis

	ESD, mln. Lt	ESD ir BVP santykis, %
2002 m.	-2 670,6	-5,3
I ketv.	-512,6	-4,6
II ketv.	-792,4	-6,2
I pusm.	-1 305,0	-5,5
III ketv.	-177,2	-1,3
IV ketv.	-1 188,4	-8,9
2003 m.		
I ketv.	-448,9	-3,7
II ketv.	-966,4	-7,2
I pusm.	-1 415,3	-5,5

Atsižvelgiant į sparčiai didėjančias investicijas, ESD praėjusių pusmetį padidėjo nedaug, o įvertinus kitus makroekonomikos rodiklius – bendrosios skolos užsieniui ir BVP santykį (apie 42%), prekių ir paslaugų importo padengimą oficialiosiomis tarptautinėmis atsargomis (3,3 mėn.) bei spartesnį, palyginti su tarptautiniais finansiniais įsipareigojimais, BVP didėjimą, ir buvo pakankamai priimtinas.

Pirmoje šių metų pusėje didžiausią įtaką ESD padidėjimui turėjo sumažėjęs teigiamas paslaugų balansas ir padidėjęs neigiamas pajamų balansas. ESD mažėjo dėl sumažėjusio užsienio prekybos deficito ir padidėjusio einamųjų pervedimų balanso.

Einamosios sąskaitos balansas ir jo kaitos veiksniai

	Mln. Lt		Pokytis, %	Veiksnių įtaka, %
	2003 m. I pusmetis	2002 m. I pusmetis		
ESD	-1 415,3	-1305,0	8,5	X
Prekybos balansas	-1 865,9	-2256,9	-17,3	-30,0
Paslaugų balansas	717,9	959,2	-25,2	18,5
Pajamų balansas	-730,4	-418,0	74,7	23,9
Einamųjų pervedimų balansas	463,1	410,7	12,8	-4,0

Nors padėtis užsienio rinkose nebuvo palanki Lietuvos prekių eksportui, pastarasis didėjo gerokai sparčiau už prekių importą. Išankstiniais Statistikos departamento duomenimis, praėjusių pusmetį, palyginti su pirmuoju 2002 m. pusmečiu, šalies prekių eksportas padidėjo 6,7 procento, o prekių importas – 2,3 procento. Šiuos pokyčius daugiausia lėmė padidėję tarpinio vartojimo ir investicinių prekių eksportas bei importas. Dėl protekcionistinės Rusijos muitų politikos labai sumažėjo lengvųjų automobilių importas ir

reeksportas. Lietuvos prekių eksportas be naftos ir jos perdirbimo produktų aptariamam laikotarpiu padidėjo 8,5, o prekių importas – 2,6 procento.

Pagrindinių prekių grupių eksporto ir importo pokyčiai bei juos nulėmę veiksniai

(2003 m. I pusmetį, palyginti su 2002 m. I pusmečiu, procentais)

	Eksportas		Importas	
	pokytis	veiksnių įtaka	pokytis	veiksnių įtaka
Visos prekės	6,7	X	2,3	X
Investicinės prekės	33,8	3,3	9,3	1,6
Tarpinio vartojimo prekės	7,1	3,5	5,7	3,1
Vartojimo prekės	5,8	1,6	1,7	0,3
Benzinas	-4,8	-0,3	83,3	0,0
Lengvieji automobiliai	-13,6	-0,9	-18,8	-1,5
Kitos prekės	-84,2	-0,5	-60,5	-1,2

Palyginti su pirmuoju 2002 m. pusmečiu, šiais metais paslaugų eksportas sumažėjo 9,9 procento, o importas – 0,8 procento. Bendras teigiamas paslaugų balansas sumažėjo 241,3 mln. litų.

Paslaugų eksportas sumažėjo dėl sumažėjusio transporto ir kelionių paslaugų eksporto. Minėtos paslaugos sudarė daugiau kaip tris ketvirtadalius viso paslaugų eksporto. Laikiniai atvykusių į Lietuvą užsieniečių sumažėjo 6,7 procento, o laikiniai išvykusių Lietuvos gyventojų – tik 0,6 procento. Teigiamas kelionių balansas sumažėjo 87,4 mln. litų (2002 m. I pusmetį jis buvo 255,1 mln. Lt).

Praėjusio pusmečio neigiamas pajamų balansas (-730,4 mln. Lt) buvo 312,4 mln. litų didesnis negu prieš metus. Ši padidėjimą lėmė išaugusi nerezidentams išmokėtų dividendų už tiesiogines užsienio investicijas suma, reinvesticijos (į einamąją sąskaitą įtrauktos kaip išmokos nerezidentams, o finansinėje sąskaitoje parodytos tarp tiesioginių užsienio investicijų) bei padidėjusios išmokos už investicijų portfelio vertybinius popierius.

Einamųjų pervedimų balansas pirmoje šių metų pusėje buvo teigiamas ir sudarė 463,1 mln. litų (pernai tuo pačiu metu – 410,7 mln. Lt).

Kapitalo ir finansinės sąskaitų balansas pirmąjį pusmetį buvo 1,4 mlrd. litų, iš jo kapitalo sąskaitos – 106,1 mln., o finansinės sąskaitos – 1,3 mlrd. litų.

Kapitalo ir finansinės sąskaitų balansas ir jo kaitos veiksniai

	Mln. Lt		Pokytis, %	Veiksnių įtaka, %
	2003 m.	2002 m.		
	I pusmetis	I pusmetis		
Kapitalo ir finansinės sąskaitų balansas (su klaidomis ir praleidimais)	1 415,3	1 305,0	8,5	X
Kapitalo sąskaitos balansas	106,1	69,9	51,7	2,8
Tiesioginės investicijos	780,5	1 473,9	-47,0	-53,1
Investicijų portfelis	928,2	810,7	14,5	9,0
Išvestinės finansinės priemonės	-54,4	3,0	-1 887,8	-4,4
Kitos investicijos	91,5	117,4	-22,1	-2,0
Oficialiosios tarptautinės atsargos	-444,5	-1 794,2	-75,2	103,4
Klaidos ir praleidimai	7,9	624,3	-98,7	-47,2

Praėjusį pusmetį Lietuvos ūkio subjektų investicijos užsienyje sumažėjo 134,5 mln. litų. Šalies komerciniai bankai 124,9 mln. litų sumažino investicijas į nerezidentų skolos vertybinius popierius ir 142,3 mln. litų padidino kitų investicijų trumpalaikį užsienio turtą. Kitų šalies ūkio subjektų investicijos užsienyje sumažėjo 115,2 mln. litų.

Bendrų užsienio investicijų Lietuvoje srautas pirmoje šių metų pusėje buvo 1,6 mlrd. litų. Palyginti su pirmuoju 2002 m. pusmečiu, šis srautas sumažėjo beveik 700 mln. litų. Tokį ryškų pokytį lėmė investicijų portfelio ir tiesioginių užsienio investicijų Lietuvoje sumažėjimas.

Tiesioginių užsienio investicijų srautas Lietuvoje praėjusį pusmetį buvo 800 mln. litų – net 677 mln. litų mažesnis negu prieš metus. Tą lėmė sumažėjusios kito kapitalo įplaukos (iš tiesioginių investuotojų gautos paskolos ir kiti finansiniai įsipareigojimai).

Investicijų portfelio įplaukos (srautas) pirmąjį 2003 m. pusmetį buvo 812,6 mln. litų (prieš metus – 1,2 mlrd. Lt). Ši pokytį lėmė Vyriausybės išleistų euroobligacijų judėjimas.

Kitos investicijos (įsiskolinimas nerezidentams už prekes ir paslaugas, grynosios užsienio paskolos ir kiti įsipareigojimai) aptariamam laikotarpiu padidėjo 96,5 mln. litų. Prieš metus šių investicijų srautas Lietuvoje buvo neigiamas (–347,6 mln. Lt).

Oficialiųjų tarptautinių atsargų srautas pirmoje šių metų pusėje buvo teigiamas (444,5 mln. Lt). Operacijos su centrinės valdžios institucijomis (daugiausia už Vyriausybės euroobligacijų emisiją gautos lėšos) padidino oficialiąsias tarptautines atsargas 189,8 mln. litų. Be to, dėl padidėjusios litų paklausos Lietuvos bankas iš šalies komercinių bankų nupirko bazinės valiutos už 232,5 mln. litų daugiau, negu jos pardavė.

II. Lietuvos banko operacijos

Pinigų politikos priemonės ir valiutos keitimo operacijos

Pinigų politikos priemonių taikymas

Fiksuoto lito kurso sąlygomis taikomos pinigų politikos priemonės padeda Lietuvos bankui reguliuoti bankų sistemos likvidumą. Pirmąjį 2003 m. pusmetį taikytos šios pinigų politikos priemonės: neribotas bazinės valiutos keitimas į litus ir litų – į bazinę valiutą, privalomųjų atsargų reikalavimai ir Lietuvos banko paskolų galimybės.

Privalomųjų atsargų reikalavimų vykdymas

Siekdamas palaikyti reikiamą bankų sistemos likvidumą, Lietuvos bankas šalies komerciniams bankams ir užsienio bankų skyriams taiko privalomųjų atsargų reikalavimus. Atsižvelgdamas į Lietuvos siekį ateityje tapti euro zonos nare, į makroekonomikos padėtį ir bankų sistemos stabilumą, Lietuvos bankas nuo 2000 m. nuosekliai artina privalomųjų atsargų sistemą prie ECB taikomos sistemos.

2000 m. spalį privalomųjų atsargų norma sumažinta nuo 10 iki 8 procentų. 2002 m. gegužę ši norma sumažinta iki 6 procentų. Tuo metu su euro zonoje galiojančia tvarka buvo suderinta daugelis svarbiausių nuostatų: privalomųjų atsargų laikymo laikotarpis, jų bazės ir sumos apskaičiavimas, sankcijos už duomenų pateikimo ar privalomųjų atsargų reikalavimų nevykdymą. Tačiau, atsižvelgdamas į didelę komercinių bankų įsipareigojimų užsienio valiutomis dalį, Lietuvos bankas kol kas paliko galioti anksčiau taikytą reikalavimą privalomąsias atsargas įsipareigojimams užsienio valiutomis laikyti eurai ir (ar) JAV doleriais. Šalies komerciniai bankai privalomąsias atsargas įsipareigojimams litais turi laikyti nacionaline valiuta.

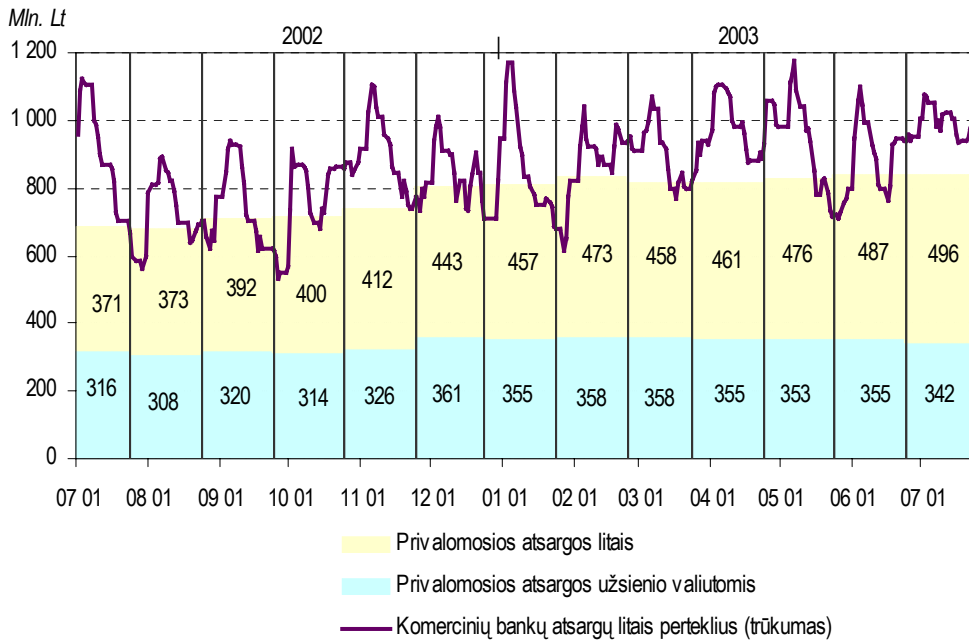
Šių metų birželį Lietuvos bankas priėmė dar dvi ECB nuostatas privalomųjų atsargų srityje. Kredito įstaigoms suteikta galimybė privalomąsias atsargas laikyti ne Lietuvos banke, bet pas tarpininką – kitame banke, kuris administruotų jį pasirinkusios kredito įstaigos išdą ir pats laikytų privalomąsias atsargas Lietuvos banke. Be to, bankų grupėms, kurioms bus leidžiama teikti konsoliduotus duomenis apie privalomąsias atsargas ir jų bazę, bus suteikta galimybė visas grupės privalomąsias atsargas laikyti vieno tos grupės banko sąskaitoje.

Privalomųjų atsargų apimtis praėjusį pusmetį (2003 m. birželio 24 d., palyginti su 2002 m. gruodžio 24 d.) padidėjo 25,0 mln. litų (3,1%) – iki 837,6 mln. litų (iš jų litais – 495,6, užsienio valiutomis – 342,0 mln. Lt). Prieš metus, nors ir 9,9 procento padidėjo bankų įsipareigojimai, kuriems turi būti taikomos privalomosios atsargos, tačiau dėl minėto normos sumažinimo šios atsargos sumažėjo 18,1 procento.

Pirmąjį šių metų pusmetį padidėję komercinių bankų įsipareigojimai, kuriems taikomos privalomosios atsargos, minėtas atsargas padidino 24,8 mln. litų (3,0%), iš jų litais – padidino 37,8 mln. litų (8,2%), o užsienio valiutomis – sumažino 13,0 mln. litų (3,6%). Įsipareigojimų litais prieaugiui didžiausią įtaką turėjo 628,1 mln. litų (15,9%) išaugusi fizinių asmenų indėlių suma ir 180,9 mln. litų (8,4%) padidėję privačių įmonių indėliai. Įsipareigojimai užsienio valiutomis labiausiai sumažėjo taip pat dėl fizinių asmenų ir privačių įmonių indėlių, atitinkamai sumažėjusių 522,3 mln. litų (18,7%) ir 104,0 mln. litų (6,8%). Dar 2002 m. viduryje išryškėjusi privalomųjų atsargų užsienio valiutomis dalies mažėjimo tendencija išliko ir šiais metais.

Lietuvos bankas leidžia sumažinti kiekvienam komerciniam bankui apskaičiuotas privalomąsias atsargas 345,3 tūkst. litų. Bendra nuolaidų suma 2002 m. gruodžio 24 d. buvo 4,5, o 2003 m. birželio 24 d. – 4,3 mln. litų.

Komercinių bankų privalomosios atsargos Lietuvos banke

Vidutinis atsargų litais perteklius praėjusio pusmečio atsargų laikymo laikotarpiais buvo 95,2 mln. litų (20,1% privalomųjų atsargų sumos). 2002 m. vidutinis atsargų litais perteklius prilygo 16,4 procento privalomųjų atsargų (I pusmetį – 18,2%, II – 14,0%). Atsargų perteklius padidėjo dėl bankų indėlių ir paskolų valiutų struktūros pokyčių.

Lietuvos banko paskolos

Lietuvos bankas mokiems, tačiau turintiems laikinų likvidumo sutrikimų, komerciniams bankams gali teikti likvidumo paskolas arba sudaryti su jais tiesioginius VVP atpirkimo sandorius. Tarpbankinių atsiskaitymų stabilumui užtikrinti Lietuvos bankas gali teikti 1 nakties paskolas už įkeistus VVP. Tačiau pirmąjį šių metų pusmetį, kaip ir 2002 m., komerciniai bankai nesikreipė dėl minėtų paskolų bei tiesioginių atpirkimo sandorių, nes veiksminga tarpbankinių atsiskaitymų sistema Lietuvos banke ir tarpbankinės rinkos galimybės leido patiems bankams patikimai valdyti likvidumą.

Valiutos keitimo operacijos

Šių metų sausio–birželio mėn. Lietuvos bankas su savo indėlininkais (daugiausiai su Finansų ministerija) ir šalies komerciniais bankais sudarė 5,7 mlrd. litų vertės užsienio valiutos keitimo sandorių. Sandoriai su komerciniais bankais sudarė 29,7 procento, o su indėlininkais – 70,3 procento minėtos sumos. Per minėtą laikotarpį valiutų keitimo apyvarta buvo penktadaliu (21,7%) didesnė negu prieš metus. Didžiausia ji buvo sausį (1,2 mlrd. Lt), mažiausia – gegužę (0,8 mlrd. Lt).

Lietuvos bankas praėjusį pusmetį iš komercinių bankų nupirko užsienio valiutos už 232,5 mln. litų daugiau, o iš indėlininkų – už 27,8 mln. litų daugiau, negu jiems pardavė. Bendras prekybos rezultatas – Lietuvos banko pirktos užsienio valiutos apimtis 260,3 mln. litų didesnė už parduotos valiutos apimtį. Dėl to atitinkamai padidėjo litų kiekis apyvartoje.

Lietuvos banko indėlininkų atliekamos užsienio valiutos keitimo operacijos praėjusį pusmetį, kaip ir anksčiau, buvo susijusios su valstybės biudžeto išlaidomis, VVP išleidimu bei išpirkimu vidaus ir užsienio rinkose, užsienio paskolų grąžinimu ir palūkanų mokėjimu bei laikinai laisvų lėšų investavimu.

Grynasis užsienio valiutos pardavimas Lietuvos bankui

(mln. Lt)

	2003 m.							2002 m. sausis–birželis
	sausis	vasaris	kovas	balandis	gegužė	birželis	sausis–birželis	
Komeraciniai bankai	66,0	289,3	-134,1	-179,5	34,2	156,6	232,5	660,7
Lietuvos banko indėlininkai	-336,7	-134,3	163,1	237,6	-127,0	225,1	27,8	-559,6
Iš viso	-270,7	155,0	29,0	58,1	-92,8	381,7	260,3	101,1

Užsienio atsargų valdymas

Per pirmąjį 2003 m. pusmetį oficialiosios užsienio atsargos padidėjo 4,6 procento, arba 106,7 mln. eurų (2002 m. – 427,7 mln. eurų). Didelę įtaką užsienio atsargų pokyčiui darė didėjanti nacionalinės valiutos paklausa, kurią lėmė toliau auganti ekonomika, žema infliacija, mažėjančios nominaliosios ir realiosios palūkanų normos. Tai skatino įmonių investicijas ir vidaus vartojimą. Šie veiksniai didino visuminę paklausą, kuri savo ruožtu didino pinigų paklausą.

Šalies užsienio atsargas didino ir toliau auganti indėlių litais apimtis. To priežastimi galima laikyti silpną JAV dolerį ir santykinai didesnes indėlių litais palūkanų normas. Dėl to dalis indėlių, laikytų užsienio valiutomis, buvo konvertuojama į indėlius litais. Padidėjus nacionalinės valiutos paklausai, pirmoje šių metų pusėje Lietuvos bankas nupirko iš komercinių bankų 67,3 mln. bazinės valiutos daugiau, negu jiems pardavė. Dėl šalies skolinimosi užsienio rinkose Finansų ministerijos indėliai ir valiutos keitimas užsienio atsargas per pusmetį padidino 55,0 mln. eurų.

Trečiasis svarbus užsienio atsargas didinęs veiksnys – tai pajamos iš užsienio atsargų investavimo. Per praėjusį pusmetį gauta 43,9 mln. eurų pajamų (2002 m. – 79,0 mln. eurų). Gražinta paskola TVF oficialiausias užsienio atsargas sumažino 51,1 mln. eurų.

Siekiant užtikrinti pakankamą užsienio atsargų likvidumą, būtina vykdant intervencijas valiutų vidaus rinkoje ir taip išlaikant fiksuotą nacionalinės valiutos kursą bazinės valiutos atžvilgiu, didžioji minėtų atsargų dalis yra investuojama į labai likvidžias finansines priemones. Į tokias finansines priemones, kaip užsienio šalių centrinių vyriausybių, vyriausybinių agentūrų bei tarptautinių organizacijų vertybiniai popieriai, aptariamam laikotarpiu, kaip ir praėjusiais metais, vidutiniškai buvo investuoti 86 procentai visų užsienio atsargų.

Oficialiųjų užsienio atsargų saugumas užtikrinamas investuojant į finansines priemones, turinčias tarptautinių reitingavimo agentūrų (Moody's, Fitch) suteiktus aukščiausius skolinimo reitingus. Pirmoje šių metų pusėje į aukščiausio patikimumo – Aaa reitingo – finansines priemones investuoti vidutiniškai 58 procentai, Aa1 – 11 procentų, Aa2 – 24 procentai šalies užsienio atsargų.

Sisteminei rizikai mažinti nuo šių metų pradžios pradėtas taikyti naujas riziką ribojantis normatyvas, pagal kurį vienos šalies emitentų ir sandorio šalių išipareigojimai gali sudaryti ne daugiau kaip 50 procentų užsienio atsargų. Tai padidino investicijų įvairovę. Palyginti su praėjusiais metais, padidėjo investicijų į Italijos, Nyderlandų ir Prancūzijos VVP dalis, tačiau sumažėjo į Vokietijos VVP investuotų užsienio atsargų dalis.

Užsienio atsargų investavimo palūkanų normų riziką nulemia pasirinkta kontrolinių indeksų sistema. Nuo šių metų pradžios, siekiant įgyvendinti užsienio atsargų valdymui keliamus tikslus, buvo pakeisti užsienio atsargų funkcinių dalių kontroliniai indeksai. Likvidumo portfelio kontrolinio indekso modifikuota finansinė trukmė padidinta nuo 1 iki 3 mėnesių, o investicijų portfelio – sumažinta nuo 3,5 iki 2 metų. Be to, sumažintame likvidumo portfelyje palikta tik tiek lėšų, kiek gali prireikti intervencijoms šalies valiutų rinkoje vykdyti, o investicijų portfelis tokia pat suma buvo padidintas. Užsienio atsargų modifikuota finansinė trukmė padidėjo nuo 0,73 iki 1,07 metų. Ji buvo padidinta siekiant maksimizuoti grąžą, tačiau užtikrinant (remiantis istorinių duomenų analize) teigiamą grąžą vienerių metų investavimo laikotarpiu.

Siekiant sumažinti galimą nepalankių valiutų kursų įtaką Lietuvos banko finansiniams rezultatams, 2003 m. pradžioje užsienio atsargų, nesusijusių su išipareigojimais užsienio valiutomis, dalis nebazine

valiuta sumažinta iki minimumo. Praėjusį pusmetį tokių atsargų dalis eurais buvo 96,4 procento (2002 m. – 82,8%), JAV doleriais – vos 0,01 procento (2002 m. – 13,2%), auksu – 3,6 procento (2002 m. – 4,0%).

Pirmąjį šių metų pusmetį vidutinė užsienio atsargų grąža buvo 3,9 procento (2002 m. – 3,8%). Pasaulio finansų rinkose mažėjant palūkanų normoms, toliau mažėjo likvidumo portfelio grąža, tačiau tai teigiamai paveikė investicijų portfelio grąžą. Likvidumo portfelio kontrolinio indekso grąža buvo mažesnė už vidutinę daugiametę, o investicijų portfelio – artima vidutinei pastarųjų 6 metų grąžai. Investicijų portfelio dalies padidėjimas, o likvidumo portfelio – sumažinimas lėmė tai, kad bendra šalies oficialiųjų užsienio atsargų grąža praėjusį pusmetį buvo didesnė negu pernai.

Užsienio atsargų ir likvidumo, ir investicijų portfeliai atitiko jiems keliamus grąžos tikslus. Likvidumo portfelio grąža per mėnesį niekada nebuvo neigiama ir nuolat buvo didesnė už 1 nakties investicijų tarpbankinėje rinkoje grąžą. Investicijų portfelio grąža per pirmuosius šešis šių metų mėnesius taip pat buvo teigiama ir buvo didesnė už kalendorinių metų trukmės investicijų grąžą.

Tarpbankinės lėšų pervedimo sistemos valdymas

Lietuvos bankas valdo tarpbankinę lėšų pervedimo sistemą TARP BANK, skirtą tarpbankiniams (bankų ir jų klientų) mokėjimams litais atlikti ir atsiskaityti už vertybinių popierių sandorius. Tai nustatyto laiko sistema, kurioje atsiskaitymai vykdomi du kartus per dieną.

TARP BANK sistemos veiklą apibrėžia Lietuvos banko valdybos patvirtintos taisyklės, nustatančios dalyvių priėmimo į sistemą kriterijus, sistemos veikimo tvarką ir priemones sklandžiam veiklos tęstinumui garantuoti, bei dvišalės Lietuvos banko ir sistemos dalyvių sutartis.

Pirmojo šių metų pusmečio pabaigoje TARP BANK sistemos dalyviai buvo Lietuvos bankas, 9 šalies komerciniai bankai, 4 šalyje veikiančios užsienio bankų skyriai ir Lietuvos centrinė kredito unija. Minėtoje sistemoje taip pat dalyvavo 18 komercinių bankų skyrių, norinčių keisti informacija apie mokėjimus. Atsiskaitymams už vertybinius popierius šia sistema naudojosi 25 vertybinių popierių rinkos dalyviai (LCVPD, komercinių bankų finansų maklerio padaliniai ir Vertybinių popierių komisijos licenciją turinčios bei jos prižiūrimos finansų maklerio įmonės).

Per praėjusį pusmetį TARP BANK sistemoje apdorota 6,4 mln. mokėjimo nurodymų, kurių vertė – 72,3 mlrd. litų. Palyginti su tuo pačiu 2002 m. laikotarpiu, mokėjimo operacijų skaičius padidėjo 18 procentų, o jų vertė – 3,6 procento. Vidutiniškai per mėnesį minėtoje sistemoje atlikta apie 1,1 mln. mokėjimų. Vidutiniškai per dieną buvo atliekama 50,4 tūkst. mokėjimų, kurių vertė – 573,7 mln. litų. Vidutinė 1 operacijos vertė – 11,4 tūkst. litų.

Tarpbankiniai mokėjimai pirmąjį pusmetį

Metai	Operacijų skaičius, tūkst.			Operacijų vertė, mln. Lt		
	iš viso	vidutiniškai per dieną	koncentracijos norma ¹ , %	iš viso	vidutiniškai per dieną	koncentracijos norma, %
2001	4 672	37,4	84,7	55 734	445,9	76,0
2002	5 387	43,1	79,7	69 774	558,2	68,1
2003	6 356	50,4	77,8	72 292	573,7	65,9

Pirmoje šių metų pusėje labai mažos vertės (iki 5 tūkst. Lt) mokėjimų dalis, palyginti su tuo pačiu 2002 m. laikotarpiu, padidėjo 1 procentiniu punktu – iki 87,8 procento. Didelės vertės (daugiau kaip 1 mln. Lt) mokėjimo operacijų dalis sudarė tik 0,1 procento visų mokėjimų.

¹ Koncentracijos norma – tai 3 bankų, atlikusių daugiausia mokėjimų, operacijų dalis tarp visų mokėjimo operacijų.

Tarpbankinių mokėjimų struktūra pirmąjį pusmetį

(procentais)

Metai	Mokėjimo operacijų	Iki 5 000 Lt	5 001–100 000 Lt	100 001–1 000 000 Lt	Daugiau kaip 1 000 000 Lt
2001	Skaičius	86,7	12,4	0,8	0,2
	Vertė	6,1	19,2	17,9	56,8
2002	Skaičius	86,8	12,2	0,8	0,2
	Vertė	5,4	17,9	17,5	59,2
2003	Skaičius	87,8	11,3	0,8	0,1
	Vertė	5,9	19,0	17,8	57,4

Lietuvos bankas nuolat siekia užtikrinti sistemos patikimumą ir veiksmingumą. TARP BANK sistema yra saugi, joje sukurtos veiksmingos rizikos valdymo priemonės. Praėjusį pusmetį ji veikė patikimai, be sutrikimų, turėjo didelį likvidumą. Galimybė naudotis Lietuvos banko 1 nakties paskolomis teikė bankams daugiau laisvės atlikti mokėjimo operacijas.

Lietuvos bankas savo veiklos gairėse 2002–2004 m. numatė pradėti taikyti naują šalies tarpbankinę lėšų pervedimo sistemą. Pastarosios, kuriamos taikant naujausias technologijas ir vadovaujantis tarptautiniais standartais, uždavinys – padidinti nacionalinės mokėjimo sistemos veiksmingumą ir pagerinti mokėjimų vykdymo kokybę.

Šiais metais toliau vykdomi minėtos sistemos kūrimo ir taikymo darbų grafike numatyti detalaus projektavimo ir programavimo darbai. Pirmojo pusmečio pabaigoje pradėtas kompleksinis naujosios tarpbankinės sistemos funkcinių modulių, skirtų lėšoms pervesti, testavimas.

2003 m. liepos 1 d. įsigaliojo nauji Lietuvos Respublikos įstatymai, kurių nuostatos suderintos su ES teisės reikalavimais mokėjimų ir atsiskaitymų už vertybinius popierius srityse. Jie išplėtė Lietuvos banko vaidmenį šalies mokėjimų ir atsiskaitymų už vertybinius popierius sistemose. Lietuvos banko įstatymo 8 ir 53 straipsnių pakeitimo įstatyme numatyta nauja Lietuvos banko funkcija – skatinti patvarų ir veiksmingą mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemų veikimą. Atsiskaitymų baigtinumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatymas nustatė reikalavimus mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemoms bei prievolę jas registruoti Lietuvos banke. Šio įstatymo nuostatos Lietuvos bankui suteikė teisę atsakyti įregistruoti sistemą arba panaikinti jau įregistruotos sistemos registravimą, jeigu neužtikrinamas saugus ir veiksmingas jos funkcionavimas arba nesilaikoma įstatymo nuostatų.

III. Grynujų pinigų valdymas

Grynujų pinigų išleidimas ir išėmimas

2003 m. birželio 30 d. apyvartoje buvo 4,6 mlrd. litų, įskaitant progines monetas ir numizmatinius rinkinius, grynujų pinigų (1,1 mlrd. Lt daugiau negu prieš metus).

Per pirmąjį šių metų pusmetį grynujų pinigų apyvartoje padaugėjo 371,8 mln. litų, nes į apyvartą buvo išleista 984,8, o išimta – 613,0 mln. litų.

Grynieji pinigai apyvartoje

(mln. Lt)

Laikotarpis	Grynujų pinigų		Grynieji pinigai apyvartoje (laikotarpio pabaigoje)	
	išleista į apyvartą	išimta iš apyvartos		
2003 m.	I pusmetis	984,8	613,0	4 593,8
	I ketvirtis	388,1	284,7	4 325,3
	II ketvirtis	596,7	328,3	4 593,8
2002 m.	I pusmetis	842,7	615,6	3 493,8
	I ketvirtis	203,7	317,8	3 152,7
	II ketvirtis	639,0	297,8	3 493,8

Šių metų kovo 27 d. į apyvartą išleisti atnaujintos meninės išvaizdos ir geriau apsaugoti 2003 m. laidos 50 litų banknotai. Birželio 25 d. apyvartoje pasirodė proginė 200 litų nominalo aukso ir sidabro moneta, skirta 750-osioms Mindaugo karūnavimo metinėms.

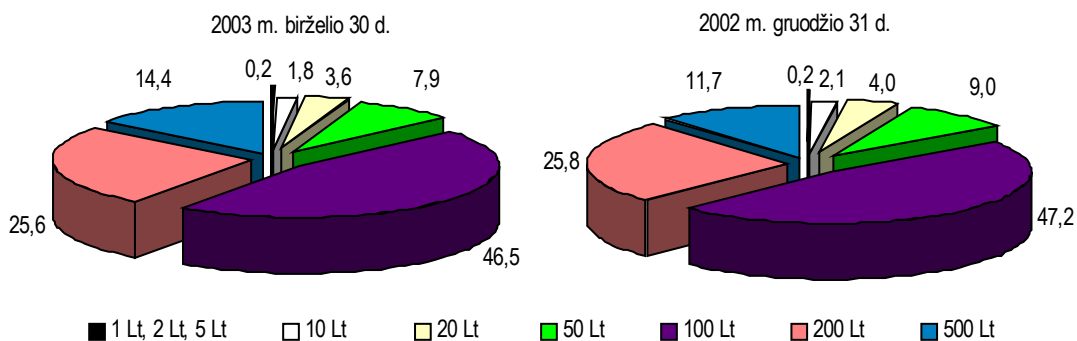
Banknotų ir monetų apyvartoje struktūra

Šių metų birželio pabaigoje apyvartoje buvo 55,9 mln. vienetų banknotų ir 459,3 mln. vienetų monetų. Nuo metų pradžios banknotų apyvartoje kiekis padidėjo 1,4 mln., o jų suma – 372,7 mln. litų. Monetų apyvartoje kiekis padidėjo 9,3 mln. vienetų, o jų suma sumažėjo 0,9 mln. litų.

Birželio 30 d. apie pusę (46,5%) visos banknotų apyvartoje sumos buvo 100 litų vertės banknotais. Per praėjusį pusmetį pastarųjų dalis sumažėjo 0,7 procentinio punkto. Šiek tiek mažesniu mastu (0,2 p. p.) sumažėjo ir 200 litų vertės banknotų dalis. Tačiau vis populiarsni tampa 500 litų vertės banknotai. Jų dalis padidėjo 2,7 procentinio punkto. Todėl ir vidutinė banknoto apyvartoje vertė nuo metų pradžios padidėjo nuo 75 iki 80 litų.

Banknotų apyvartoje struktūra

(procentais; palyginta su visa banknotų suma)

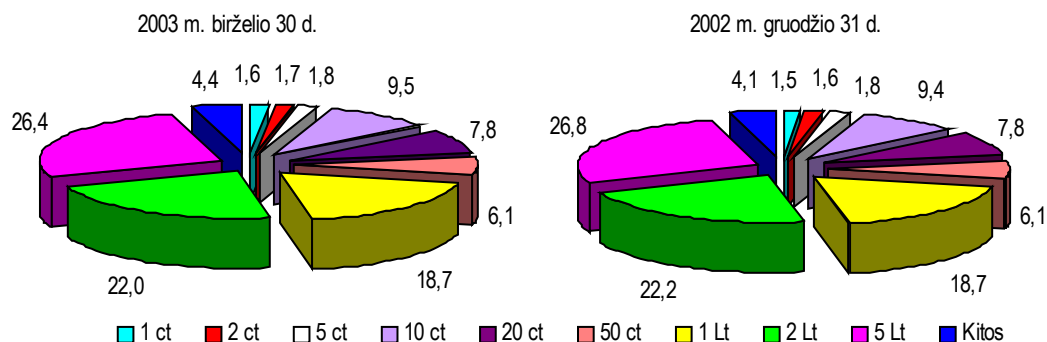

Praėjusio pusmečio pabaigoje 1, 2 ir 5 litų vertės monetos, baigiančios pakeisti tų pačių nominalų banknotus, sudarė šiek tiek daugiau negu du trečdalius (67,1%) visos monetų apyvartoje sumos. Tačiau jų

dalis apyvartoje nuo metų pradžios sumažėjo 0,6 procentinio punkto (2 Lt monetų sumažėjo 0,2, o 5 Lt – 0,4 p. p.).

Monetų apyvartoje struktūra

(procentais; palyginta su visa monetų suma)

Atsargų fondų saugojimas ir banknotų naikinimas

Lietuvos bankas, vykdydamas savo išimtinę teisę – išleisti į apyvartą ir išimti iš jos Lietuvos Respublikos pinigus, – sudaro banknotų ir monetų atsargų fondus. Visos šalies grynujų pinigų (banknotų ir monetų) atsargos saugomos Lietuvos banko saugyklose.

Siekiant užtikrinti aukštą pinigų kokybę, į apyvartą išleidžiami tik tinkami, nesusidėvėję ir nesutepti banknotai bei kokybiškos monetos. Pirmąjį šių metų pusmetį visų nominalų banknotų ir monetų atsargų kiekis buvo pakankamas patenkinti visus grynujų pinigų poreikius. Saugyklose saugomų tinkamų apyvartai banknotų ir monetų kiekis aptariamam laikotarpiu padidėjo 50 mln. vienetų. Sausio–birželio mėn. nukalta 20 mln. vienetų 1 cento vertės monetų.

Susidėvėję ir išimti iš apyvartos visų laidų banknotai ir monetos yra sunaikinami. Per pirmąjį šių metų pusmetį sunaikinta 19 mln. vienetų išimtų iš apyvartos banknotų ir 4 mln. vienetų 1991 m. laidos monetų.

IV. Kredito įstaigų priežiūra

Pagrindinės kredito įstaigų priežiūros kryptys

Lietuvos banko veikla kredito įstaigų priežiūros srityje pastaruoju metu buvo glaudžiai susijusi su banko rizikų valdymo stiprinimo procesu. Vienas iš pagrindinių darbų – pasirengimas įgyvendinti būsimą Bazelio komiteto Naujų kapitalo susitarimą šalyje. 2003 m. pradžioje Lietuvos bankas parengė Naujojo kapitalo susitarimo santrauką ir supažindino šalies komercinius bankus bei Lietuvos bankų asociaciją, prašydamas jų įvertinti šio susitarimo įgyvendinimo galimybes. Bankai ir jų asociacija paprašyti pateikti nuomonę apie tai, kokie Bazelio komiteto pasiūlyti rizikos įvertinimo metodai nustatant kapitalo pakankamumo rodiklį būtų priimtini bankui, ar taikomos informacinės technologijos (IT) yra tinkamo lygio, ar pakaks istorinių duomenų, kiek laiko prireiks pasirengti minėtam dokumentui įgyvendinti ir pan. Balandį Lietuvos banke surengtas susitikimas su bankų atstovais, kurio metu aptarti pagrindiniai Naujojo kapitalo susitarimo principai, pasidalyta patirtimi, kaip strateginiai bankų užsienio partneriai planuoja įgyvendinti šį susitarimą, ir aptarti tolesni darbų koordinavimo aspektai.

Siekiant tobulinti kredito rizikos valdymą ir sudaryti galimybes bankams nuosekliai pereiti prie Naujajame kapitalo susitarime rekomenduojamų taikyti vidaus skolininkų reitingų sistemų, pradėta įgyvendinti nauja centralizuotai tvarkomos Paskolų rizikos duomenų bazės koncepcija. 2004 m. pradžioje, atlikus būtinus informacinių sistemų pertvarkymo darbus, šioje duomenų bazėje bus pradėti kaupti platesnio negu iki tol spektro duomenys, apimantys tokias savo ekonomine prigimtimi artimas paskoloms priemones kaip atpirkimo sandoriai, išsimokėtinai parduotas turtas, faktoringo, vekselių operacijos ir kt. Daugiau informacijos bus kaupiama ir apie kiekvieną skolininką, įskaitant kai kuriuos duomenis apie jo finansinę veiklą. Išsamesnė duomenų bazė papildys kiekybinės ir kokybinės kredito rizikos analizės galimybes.

Atsižvelgiant į tai, kad bankų paskolų portfelyje vis svarbesnę vietą užima būsto paskolos ir pradėdama plėtoti hipotekinio kreditavimo sistema, Lietuvos banke pradėtas vykdyti bendras Danijos ir Lietuvos hipotekos projektas. Pagal šį projektą Danijos specialistai rengia hipotekinio kreditavimo ir nekilnojamojo turto įvertinimo metodikas.

Šiomet Lietuvos banko valdyba patvirtino svarbų teisės aktą, kuriame nustatyti reikalavimai abejotinam turtui įvertinti bei grupuoti ir specialiesiems atidėjimams sudaryti. Šis dokumentas įtvirtino naują, daug lankstesnį ir liberalesnį požiūrį į bankų abejotino turto įvertinimo politiką. Nuo 2003 m. gruodžio 31 d. įsigaliojus naujajai tvarkai, turto rizikai įvertinti bankai galės pasirinkti vieną iš alternatyvių metodų. Lietuvos bankas nustatys tik minimalius reikalavimus, o kiekvienas bankas jų pagrindu turės parengti savas abejotino turto vertinimo ir grupavimo taisykles.

Skatindamas šalies bankus taikyti naujausius rizikos valdymo metodus, Lietuvos bankas pradėjo testuoti pagrindines rizikos sritis visoje bankų sistemoje siekdamas prognozuoti, kaip neigiami pokyčiai rinkoje galėtų veikti bankų pajėgumą laiku vykdyti savo finansinius įsipareigojimus ir veiklos riziką ribojančius normatyvus, ar turimų kapitalo atsargų pakaktų padengti galimus nuostolius ir užtikrinti veiklos stabilumą. Šių metų pradžioje atliktas kompleksinis bankų kredito, rinkos, likvidumo ir operacinės rizikos nepalankiomis sąlygomis testavimas parodė, kad daugiausia dėmesio reikia ir toliau reikia skirti kredito rizikai, kurios valdymas Lietuvos banko ir pačių komercinių bankų pastangomis pastaraisiais metais buvo nuolat tobulinamas. Didėja ir rinkos rizikos įtaka bankų veiklos rezultatams. Ypač aktualus tampa valiutų kursų ir palūkanų normų rizikos valdymas. Testuoti numatoma periodiškai ir ateityje.

Lietuvos bankas nuolat stebi šalies bankuose atsirandančias naujas rizikų rūšis ir stengiasi laiku reglamentuoti jų valdymą. Viena iš jų yra operacinė rizika, tiesiogiai susijusi su banko veiklos tęstinumu. Lietuvos bankas parengė projektą dokumento, kuriame bus nustatytos pagrindinės operacinės rizikos valdymo gairės. Vis dėlto viena iš pagrindinių operacinės rizikos pasireiškimo sričių yra bankų IT. Pastaruoju metu nenutrūkstamai didėja internetinės bankininkystės paslaugų vartotojų skaičius, kuriami nauji, įvairių klientų poreikiams pritaikyti bankų ir jiems priklausančių bendrovių finansinių paslaugų paketai panaudojant naujausių IT teikiamas galimybes. Tai ypač ryškiai rodo didžiausių šalies bankų, kurie,

perimdami savo užsienio partnerių patirtį, daug lėšų skyrė savo informacinėms sistemoms iš esmės modernizuoti, veikla.

Tuo remiantis, į inspektavimo programą įtrauktos bankų IT ir elektroninė bankininkystė. Inspektavimo metu banko veikla įvertinama ir IT bei elektroninei bankininkystei būdingų rizikų valdymo požiūriu.

Kaip ir anksčiau, viena iš pagrindinių kredito įstaigų priežiūros sričių buvo nuolatinis bankų ir kredito unijų finansinės būklės pokyčių įvertinimas analizuojant jų periodiškai teikiamas ataskaitas bei pagrindinių veiklos sričių inspektavimas. Praėjusį pusmetį Lietuvos bankas baigė 2002 m. pabaigoje pradėtą 2 bankų inspektavimą ir pagal visą programą patikrino 4 bankus. Taip pat iš dalies inspektuoti 2 užsienio bankų skyriai. Dėl nenutrūkstamo naujų kredito unijų steigimosi proceso didėja inspektuojamų kredito unijų skaičius. Šių metų sausio–birželio mėn. 13-oje kredito unijų patikrinta, ar jos laikosi Kredito unijų įstatymo ir kitų teisės aktų, reglamentuojančių jų veiklą, įvertinta kredito unijų finansinė būklė bei valdymo organų veikla.

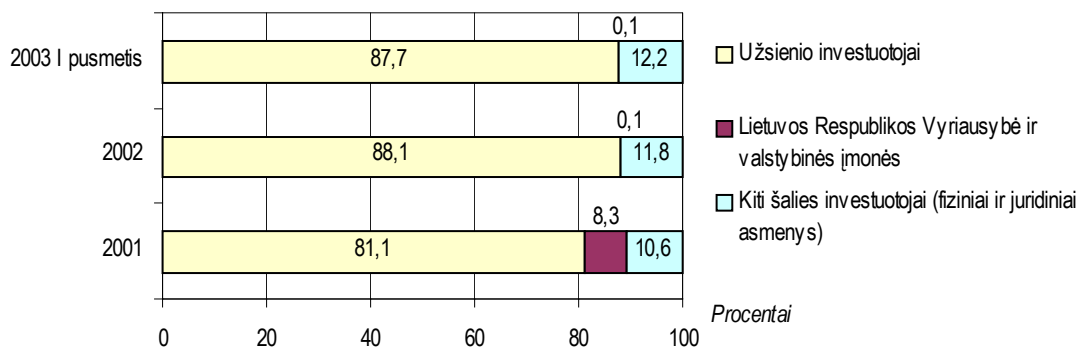
Pirmąjį šių metų pusmetį ir toliau buvo bendradarbiaujama su ES institucijomis ir tarptautinėmis organizacijomis. Lietuvos bankas dalyvavo įvertinant, kaip vykdomos PB ir TVF Lietuvos finansų sektoriaus įvertinimo programos rekomendacijos, kaip, Europos Komisijai (EK) atlikus šalies bankų sektoriaus peržiūrą, įgyvendinami jos pasiūlymai. Ir ES misijos ekspertai, ir TVF atstovai, teigiamai įvertinę pastarojo meto šalies bankų sektoriaus pokyčius bei Lietuvos banko veiklą priežiūros srityje, pažymėjo, kad padaryta pastebima pažanga vykdant veiksmų planą, parengtą pagal minėtas EK ir TVF bei PB rekomendacijas, ir toliau įgyvendinant Bazelio komiteto patvirtintus Pagrindinius efektyvios bankų priežiūros principus.

Kredito įstaigų veiklos apžvalga

Bankų sektorius. Šių metų birželio pabaigoje Lietuvoje veikė 10 šalies komercinių bankų ir 3 užsienio bankų skyriai. Šalies bankus kontroliuoja ir užsienio investuotojai, valdantys apie 88 procentus jų akcinio kapitalo. Per praėjusį pusmetį akcininkų nuosavybė padidėjo 7,3 procento – iki 1,9 mlrd. litų. Šį praeigį lėmė pelninga bankų veikla ir stiprėjanti jų kapitalo bazė. Padidintą akcinį kapitalą įregistravo Šiaulių bankas (5,3 mln. Lt nominaliosios vertės akcijų emisija) ir Sampo bankas (16 mln. Lt akcijų emisija). Pastarasis savo kapitalo bazę papildomai sustiprino iš patronuojančios institucijos gauta 20 mln. litų dydžio subordinuota paskola. Be to, Ūkio bankas ir bankas „Snoras“ priėmė sprendimus akcinį kapitalą atitinkamai padidinti 16 ir 25 mln. litų bei pradėjo platinti akcijas. Įregistruotas bankų sistemos akcinis kapitalas šių metų liepos 1 d. perkopė 1,1 mlrd. litų.

Lietuvos bankų akcinio kapitalo struktūra nuosavybės formomis

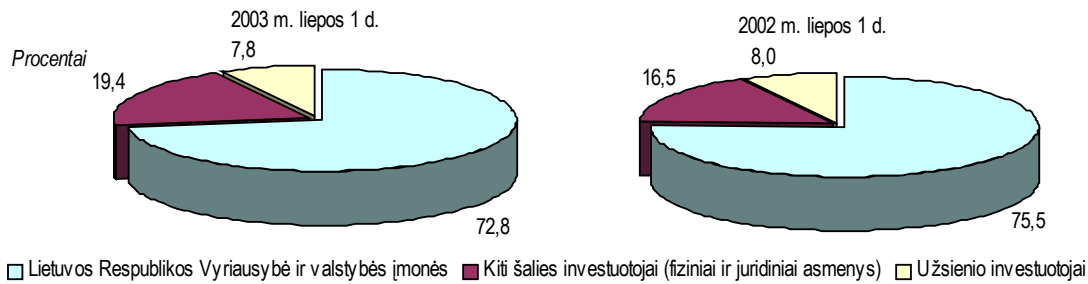
(laikotarpio pabaigoje)

Pirmąjį šių metų pusmetį bankų sistemoje koncentracija, kurią apibūdina didžiausių bankų vyravimas rinkoje, toliau mažėjo. Palyginti su praėjusiais metais, 3 didžiausių bankų (Vilniaus banko, „Hansabanko“ ir banko „NORD/LB Lietuva“) valdoma turto dalis sumažėjo nuo 75,5 iki 72,8 procento. Užsienio bankų skyrių užimama padėtis pakito nedaug ir sudarė 7,8 procento rinkos. Kitų komercinių bankų dalis rinkoje padidėjo nuo 16,5 iki 19,4 procento. Pastarąjį praeigį lėmė tai, kad keli mažesni bankai, sustiprinę kapitalo

bazę, padidino veiklos plėtros galimybes. Be to, pradėjęs veiklą specializuotas VB būsto kreditų ir obligacijų bankas perėmė dalį Vilniaus banko paskolų, skirtų būstams įsigyti.

Bankų pasiskirstymas rinkoje pagal valdomo turto dalį

Šalies komercinių bankų turtas, per praėjusį pusmetį padidėjęs 4,5 procento, sudarė 18 mlrd. litų. Spartesni bankų sistemos turto augimą stabdė per pirmąjį pusmetį 8,8 procento sumažėjęs JAV dolerio kursas. Klientams suteiktų paskolų suma, pirmąjį 2003 m. pusmetį padidėjusi 11 procentų, birželio pabaigoje sudarė 8,8 mlrd. litų. Bankuose laikomų indėlių suma padidėjo 3 procentais – iki 12 mlrd. litų, iš jų gyventojų indėliai, padidėję 2,6 procento, sudarė 7 mlrd. litų. Bankuose laikomų gyventojų indėlių augimą, be kita ko, riboja didėjantis alternatyvių taupymo priemonių (VVP, pensijų ir gyvybės draudimo) populiarumas bei krintančios palūkanų normos, mažinančios paskatas taupyti ir skatinančios vartojimo augimą.

Sparčiai didėjantį bankų paskolų portfelių galima vertinti dvejopai. Viena vertus, bankų paskolos skatina šalies ekonomikos augimą, tačiau, kita vertus, sparti paskolų portfelio plėtra kartu gali rodyti ir paskolų teikimo sąlygų sušvelninimą bei su tuo susijusią galimą riziką ir paskolų portfelio kokybės pablogėjimą ateityje, jeigu šalies ūkio raida sulėtėtų.

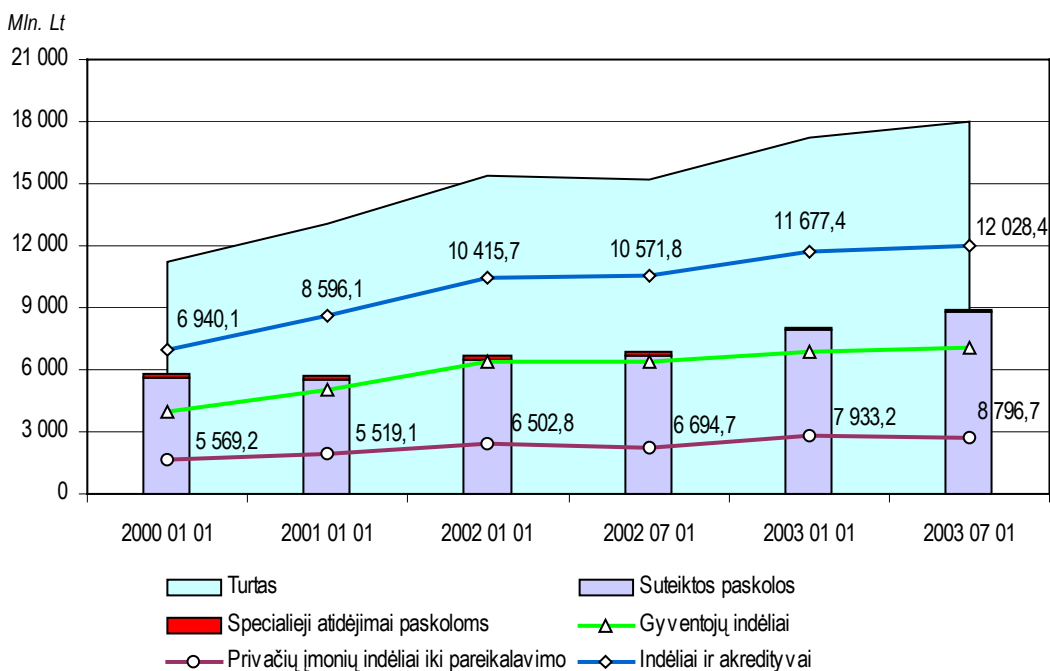
Bankų paskolų portfelyje jau keletą pastarųjų metų didėjo ilgalaikių paskolų dalis, šių metų liepos 1 d. sudariusi 76,5 procento. Ilgalaikės paskolos, viena vertus, sudaro palankias sąlygas bankų klientams plėtoti investicinius projektus ir plėtotis šalies ūkiui, kita vertus, bankams jos didina kredito riziką, nes per ilgą laikotarpį ekonomikos būklė gali pasikeisti.

Dar sparčiau negu klientams suteiktų paskolų portfelis didėjo bankų paskolų finansų institucijoms apimtis. Šių paskolų suma per pirmąjį šių metų pusmetį padidėjo 18 procentų, o metinis prieaugis – net 42,6 procento. Tarp paskolų finansų institucijoms vyrauja paskolos išperkamosios nuomos bendrovėms, kurių teikiamos paslaugos tampa vis populiarsnės ir išplečia vartotojų galimybes ieškant geriausio finansavimo būdo.

Per praėjusį pusmetį, be jau minėtų paskolų finansų institucijoms, labiausiai padidėjo paskolų privačioms įmonėms ir gyventojams suma. Fiziniams asmenims suteiktos paskolos, tarp kurių vyrauja būsto įsigijimo kreditavimo paskolos, jau kuris laikas yra vienas iš dinamiškiausių bankų turto straipsnių. Pirmoje šių metų pusėje gyventojams suteiktų būsto kreditavimo paskolų portfelis išaugo 30,5 procento – iki 1,3 mlrd. litų. Spartų būsto paskolų portfelio augimą skatina ir valstybės parama (mokesčių lengvatos, subsidijos) paskolų gavėjams. Bankams taikant palankias šių paskolų teikimo sąlygas bei išliekant valstybės paramai, tikėtina, kad ir toliau sparčiai didės šio tipo paskolų apimtis.

Pastaraisiais metais vyraujanti litais suteiktų būsto paskolų dalis kredito rizikos prasme yra teigiamas ženklas, nes klientai prisiima mažiau galimo nepalankaus valiutų kursų pasikeitimo rizikos. Kita vertus, atsižvelgiant į tai, kad dėl aštrios konkurencijos bankai liberalizuoja šio tipo paskolų teikimo sąlygas (atsisako paskolos gavėjo gyvybės draudimo banko naudai, iki minimumo sumažina pradinę įmoką ir pan.), sparčiai didėjančios būsto paskolos ateityje gali lemti didesnę kredito riziką bankuose.

Bankų sistemos turto, paskolų ir indėlių kitimas

Pažymėtina, kad jau kelerius metus gerėja paskolų portfelio kokybės rodikliai. Per pirmąjį šių metų pusmetį neveiksnių paskolų dalis paskolų portfelyje sumažėjo nuo 5,8 procento iki 4 procentų, o specialiųjų atidėjimų paskoloms ir paskolų portfelio santykis sumažėjo nuo 1,1 iki 0,9 procento. Be to, bankų sistemos paskolų portfelio struktūroje paskolų rizikos grupėmis trečius metus iš eilės didėja geriausios kokybės I grupės (standartinių) paskolų dalis. Bankų paskolų portfelio kokybės gerėjimą lemia ne tik jau minėtas šio portfelio papildymas naujomis paskolomis, kurios paprastai priklauso standartinių grupei ir kurių galimai rizikai pasireikšti dar nebuvo pakankamai laiko), bet ir gana sparčiai besivystanti šalies ekonomika, pagerėjusi skolininkų finansinė būklė bei nuostolingų paskolų perkėlimas į nesistemines apskaitą.

Finansinių ataskaitų duomenimis, 10 šalies bankų ir 2 užsienio bankų skyriai per pirmąjį šių metų pusmetį uždirbo 127,1 mln. litų pelno, o kiti 2 užsienio bankų skyriai (Kredyt Bank S. A. Vilniaus skyrius ir Nordea Bank Finland Plc Lietuvos skyrius) patyrė 2,1 mln. litų nuostolį. Bendras šalies bankų sistemos neauditotas rezultatas – 125 mln. litų pelno (prieš metus – 83,7 mln. Lt). Geresni bankų veiklos rezultatai, palyginti su tuo pačiu praėjusių metų laikotarpiu, buvo pasiekti nepaisant to, kad didėjanti konkurencija sumažino palūkanų maržą (dėl to pagrindinę bankų pajamų dalį sudarančios grynosios pajamos iš palūkanų sumažėjo 4,1%). Šiuos praradimus bankai kompensavo siūlydami daugiau paslaugų ir didindami jų apimtį, mažindami išlaidas specialiesiems atidėjimams bei apskaitoje atvaizduodami nerealizuotą pelną, gautą rinkoje padidėjus skolos vertybinių popierių vertei.

Realiosios palūkanų maržos mažėjimo sąlygomis teigiamai galima vertinti tai, kad, didėjant bankų turtui, proporcingai didėjo palūkanas uždirbančio turto dalis. Vien per pirmąją šių metų pusę palūkanas uždirbančio ir viso turto santykis padidėjo 1,2 procentinio punkto ir sudarė 81,2 procento. Vadinasi, palūkanas uždirbo vis didesnę turto dalis. Tai savo ruožtu turėtų palaikyti grynujų pajamų iš palūkanų didėjimą. Norint išlaikyti priimtina pelningumo lygį, bankams teks toliau plėsti teikiamas paslaugas ir apimtį, mažinti veiklos išlaidas, optimizuojant valdymo ir organizacinę struktūras, plėtojant alternatyvius paslaugų teikimo kanalus.

Kredito unijos. Šių metų liepos 1 d. Lietuvoje veikė 55 kredito unijos, vienijusios daugiau kaip 27 tūkst. narių, ir Lietuvos centrinė kredito unija. Kredito unijų judėjime daugiausiai dalyvauja žemdirbiai, įsteigę net 31 uniją. Praėjusį pusmetį Lietuvos bankas išdavė veiklos licenciją 2 naujoms Mažeikių ir Joniškio kredito unijoms.

Kredito unijos veikia daugelyje Lietuvos miestų ir rajonų, o Vilniuje, Kaune, Panevėžyje, Ignalinoje, Jonavoje, Jurbarkė, Mažeikiuose, Plungėje, Radviliškyje, Šakiuose ir Šilutėje jų įsteigta po kelias. Uždarius buvusius Lietuvos taupomojo banko filialus, mažuose miesteliuose susikūrė kredito unijos ir pastarųjų įsteigtos nutolusios kasos, sudarančios sąlygas gyventojams įprastose vietose atsiskaityti už komunalines

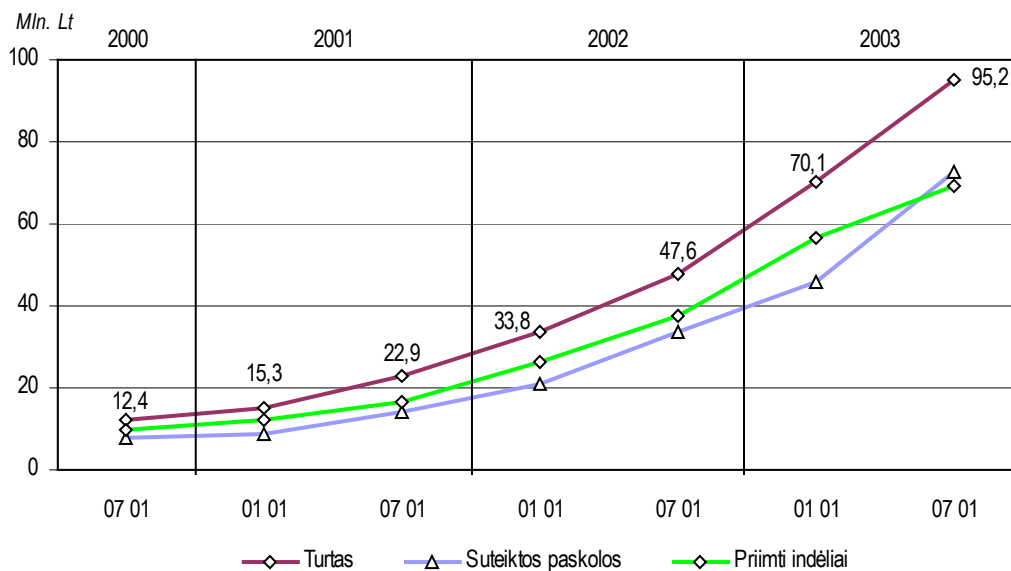
paslaugas ir atlikti kitas operacijas. Be to, taip plėtojama ir kredito unijų veikla. Birželio pabaigoje 12 kredito unijų buvo įsteigusios 30 nutolusių kasų.

Pirmojo šių metų pusmečio kredito unijų veiklos rezultatai rodo sparčią jų plėtrą. Nuo metų pradžios daugiau kaip trečdaliu padidėjęs šių institucijų turtas sudarė 95,2 mln. litų (0,5% veikiančių bankų sistemos turto). Stambėjant kredito unijoms, kiekvienos iš didžiausių unijų – Pakruojo ūkininkų ir „Ūkininkų vilties“ – turtas buvo didesnis kaip 9 mln. litų. Pastarųjų turtas sudarė beveik 20 procentų visų kredito unijų turto.

Kredito unijų paskolų portfelis per pusmetį padidėjo 1,6 karto – iki 72,7 mln. litų (76% kredito unijų turto). Šio portfelio struktūroje jau keletą metų didėja ilgalaikių paskolų dalis. Šių metų birželio pabaigoje ji sudarė 68,8 procento (prieš metus – 48%, prieš 2 metus – tik 18,2%). Ilgalaikes paskolas smulkiam verslui plėtoti, žemei pirkti, žemės ūkio technikai bei automobiliams įsigyti, butams pirkti ir remontuoti bei kitiems tikslams kredito unijos buvo suteikusios 2–5 metų ir net 10 metų laikotarpiui. Specialiųjų atidėjimų paskoloms ir visų suteiktų paskolų santykis birželio pabaigoje buvo 0,5 procento.

Didžiausią kredito unijų išsipareigojimų dalį (83%) sudarė indėliai, per pirmąjį pusmetį padidėję 22,2 procento ir sudarę 69,1 mln. litų.

Kredito unijų pagrindinių rodiklių kitimas

Pirmoje šių metų pusėje kredito unijos uždirbo 305,6 tūkst. litų pelno (prieš metus – tik 49,7 tūkst. Lt). Tą lėmė padidėjusi šių institucijų veiklos apimtis ir sumažėjusios išlaidos specialiesiems atidėjimams. Sėkmingai dirbusios 35 kredito unijos iš viso gavo 400,8 tūkst. litų pelno, o 19 unijų iš viso patyrė 95,2 tūkst. litų nuostolį. Kaip ir ankstesniais metais, pagrindinis kredito unijų pajamų šaltinis buvo palūkanų pajamos, sudariusios 88,4 procento visų pajamų. Didžiausios išlaidų dalys – palūkanų išlaidos (46,5%) bei operacinės išlaidos (39,5%).

2002 m. lapkričio mėn. veiklą pradėjo Lietuvos centrinė kredito unija (LCKU), kuriai, be kita ko, priskirtos kredito unijų likvidumo palaikymo ir mokumo atkūrimo funkcijos. Šios institucijos turtas praėjusio pusmečio pabaigoje buvo 19,4 mln. litų. LCKU turėjo 11,9 mln. litų indėlių, kurių didžioji dalis – kredito unijų indėliai, ir buvo suteikusi 11,3 mln. litų paskolų, iš jų – vieną 50 tūkst. litų dydžio 3 mėn. trukmės paskolą kredito unijos likvidumui palaikyti. LCKU kol kas dirba nuostolingai – per praėjusį pusmetį ji patyrė 2 tūkst. litų nuostolį.

Bankrutuojantys bankai. Pastaruoju metu, patobulinus bankų bankroto procedūras, bankrutavusių bankų likvidavimo procesai gerokai paspartėjo. Pirmoje šių metų pusėje buvo baigtos 5 bankų („Lietuvos verslo“, Vakarų banko, „Apus“, „Ekspres“ ir „Nidos“) bankroto procedūros, o kitų 5 bankų bankroto bylose priimti sprendimai pripažinti juos bankrutavusiais ir likviduojamais dėl bankroto.

Iki šių metų liepos 1 d. teismai bankrutavusių bankų naudai iš skolininkų buvo priteisę 204,5 mln. litų negražintų paskolų, apskaičiuotų palūkanų ir delspinigių. Pavyko išieškoti apie 10 procentų šios sumos.

Bankrutavę bankai, vykdydami atsiskaitymus su kreditoriais, per pastarąjį pusmetį grąžino jiems apie 6,7 mln. litų. Neįvykdytų šių bankų įsipareigojimų kreditoriams suma liepos 1 d. buvo 433,1, iš jų gyventojų indėliai – 45,6 mln. litų.

Kredito įstaigų veiklos riziką ribojančių normatyvų vykdymas

Finansinių ataskaitų duomenimis, pirmojo šių metų pusmečio pabaigoje visi Lietuvoje veikiantys bankai vykdė nustatytus veiklos riziką ribojančius normatyvus.

Bankų sistemos (neįskaitant užsienio bankų skyrių) kapitalo pakankamumas, sudaręs 14,3 procento, rodo, kad bankų veikla išliko gana atsargi, o turimos kapitalo atsargos, rinkoje susiklosčius nepalankioms aplinkybėms, leistų sumažinti tam tikrus nuostolius. Kitaip tariant, esant toms pačioms sąlygoms, bankai galėtų prisiimti 4,9 mlrd. litų dydžio papildomos turto rizikos, bei, nepažeisdami kapitalo pakankamumo normatyvo, papildomai sudaryti 493 mln. litų specialiųjų atidėjimų, t. y. maždaug 3 kartus padidinti dabartinę specialiųjų atidėjimų apimtį.

Normatyvinis bankų sistemos likvidumo rodiklis buvo 42,2 procento ir daugiau kaip 12 procentinių punktų buvo didesnis už Lietuvos banko nustatytą minimumą. Likvidumo rizika šiuo metu yra aktualesnė mažesniems bankams. Šalies bankai, kurių pagrindiniai akcininkai yra finansiškai stiprūs užsienio bankai, gali veikti turėdami gerokai mažesnes likvidumo atsargas, nes prireikus gali tikėtis operatyvios patronuojančios institucijos paramos.

Birželio pabaigoje bendroji atvira užsienio valiutų pozicija sudarė 8,2 procento bankų sistemos kapitalo. Ši pozicija labiausiai priklausė nuo atviros pozicijos eurai, sudariusios šiek tiek daugiau kaip 6 procentus bankų kapitalo, t. y. gerokai mažesnės už didžiausią leistiną. Bendroji atvira pozicija neturi būti didesnė kaip 25 procentai banko kapitalo, o vienos valiutos ar tauriųjų metalų atvira pozicija – 15 procentų šio kapitalo.

Šių metų viduryje kredito unijos vykdė visus Lietuvos banko nustatytus jų veiklos riziką ribojančius normatyvus. Bendras kredito unijų kapitalo pakankamumo rodiklis buvo 16,1 procento, likvidumo – 77,5 procento. Visus veiklos riziką ribojančius normatyvus vykdė ir Lietuvos centrinė kredito unija.

V. Rengimasis narystei Europos Sąjungoje ir bendradarbiavimas su tarptautinėmis finansų organizacijomis

Rengimosi narystei Europos Sąjungoje eiga

Pirmoje šių metų pusėje buvo derinami Lietuvos ir Europos Bendrijos teisės nuostatos bei ECB reikalavimai su Lietuvos banko funkcijomis susijusiose pinigų ir valiutos kurso, kredito įstaigų priežiūros, mokėjimo ir atsiskaitymų sistemų srityse.

Pinigų ir valiutos kurso srityje, įgyvendinant derybų dėl narystės ES metu prisiimtus įsipareigojimus ir Lietuvos pasirengimo narystei ES programos teisės derinimo priemonių 2003 m. planą, parengtas Lietuvos banko įstatymo pakeitimo įstatymo projektas, kurį numatoma priimti trečiąjį šių metų ketvirtį.

Siekiant įgyvendinti ECB reglamentą dėl pinigų finansinių institucijų euro zonoje konsoliduoto balanso, gegužę Lietuvos banko valdyba priėmė nutarimą „Dėl pinigų finansinių institucijų balanso statistinės atskaitomybės“. Birželį priimtas nutarimas „Dėl Kredito įstaigų privalomųjų atsargų taisyklių pakeitimo“, leidžiantis komerciniam bankui visas savo privalomas atsargas laikyti pas tarpininką.

Kredito įstaigų priežiūros srityje Lietuvos bankas daugiausia dėmesio skyrė banko rizikų valdymui stiprinti. Siekiant apibrėžti pagrindinius operacinės rizikos valdymo principus bei skatinti bankus pradėti taikyti veiksmingą šios rizikos valdymo sistemą, patvirtintos Operacinės rizikos valdymo banke bendrosios nuostatos. Šios nuostatos taip pat padės pasirengti vykdyti Bazelio komiteto Naująjį kapitalo susitarimą, kuriame numatyta kapitalo poreikio operacinei rizikai padengti skaičiavimo tvarka. Taip pat priimtos Abejotinų aktyvų vertinimo, grupavimo ir specialiųjų atidėjimų sudarymo nuostatos, kuriomis įtvirtintas naujas, daug lankstesnis ir liberalesnis požiūris į bendrą bankų abejotino turto vertinimo politiką, sudaromos galimybės tiksliau įvertinti tokio turto riziką. Siekiant suderinti kredito įstaigų veiklą reglamentuojančius teisės aktus su šiais metais įsigaliojusio Finansų įstaigų įstatymo reikalavimais, svarstyti naujojo Lietuvos Respublikos bankų įstatymo, Centrinės kredito unijos įstatymo ir Kredito unijų įstatymo pakeitimų, hipotekinių obligacijų ir hipotekinio kreditavimo įstatymo projektai.

Mokėjimų ir atsiskaitymų sistemų srityje, įgyvendinant Europos Parlamento ir Tarybos direktyvas 98/26/EB dėl atsiskaitymų baigtumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose ir 97/5EB dėl tarptautinių kredito pervedimų bei Komisijos rekomendaciją 97/489/EB dėl operacijų elektroninėmis mokėjimo priemonėmis ir santykių tarp jas išleidusių asmenų ir turinčių asmenų, birželį priimti Lietuvos Respublikos mokėjimų įstatymo pakeitimo įstatymas ir Lietuvos Respublikos atsiskaitymų baigtumo mokėjimo ir vertybinių popierių atsiskaitymo sistemose įstatymas.

Lietuvos bankas pagal savo kompetenciją atliko visus Lietuvos pasirengimo narystei ES programoje aptariamam laikotarpiui numatytus darbus. Pagrindinės Lietuvos banko darbų kryptys apėmė kredito įstaigų veiklą reglamentuojančios teisės derinimą su *acquis* reikalavimais, pinigų politikos priemonių tobulinimą, derinant jas su ECB reikalavimais, bei bankų ir pinigų statistikos tobulinimą.

ECB kartu su stojančiųjų šalių centriniais bankais nuo 2000 m. rengia ataskaitas, kuriose įvertina šių šalių teisinio pasirengimo su Eurosistema susijusiose Bendrijos teisės srityse būklę. Vadovaujantis šių ataskaitų medžiaga, taip pat Lietuvos Respublikos įsipareigojimais derybose dėl narystės ES, parengti Lietuvos banko įstatymo pakeitimai, kurių pagrindinis tikslas – Lietuvos banko sklandus įsijungimas į ECBS, o vėliau ir į Eurosistemą.

Lietuvos bankas taip pat atnaujino ECB parengtą Nacionalinės finansų teisės duomenų bazės Lietuvos dalį. Remdamasis šia duomenų baze, ECB vykdo priežiūrą, kaip stojančiųjų šalių teisės sistemose įgyvendinami ES Tarybos ir ECB priimti teisės aktai, sudarantys teisinį ECBS ir Eurosistemos veiklos pagrindą. Minėtoje duomenų bazėje pateikta informacija apie šiuo metu galiojančius Lietuvos nacionalinės teisės aktus, apibrėžiančius Lietuvos banko, kaip centrinio šalies banko, veiklos pagrindus atitinkamose jo veiklos srityse: pinigų politikos nustatymas ir įgyvendinimas, valiutos kurso politika, užsienio atsargų valdymas ir naudojimas, sklandus mokėjimų ir atsiskaitymo už vertybinius popierius sistemų darbas, apskaita ir atskaitomybė, statistinės informacijos rinkimas bei stabilus finansų sektoriaus darbas.

Nuo šių metų pradžios Lietuvos bankas dalyvauja derinant Europos Tarybos ir Komisijos teisės aktų projektus pagal nustatytą informavimo ir sprendimų derinimo procedūrą bei rengia ir teikia oficialią Lietuvos banko poziciją dėl galimybės tuos teisės aktus įgyvendinti Lietuvoje.

Lietuvos banko atstovai dalyvauja Ekonomikos ir finansų tarybos komitetų (Ekonomikos ir finansų, Ekonominės politikos), Europos Komisijos komitetų (Bankininkystės patariamojo, Pinigų, finansų ir mokėjimų balanso statistikos), taip pat ECBS komitetų bei darbo grupių darbe.

Bendradarbiavimas su tarptautinėmis organizacijomis ir užsienio šalių centriniais bankais

Sparčiai augant šalies ekonomikai, Lietuvos bankas šių metų pradžioje anksčiau laiko grąžino TVF savo 39,2 mln. SST dydžio paskolos dalį iš Lietuvai suteiktų TVF paskolų.

Kovo 29 d. sėkmingai baigtas įgyvendinti Lietuvos Respublikos Vyriausybės ir Lietuvos banko su TVF pasirašytas Papildomas ekonominės politikos memorandumas dėl TVF Prevencinės stabilizavimo programos. Artimiausiu metu naujos Prevencinės stabilizavimo programos su TVF sudarymas nėra numatytas. Šalies ekonominė politika toliau aptariama TVF Steigimo sutarties IV straipsnio konsultacijų metu.

Birželį Lietuvoje lankėsi TVF misija, kurios tikslas buvo teikti konsultacijas pagal TVF Steigimo sutarties IV straipsnį. Misija teigiamai įvertino Lietuvoje vykdomą ekonominę ir finansų politiką. Buvo pažymėta, kad Finansų sektoriaus įvertinimo programos rekomendacijos, kurios yra efektyvios bankų priežiūros pagal Bazelio pagrindinius principus dalis, yra sklandžiai įgyvendinamos. Lietuvos bankas, vykdydamas griežtą bankų priežiūrą, sėkmingai užtikrina finansų sektoriaus stabilumą. 2002–2003 m. tarptautiniai geriausios veiklos standartai ir principai šalyje galutinai įsitvirtino kaip viena iš svarbiausių finansinio stabilumo didinimo priemonių. Kartu visiškai pasiteisino dar 2000 m. inicijuoti darbai, siekiant pasinaudoti TVF ir PB Finansų sektoriaus įvertinimo programa ir nustatyti, kaip Lietuvos finansų sektoriuje laikomasi minėtų standartų.

Pirmoje šių metų pusėje Lietuvos bankas toliau sėkmingai bendradarbiavo su Šiaurės ir Baltijos šalių grupės centriniais bankais ir šios grupės atstovybe TVF, derinant bendras pozicijas įvairiais TVF svarstomais klausimais. Lietuvos banko atstovai dalyvavo 2003 m. pavasario TVF susitikime.

Sustiprėjo ir išsiplėtė bendradarbiavimas su ECBS nacionaliniais centriniais bankais. Taip pat toliau buvo tradiciškai glaudžiai bendradarbiaujama su kitų užsienio šalių centriniais bankais dalijantis patirtimi centrines bankininkystės klausimais. Buvo suteikta techninė pagalba Baltarusijos nacionaliniam bankui, konsultuojant šio banko specialistus pinigų politikos klausimais.

Gegužę Lietuvos banko atstovai dalyvavo Baltijos šalių centrinių bankų valdytojų pavaduotojų susitikime ir dešimtajame tradiciniame šių šalių centrinių bankų darbuotojų seminare, kur buvo nagrinėjami finansinio stabilumo ir tarptautinių ryšių koordinavimo klausimai. Taip pat dalyvauta įvairiuose tarptautinių organizacijų renginiuose: Europos rekonstrukcijos ir plėtros banko metiniame susitikime Taškente, TAB centrinių bankų valdytojų susitikimuose ir kt. Juose pristatytas šalies požiūris į tarptautinių institucijų veiklos kryptis. Be to, Lietuvos banko atstovai dalyvavo ir skaitė pranešimus 15-oje tarptautinių konferencijų.

VI. Lietuvos banko veiklos skaidrumo užtikrinimas

Lietuvos bankas, siekdamas veiklos skaidrumo, vadovaujasi tarptautinėje centrinių bankų praktikoje pripažintais principais – užtikrinti kuo atviresnį pinigų politikos sprendimų priėmimą ir nuolat teikti informaciją visuomenei.

Vadovaudamasis šiais principais ir atsižvelgdamas į tai, kad, Lietuvai tapus ES nare, numatomi pinigų politikos pokyčiai (euro įvedimas), Lietuvos bankas iš anksto informavo visuomenę apie galimą artimiausią šių pokyčių laiką. Be to, buvo vykdomi parengiamieji darbai, kad, Lietuvos bankui tapus ECBS dalimi, būtų tinkamai užtikrintas pastarosios veiklos skaidrumas mūsų šalyje.

Lietuvos bankas nuolat ir iš anksto informavo visuomenę apie rengiamus svarstyti klausimus, supažindino su priimtais sprendimais ir viešai juos aiškino. Siekiant užtikrinti informacijos aktualumą ir palyginamumą, Lietuvos banko statistinė informacija buvo skelbiama periodiškai ir pagal viešai žinomą grafiką, laikantis šioje srityje taikomų tarptautinių standartų.

Informacija buvo skelbiama platinant pranešimus spaudai, leidžiant leidinius, interneto svetainėje, teikiant banko vadovų ir specialistų komentarus žiniasklaidai ir visuomenei su banko veikla bei šalies ekonomikos ir finansų padėtimi susijusiais klausimais.

Pinigų politikos skaidrumas

Lietuvai tapus ES nare, nacionalinės valiutos kurso politika turės būti derinama su ES valiutų kursų politika. Kadangi šalis yra pareiškusi norą tapti ir EPS nare, ir įsivesti eurą, tai Lietuvos bankas iš anksto paskelbė, kad anksčiausiai tai galėtų būti įgyvendinta 2007 m. pradžioje. Visuomenė supažindinama su kriterijais, taikomais ES valstybėms, įvedančioms bendrą valiutą, jai aiškinami numatomi pagrindiniai euro įvedimo etapai ir procedūros bei kiti su tuo susiję klausimai. Todėl jau senokai yra viešai paskelbta, kad, prieš pakeičiant nacionalinę valiutą euru, Lietuvai ne trumpiau kaip dvejus metus teks dalyvauti Antrajame valiutų kursų mechanizme ir vykdyti Maastrichto sutartyje nustatytus konvergencijos kriterijus.

Lietuvai tapus ES nare, ECBS dalimi tapęs Lietuvos bankas turės įsipareigoti užtikrinti Europos centrinių bankų sistemos veiklos skaidrumą mūsų šalyje.

Siekiant vykdyti ECBS ir ECB statuto reikalavimus dėl atskaitomybės ir vadovaujantis euro zonos šalyse nusistovėjusia praktika, didelę ECB rengiamos informacijos dalį (mažiausiai kartą per ketvirtį – pranešimą apie ECBS veiklą (išsamų biuletinį), metų ataskaitą, konsoliduotą finansinę ataskaitą, pranešimus spaudai ir kitą informaciją) teks skelbti lietuvių kalba. Lietuvos bankas turės atlikti šios informacijos parengimą nacionaline kalba, jos leidimą ir platinimą.

Jau dabar rengiamasi tam, kad, atėjus laikui, šalyje būtų užtikrintas tinkamas ECBS veiklos skaidrumas. Pirmąjį šių metų pusmetį Lietuvos banko specialistai dalyvavo atitinkamų ECB komitetų ir darbo grupių veikloje, vykdė reikiamus darbus Lietuvos banke. ECB pageidavimu Lietuvos bankas birželio pabaigoje paskelbė pirmą ECB pranešimą spaudai lietuvių kalba apie ECBS Bendrosios tarybos posėdį, kuriame stebėtojų teisėmis dalyvavo ir stojančių į ES šalių centrinių bankų vadovai.

Siekiant, kad šalies gyventojai jau dabar galėtų geriau susipažinti su euru, Lietuvos banko interneto svetainės skyriuje „Integracija į ES“ pateikti euro banknotų ir monetų pavyzdžiai, išsamiai aprašyti šių banknotų apsaugos požymiai.

Duomenų platinimo specialiųjų standartų taikymas

Vykdydamas Duomenų platinimo specialiųjų standartų (DPSS) reikalavimus, Lietuvos bankas – šių standartų taikymo Lietuvoje koordinatorius – reguliariai atnaujino savo interneto svetainėje ir TVF elektroniniame biuletenyje pateikiamą išankstinių ekonomikos ir finansų duomenų skelbimo kalendorių, prižiūrėjo, kad jame nurodytomis dienomis Nacionaliniame suvestinių duomenų puslapyje (NSDP) internete būtų paskelbti Statistikos departamento, Finansų ministerijos, Lietuvos banko ir kitų institucijų statistiniai duomenys. TVF Statistikos departamentas, nuolat tikrinantis, ar laiku atnaujinamas NSDP, praėjusį pusmetį pastabų Lietuvos bankui neturėjo.

Pirmoje šių metų pusėje Lietuvos banko, Finansų ministerijos ir Statistikos departamento skelbiamų ekonomikos ir finansų rodiklių aprašymai (metaduomenys), skelbiami TVF elektroniniame biuletenyje, buvo atnaujinami keletą kartų. Metaduomenų atnaujinimai buvo susiję su pokyčiais renkant statistinius duomenis prasidėjus naujiems kalendoriniams ir finansiniams metams, taip pat su iš dalies pakitusia informacija, skelbiama atnaujintose Statistikos departamento, Finansų ministerijos ir NVPB interneto svetainėse. Be to, parengta ir pateikta papildoma informacija TVF, iš pagrindų atnaujinusiam ir išplėtusiam internete skelbiamą Duomenų platinimo standartų elektroninį biuletinį.

Minėtame TVF biuletenyje balandį pirmą kartą paskelbti Lietuvos banko parengti bendrosios šalies skolos užsieniui rodiklių metaduomenys bei Statistikos departamento parengti perspektyvas įvertinančių rodiklių aprašymai. Šių rodiklių grupių duomenys nacionaliniame suvestinių duomenų puslapyje „Lietuvos ekonomikos ir finansų duomenys“ pirmą kartą paskelbti kovo pabaigoje.

Pinigų ir bankų statistikos tobulinimas

Šių metų gegužę Lietuvos banko valdyba priėmė nutarimą „Dėl pinigų finansinių institucijų balanso statistinės atskaitomybės“. Šiuo nutarimu buvo patvirtintos Pinigų finansinių institucijų balanso statistinės atskaitomybės reikalavimų ir klasifikavimo principų bendrosios nuostatos bei Išsamios kredito įstaigų balanso statistinės ataskaitos PFI-01 forma. Vienas iš šio sprendimo tikslų – suderinti Lietuvos pinigų statistikos metodologiją su tarptautiniais statistikos standartais ir tinkamai pasirengti dalyvauti ECBS veikloje. Bendrosios nuostatos, apibrėžiančios atskaitomybės rengimo tvarką ir kokybės reikalavimus, pateikimo Lietuvos bankui tvarką ir statistikos duomenų naudojimą, bus taikomos visoms šalies pinigų finansinėms institucijoms, o Išsamios kredito įstaigų balanso statistinės ataskaitos PFI-01 forma – kredito įstaigoms, kurioms taikomos privalomųjų atsargų taisyklės.

Rengiant minėtus dokumentus, vadovautasi ECB 2001 m. lapkričio 22 d. reglamentu (EB) Nr. 2423/2001 dėl pinigų finansinių institucijų sektoriaus konsoliduoto balanso (ECB/2001/13), Tarybos 1996 m. birželio 25 d. reglamentu (EB) Nr. 2223/96 dėl Europos nacionalinių ir regioninių sąskaitų sistemos, Bendrijoje patvirtinta 1995 m. Europos sąskaitų sistema (ESA'95) bei kitais ES teisės aktais ir tarptautiniais statistikos standartais. Įgyvendinus minėtą Lietuvos banko valdybos nutarimą, pinigų statistikos metodologija bus visiškai suderinta su 1995 m. Europos sąskaitų sistemos klasifikavimo principais ir ECB reikalavimais pinigų statistikos srityje bei pasirengta teikti ECB pinigų statistikos duomenis pagal jo reglamentą ECB/2001/13.

Lietuvos bankas, dalyvaudamas rengiant ECB mėnesinę ataskaitą „Stojančių į ES šalių pagrindiniai statistiniai rodikliai“, toliau reguliariai teikė oficialiųjų tarptautinių atsargų ir kai kurių pinigų statistikos rodiklių duomenis, skaičiuojamus pagal ECB apibrėžimus. Be to, nuo šių metų birželio pradėtas kas mėnesį atnaujinti ECB perduotas Lietuvos pinigų finansinių institucijų sąrašas.

Pirmoje metų pusėje Lietuvos bankas toliau bendradarbiavo su ECB rengiant jo leidinį „Pinigų ir bankų statistika stojančiose į ES šalyse: Metodologijos vadovas“, kuris buvo išleistas gegužę.

Šviečiamoji veikla

Lietuvos bankas laikosi nuostatos, kad visuomenė, geriau suprasdama centrinio banko siekius ir sprendimų motyvus, gali geriau derinti savo lūkesčius su pinigų politikos pokyčiais. Todėl buvo ne tik rengiama ir teikiama įvairi informacija visuomenei, bet ir įgyvendinami įvairių visuomenės grupių ekonominio švietimo projektai.

Pirmasis projektas šioje srityje buvo įgyvendintas dar 2000 m. – Lietuvos bankas kartu su Švietimo ir mokslo ministerija surengė vaikų piešinių konkursą „Ateities pinigai“. 2001–2002 m., rengiantis lito susiejimui su euru, parengta ir išplatinta speciali informacinė medžiaga, kurioje buvo paaiškinta pokyčių pinigų politikoje įtaka indėliams ir paskoloms užsienio valiuta bei kaip šią įtaką sumažinti. Šiais metais pradėta bendradarbiauti su viena iš šviečiamąją veiklą įgyvendinančių organizacijų – Ekonominio švietimo sklaidos centru ir su „Lietuvos Junior Achievement“.

Bendradarbiaudamas su Ekonominio švietimo sklaidos centru, šiais metais Lietuvos bankas dalyvavo kuriant vadovėlį mokykloms „Ekonomikos pradmenys 9–10 kl.“, kurio išleidimą patvirtino Švietimo ir mokslo ministerija. Atsižvelgiant į leidėjų prašymą bei vadovėlyje pateikiamos informacijos specifika, buvo parengta ir pateikta informacija apie lietuviškų pinigų išleidimo į apyvartą procesą, jų apsaugos priemonės, pinigų naudojimo ypatybes.

Kartu su minėtu centru Lietuvos bankas parengė ir atliko ekonominį raštingumą ugdančių mokytojų nuomonės tyrimą. Domėtasi mokytojų žiniomis apie Lietuvos banką, jo funkcijas ir veiklą, informacijos apie Lietuvos banką pateikimo priemones ir šaltinius, nuomone apie mokytojus ir mokinius dominančias temas. Sulaukta pasiūlymų, kaip veiksmingiau tenkinti ekonominio švietimo poreikius. Tyrimo rezultatų analizė bus vertinga rengiant šviečiamąją medžiagą mokytojams, mokiniams ir visuomenei.

Bendradarbiaudamas su „Lietuvos Junior Achievement“, Lietuvos bankas parengė dalį klausimų ir užduočių devintosios Moksleivių ekonomikos olimpiados finalui bei prisidėjo prie moksleivių „Bankų konkurencijos“ kompiuterinio modeliavimo varžybų finalo organizavimo ir surengimo.

Be to, buvo rengiamos šviečiamoji pobūdžio radijo viktorinos, moksleivių ekskursijos Lietuvos banko muziejuje, teikiami atsakymai į visuomenės paklausimus.